

KOVÁTS MIHÁLY

Orvos Doctor, A' Magyar Királyi Pesti Tudomány, Mindensége Orvos Tehetségének Tagja

M E G V I ' S G Á L J A

és

M E G C Z Á F O L J A

ESCHENMAYER K.A.

Tübingi Professornak

Á L L A T I

MÁGNESSÉGRŐL

való

M U N K Á J Á T

és a'

T Ó L D A L É K O T.

II. Serpenyű.

P E S T H E N, 1 8 1 8.

„Semper ego audior tantum ; nunquam ne reponam ?

Juvenal. Sat. 1.

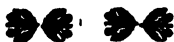
Prodigiis Messemis tuis vexatus inique !

R 645 9298

Az állati mágnesezségről való Eschenmayer könyvének ez a becsületes neve: Kísírtet az állati mágnesezség ál-báját az egészség és lélek-tudományak törvényeiből kimagyarázni.

Kísírtet: ez Németül: Versuch. Talám meg is ütközik valaki ezen szó fordításban, mondván; hogy Magyarul Kísírtet: Gespenst, Versuchung. Nem fokát gondolnék azzal is, ha valaki itt spectrumot, és tentatiót értene is azon a' szón. Mert valóban igazi tündér, és kísírtés az, hogy E. azokat, a' köröm szakadásig, és minden tudományának (mely valóban nagy, és szép) ráfordításával, elakarja hitetni az emberi nemzettel, a' miket ezen munkájában, ír.

Allati mágnesezség: Mi ez? Ezt Mesmer: az ember testében lévő valóságos mágnes erejű finom folyó levegő szabású anyagnak (materiának) — Wolfart, a' Mesmer tanítványa: hasonlónak — Störk,

Ingenhoufs: csábításnak — a' Bécsi Collegium Medicum Commissiója: viszfzaélésnek, csalárdságnak, az egész Auszriai Császári örökös Tartományokban tilalomra méltónak — a' Berliini Academia: semminek — Klinkosch: menyköveségnek (electricitásnak) — a' Párisi Universitás Commissiója; melynek Franklin vala az Előülője; — a' Párisi Medica Facultas Commissiója: a' Párisi Collegium Medicum Commissiója; az egész dolgot hijábanvalóságnak, az á'tól származó test változásait az erőszakos mozgásoknak, a' melyeket a' tesben az úgy neveztetett mágnesező okoz, és a' képzelődésnek, tulajdonítja; az ezzel való orvoslást veszedelmesnek; és azért a' Király által méltán megtiltatándónak. Sella, a' Charité betegházban tétetett jegyzései szerént: semminek — Macquart és Brioud: képzelődésnek — Hindenburg Korlát Fridrik: csalásnak — Gmelin: valaminek, de maga sem tudja minek — Treviranus, és Wienholt: hasonlónak — Hufeland Kristóf Wilmos: állati menyköveségnek, b'ör párolgásának, különben ámitásnak — Stieglitz: hasonlónak — Frank József: világos bolondság jelének — Anglia: egy szembetűnő bolondság kinyilatkozásának, — Nasse: lélek munkáságnak; a' mágnesező részéről a' teljes akaratnak

és hitnek, a' beteg részéről egész bizodal-
omnak — Eschenmayer: lelki nőzés által
való lelki nemzésnek — Némely: az élet
erő különös módosításának — Ki tudná
előszámlálni? ki minek? igazán szólván
senki sem tudja a' mágneselők közül is,
maga is minek? — tartja. Ezekből világ-
os, hogy a' mágnesesség anyagáról (mate-
riájáról) való értelem vagy sokféle meg nem
bizonyított és meg nem mutattatott vél-
ekedésből; vagy éppen semmiből áll: tehát
a' mágnesesség mivolta még meg nincs ha-
tározta. Ugy de a' bölcsesség így szól:
minden dologról kérdezhetni: mi csoda az?
és van e' az? amaz a' kérdés a' dolog val-
óságát (essentiáját), ez pedig a' létét illeti.
Nem lehet megfelelni e're a' kérdésre: van
e' az? hanemha előre legalább általjában
érti az ember: mi csoda az? Tehát a' val-
óság (essentia) meggondolás, megelőzi a'
létet meggondolást. Ezek szerint tartoz-
nak a' mágneselők először meghatározni:
mi a' mágnesesség (magnetismus), és csak
azután szabad azt feszegetni: van e' mág-
nesesség? Hogy mind ez ideig meg nem
határozták a' mágneselők: mi a' mágnes-
esség? azt most feljebb megmutatám. És
így a' bölcsesség törvényei szerint, mely-
eket tanít Eschenmayer Úr, még csak kérd-
eni sem szabad volna, sem semmi mágnesel-
őnek,

őnek, sem nevezetesen Ö Kigyelmének csak azt is: van e' mágnesesség? a'nyival kevésbé a' mágnesesség létét vakmerően feltétvén, a'ról tüneteményeket hirdetni, azokat magyarázni, a' mágnesességgel gyógyítani, és a'nak orvosló erejét erősségekkel mutogatni, 's ezeket egy könyvbe foglalván, a' Közönség eleibe ki adni merni. Midőn a' bölcsesség törvényei szerint még csak a'ra sinsz szabadság, hogy azt kérdjük, van e' mágnesesség? az előszámláltatott dolgok valóban bölcsességi csalárdságok, előre feltételezett elők (principii petitiók). Ezekből világos, hogy ez a' mágnesességről való könyve Eschenmayer Úrnak csaláson épül. Mert felteszi előre, hogy megvan mutattatva: először, mi a' mágnesesség? másodsor, hogy mágnesesség bizonyosan van is. Azonban se egyiket, se a' másikat, sem Eschenmayer, sem senki más soha meg nem mutatta. Ezek oly hibák, hogy ha a' bölcsesség törvényeinek erejekkel akarnék élni, ezen munkának megtáfoltatása már itt kézfzen volna; és nem tartoznám a' többire semmit sem felelni; valamit csak ezen könyvében ír a' szerző. Olyan dologról könyvet írni, melynek sem mivólta, sem léte, meg nints mutattatva, mit teszen egyebet? mint semmiről írni. Bátor nem tartoznám tehát többé czáfolgatni

gatni ezen E, könyvét: mindazáltal, felhagyván magamnak ezt a' szabadságomat, csak ugyan szakaszról szakaszra felveszem ezen munkának minden erősségeit, és megfogom czáfolni.

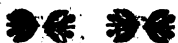
E. ál-bájnak, vagy nem valóságos bűbájofságnak nevezi az állati mágneseiséget. Helytelenül. Mert ha azok a' történetek, melyeket a' könyvében előhoz, igazak, a' mint azt vitatja is, a'kor az állati mágneseiség a' legvalóságosabb boszorkányság (magia). Mert hová kell a'nál nagyobb bűbájofság? hogy Németországban egy álomlátóné látá színről színre a' Muszka táborban a' maga gazdájának tiszt fiát, a' kit bátor az előtt soha sem látta is, még is ott megismére; a'nak képét az ő ágya mellett ülő testvér hűgának tökéletesen leírá; a'nak kérdéseket teve fel a' hűga sugallásából, és az ifjú tiszt a' kérdésekre megfelele, még pedig oly dolgokban, melyeket csak a' tiszt és az ő hűga ketten tudhatának egymás közt; a' tisztet az ütközetbe mindég nyomon kísírtgeté az álomlátóné, és tapasztalá, hogy az ifjú vakmerőcske; azután ugyan azon tisztet szemlélé, midőn az állán golyóbis szele által megsebesítették; és e'kor a' betegháza vitették, ott fejér kendővel az álla felkötötték, 's nehezen evék, azután meggyógyulá;

de

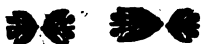

de végre csak ugyan rothadt hideglelésben meghala. Ezeket Német országban álomban látni, hat hét száz mélföldnyire hogy mén véghez Oroszországban! Hasonlóan egy álomlátóné a' bújdosó-csillagokba, hóldba, Júnóha útaza gyakran, a' más világon a' meghólt aryjafiaival beszéle, és örömben ott szintén elragadtaték, hogy azokat ismét láthatá. A' hólóban kétszer vala, ott a' nap-lemengetele feljövetele, lakosok hívságok, 's a' orosz lakás szemebe tűnék. Végre egy Lengyel Grófné Bécsben megjövendölé, hogy az ő gyámatyja meghalt Lengyel országban. Számtalan ily történeteket ír le E. a' könyvében, mint már olvashatta az olvasó az I. Serpenyűben. Nem valóságos boszorkányságok, bűbajosságok-ezek? Hát az Ó Testamentomi Endorbéli boszorkány? a' Delphisi Oraculum? a' Magyarországi Sz. Gellért hegyén valaha tanyázott boszorkányok? tudtak e'? vagy tettek e'? ezeknél nagyobbakat? No hát bizony! ha ezek bűbajosoknak, boszorkányoknak neveztetének, az állati mágnesefséget is megilleti a' legnagyobb igazsággal a' bűbajoság, boszorkányság neve, mint a' szűz leányt a' kofzorú. Nem ál-báj tehát, hanem valóságos-báj az állati mágnesefség.

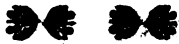
E.

E. azt ígéri a könyve nevében (titulusán): „a lélektudományból (psychológiából), és egészségtudományból (physiologiából) kimagyarázza az állati mágnesességnek látványos boszorkányságát.“ A lélektudományra nézve ezt cselekedte: Leucipptól fogva máig valamenynyi képesség, ábrándozás vala, és van a philosophiában azt mind, és csak azt, nagy gondnal kiválogatta, 's azokból bölcselkedik, magyarázza az állati mágnesesség tünetényeit. Ilyenek: a' Lencipp és Democrit tündérei (spectrumai vagy idolumai); Paracels ádami és csillagzati teste (astrale corpusa); a' Spiritualistáknak vagy szellemeknek, Trialistáknak vagy hármásoknak két lelkek az emberben; a' Kabbalistáknak vagy Zsidó Isten bölcseségnek; Pythagorásnak; Plátónak; az Alexandriai Oskolának; a' keleti Magusoknak emanationis systemájok vagy kifolyás alkatmányok; Spinozának az Istentagadó végetlen lelke, és világ Istene, és visszont Isten világa; Cartesiusnak a' lélekbe született képze (idea innatája); a' sok régi ábrándozó bölcsenek meszsziére dolgozó munkájok (actio in distansok), 's a' r., melyeket alább mind meglátunk. Rövideden, sok Istentagadónak, anyagosoknak (materialistáknak), szenteseknek (pictistáknak) titkolódzóknak (mys-

(mysticusoknak), ábrándozóknak (fanaticusoknak), Istenbölcseknek (theosophusoknak), rózsakereszteseknek (rosenkreutzereknek), természetbölcseknek (physiosophusoknak) 's a' t. a' vélekedéseiket felszedé, és azokból magyaráz. Schol az egész magyarázatjában a' józan psychológiának csak egyetlen, egy nyomoeskáját sem találhattam. Psychologia ez? Sőt találtam olyan helyre, a' hol a' józan lelkitudományból kellett volna szükségesképen magyarázni; de ott is vakmerően ábrándozásra csafarta a' dolgot. Az okoskodása szere (vagy logicája) mindenütt csaló (sophisticus). E' még a'nál szebb! És így úgy látszik, hogy E. philosophiæ Professor létére, megesküdt ellensége a' józan bölcseségnek és bölcselkedésnek; és a' XVI. Századba akarja visszazaragadni korácunkat. Az egészségtudomány, melyből magyaráz E. mi csodás? Az idegek gáncaikból (nervusok ganglionaikból) különös agyat (cerebrumot) csinál, Reil után, e' pedig Le Cat szerént. A' Humboldt és Reil által felvétellett testnek érzékeny levegő körét (atmosphæráját) az állati mágnesesség magyarázatjára, a' Treviránus és Wicukolt példájok szerént, felfogá; az ásvány és eleven országát a' természetnek, mind egy törvény alá csafará, az emberből mesterséges mágnesvasat

vasat esinálván. Physiologia ez? De azt ígéri E. hogy magyaráz! Igen is, de oly csaló erősegekkel (argumntumokkal) magyaráz, hogy azok a' legnagyobb igazságokat is meghomályosítanak; a' hazugságokat pedig nem magyarázzák, hanem rejtegetik. Nem felel meg tehát ez a' Könyv, az ő becsületes nevének.

Így kezdi E. a' Könyvét: „Az Orvos tudomány története ezer észteendőktől fogva megbizonyítja, hogy a' bölcsesség az orvostudományba való befolyását örökké megtartá.“ Bátor ez a' tétel oly igaz, hogy kifogást nem szenved: mindazáltal a' borbélyokra, és E. Úrra nézve, szükség erről értekezni. Ugyan is a' borbélyok igen nehezen szenvedik, hogy most nálunk az a' Felsőleges Királyi Parancsolat; hogy senki az orvostudomány tanulásra be ne vétessék, ha csak a' philosophia minden részeit már az előtt nem tanulá, és elnem végezté; ha szintén a' borbélytságot előre elvégezte is, mint az előtt nálunk szokásban volt; a' borbélytságot kitanulást philosophia kitanulás helyett pótoléskül bevévén; vagy legfeljebb a'hoz adván a' természetudomány (physica) tanulást is. Kedves hazámiai,

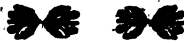

ámfiat, és részszertént gyógyító társaim, borbélyok! ne vegyétek ezt rosztz néven! Nagy, és félette nagy ok van e're. Mert ha Paracels valaha philosophiát tanult volna, sohá azon bolondságokra az orvosi tudományban nem vetemedett volna, 's következőleg oly nagy zűrzavart az orvostudományba nem hozott volna; melyet mái napig már harmadik száz. esztendő múlva sem tudnak kiirtani a' józan gondolkozású tudós, philosophusok és orvosok, öszszevetettett válakkal dolgozván is. Imé példa e're az állati mágnesetség, melynek eredete valóban Paracelstól jö, azután ment Campanellára 1568 esztendőben e'ről Fludra 1574 esztendőben, azután Maxwellre 1679 esztendőben, e'kor a' rózsakeresztesek fogták azt fel 1700 esztendőben, végre Mesmer újra felpiszkálá 1773 esztendőben. És fájdalom! imé ez a' métely most is nyomorogat bennünket!

Miért van tehát befolyása a' philosophiának az orvostudományba? Azért rövideden, mert az orvostudomány maga is philosophia practica, mép pedig olyan bölcsesség, melyről így szól Hippocrat: „Az élet rövid, a' mesterség hosszú, az alkalmatosság hirtelen, a' tapasztalás veszedelmes, az ítélletétel nehéz. Nem csak magát kell pedig kitenni a' mint szükség

„a'

„a' cselekedőnek, hanem a' beteget is, a'
 „jelenvalókat is, és a' külsőket.“ Lásd
 Hippocrat Aphor. Sect. 1. Nem csak
 része tehát az orvostudomány a' philoso-
 phiának, hanem a' legnehezebb, és ha
 nem vigyáz az orvos, a' legveszedelmes-
 ebb része. Természetesen következik te-
 hát, hogy az Orvosnak szükség tudni: ok-
 oskodni; az igazságot feltalálni és meg-
 mutatni vagy megbizonyítani; a' lelket a'
 testtől megkülönböztetni; az Istent ismér-
 ni, félni, és tisztelni; magát a' jó erkölcs-
 be foglalni; mással azt cselekedni, a' mit
 kívánna hogy mások véle cselekedjenek;
 a' földi testeknek közönséges, és különös
 tulajdonságaikat, az égi testeknek alkat-
 mányaikat, forgásaikat; ezeket megmérni;
 a' világi és a' philosophiai történeteket,
 's a' t. Ugyde ezen ismereteket a' Logica,
 Philosophia-Prima, Psychologia, Theo-
 logia Naturalis, Ethica, Jus Naturæ, Phy-
 sica, Astronomia, Mathesis, Historia-Uni-
 versalis-Philosophica tanítja. Még pedig
 ezen tudományokat jól kell tudni. Külön-
 ben az Orvos könnyen sophistává, fanati-
 cussá lesz a' philosophusból, a' milyen E.
 ezen munkájában, és minden mai mágnés-
 elök; vagy Istentagadóvá válik, mint volt
 Struensee, a' maga nagy veszedelmére,
 vagy anyagossá (materialistává) lesz, a' mi-
 vel

vel legtöbbet vádolják az orvosokat, vagy Csalóka Péterre lesz, a' milyen volt Paracels, Mesmer, és sok máj mágneselők, p. o. Renvick Liverpoolban, vagy azok, a' kik belső orvosságokkal is egyfzerre gyógyítják a' beteget, és ugyan azokat mágneselik is a'kor egyfzersmind, 's azután ha a' beteg meggyógyúl, azt a' mágneselésnek tulajdonítják, 's úgy ámitják a' világot; a' mint hallom, hogy a' Berlini mágneselők is cselekeznek. Nem azt teszi pedig a' philosophiának az orvostudományba való befolyása; mintha az Orvosnak az orvosi tünetmények kimagyaráztatásában a' Methaphysicára, 's a'nak is pedig a' seprejére; a' Physicára, Mathefisre, sublimior Mathefisre, Álgebrára, 's a t. kellene fakadni, mint E. Úr itt cselekvék.

E. „A' ki az állati mágnesesség tüneteit legelőször hallja beszélni, könnyen elhinné, hogy azon időkbe tétetett „vifszta, melyekben a' kaballah, a' maga „kísírdővel, u. m. a' halottakkal való beszélgetéssel (necromantiával), ördögöfsséggel „(dæmoniával), bolzorkányok, és kísírtetek — történeteikkel, rózsakeresztéseknek „vonzóságos (sympatheticus) és bűbajos „csudaorvoslásaikkal az orvostudományba „becsúfztak.“ A' kéretlen mentség, vád. Maga is tudja E., hogy az állati mágnesesség

efség tüneményei hasonlók, egyenlők, sőt egy álomból származandók az előszámláltatott babonáságokkal, azért mentegetődik előre. Látsuk hát egyenként, mik valának az említetett bűbájosságok?

A' Kabbalah, vagy szájról szájra adott tudomány, Zsidó költeményes' tudomány. E'nek talpa (fundamentoma) a' kifolyás alkatmánya (emanationis systema). Ezt az alkatmányt felvevék a' Zsidók mindjárt Móses Próféta alatt; azután megismerkedének a' Babyllóniai fogságban a' Mágusoknak bűbajos Isten tudományokkal, és Dánielnél látni is nyomát ezen tudománynak. Idővel Egyiptomba szakadván ismég a' Zsidók, és Alexandriában megtelepedvén, a' gonosz és jó lelkek befolyásokról való háibái Egyiptomi tudományt is bevevék. Azután megismerkedének a' Pythagorás és Plátó követőiknek hijábanvalóságaikkal, 's innét kölcsönözé már Philo a' maga titkolódzásait (mysticismusait). Philo Zsidó bölcsnek írásaiban találjuk világos nyomdokait a' leggonoszabb titkolódzásnak, mely a' Plátó követőiben is megvala, és a' melyet minden új ábrándozókban, kiváltképen pedig Paracelsben, és az ő szülött gyermekeiben, a' mágneselekben, 's itt legközelebb E. Urban elzre veszünk. A' Philo gondolatja szerént az Isten
egy-

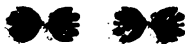

egyetlen egy közvetlen munkálkodó oka minden világi változásnak, az egész világ az Istenből folyt ki; és a' világ Isten, és az Isten világ; a' mi lelkeink az Isten első szülött fiának, az első embernek, a' páncéljének a' kifolyásai, tehát a' bölcseknek első köteleiségek, igyekezni az Istenrel való egyesülésre, hogy visszafizaphassák az ő eredeti szüzességeket, melyet Ádám elveszte; s a' t. Bizonyos zsidó betűknek titkolódzó értelmeket tulajdonítanak, és azon az okon bűbajos magyarázatokat adának a' Sz. Írásnak; mely mesterséget általvivének a' világi történetek megjövendöltetésekre; és magyarázatjokra is. Az említett kifolyás alkatmányát bevévék a' XVI Századbéli bölcsek, és Orvosok, nevezetesen pedig Paracels. Segíté ezt az alkatmányt más természeti (phýsica) kifolyásnak a' neme, melyet a'kor a' nehéz természeti tünemények magyarázatjokra felvévének. Így felélede Leucippnak, Democritnak a' bálványa, vághatatlanja (atomusa), hogy az által a' vonzóságot (sympathiát), ellenkezést (antipathiát) ki magyarázhasák. E' vala a' legközönségesebb vélekedés az Oskolákban a' XVI században. Ha ez csak a'ban maradt volna; még fogadja Isten; de a' Democrit bálványából, vághatatlanjából majd szelletek (dæmonok)

vagy

vagy lelki valóságok lőnek, mivel az általmenetel igen könnyű vala, és így a Kabbalah minden perepútyával a' természet tudományba behozaték. És mivel azok a' lelkek az Isten kifolyásának állítatának lenni; tehát így az Isten ismét minden változásoknak közvetlen munkás okává lőn: vagy a' természet tudományból lőn Istenbölcsesség (theosophia). Ez a' tudomány Istentagadás, sok Isten állítás, anyagosság, és minden gonoszság. Híres Kabbalások voltak: Renschlin János, Mirandolai Pico, Nettesheimi Agrippa, ki már előbb öszszeköté a' Kabballát az orvos-tudománnyal, hogy sem mint Paracels. E'kor mindenféle ábrándozás divatjában vala; soha több boszorkányok és ördögösök nem voltak mint ezen XVI Században. E'kor a' holtak idézete (necromantia), tenyérből jóvendülés, 's a' t. mind virágának.

Necromantia, vagy előhozatalok a' megholtaknak, halott idézés, egy ága vala a' bűbájóságnak a' XVI Században; és gyakran az orvosok vizsgálásoknak tárgya volt. Agrippa azt vitatá, hogy a' hirtelen, és a' magok bűnökben megholt, és az atyjafiáiknak imádságaik által kegyelmet nem kapott embereknek lelkek, holtok után, mint az ördögök, mindég nedves párákba és ködbe vagynak békürkozva, és a' bűbájósok által előidéztethetnek. Megkell po-
dig

dig jegyezni, hogy ugyan ez az Agrippa azt vallá, hogy minden embernek három lelke (dæmona) van: 1. egy szent, melyet az Isten közle vele, 2. egy belélszületett, és 3. egy mesterségére nézve ördöge, mely a' csillagzatoktól, és az égi értelmektől (intelligentiáktól) függ. A' Villingi Pictorius, és Argentinus Richard írásaikkal erősíték hasonlóképen a' halottaknak feljárásokat. Sőt Cardanus azt bizonyítja, hogy egészen az ő ideéig a' halottak feljárások, mint egy különös tudomány, a' Salamankai Universitásban tanították, és csak nem régebentiltatának meg az a'ról tartatni szokott közönséges tanítások. Lőné Salamankában, és általában Spanyolországban még a' legtöbb kísértések (próbák) esének e'ben a' mesterségben.

Jegyzék. Agrippa épen párja Paracelsusnak, előbb élt e'nél; és a' Kabbaláht előbb köté özsze az orvostudományyal, különben az életére nézve oly kóborló majd orvos, majd prókátor, majd katona vólt, mint Paracels. Ezt is szükség e'ről az Agrippáról megjegyezni, hogy ő: azt állítja, hogy ha valaki az intelligentiákkal, vagy menynevei ajándékokkal akar élni a' gyógyításban, tehát a'ban szükséges, hogy benne mint bájosban (mágusban) legyen: hit, szeretet, reménység, ha t. i. a' felső világban akar részesülni.

Az

Az ördögörség (dæmomania), bofzorkány — és kísértet — történetek. Az úgy gondoltatott bofzorkányok és ördögösök talám soha sem valának számszámban, mint a' XVI. Században, és az a' hit, hogy a' rozsz lelkeknek befolyások van a' világ történeteibe, talám soha a'nyi kárt nem tett, mint ezen korácban. Innét következik, hogy 1484. esztendőben VIII. Incze (Innocentius) Pápa kemény peccéteslevelet (bullát) adott ki, Német országra nézve, mely szerint Inzitor Imrét, és Spreger Jakabot Németországban vizsgálókká (Inquisitorokká) tevé a' bofzorkányságban. Ezeknek teljes szabadságot adta, hogy a' bűbájóságot kikerelések, és a' lehetőségig elfőrljék, és a' dolgot I. Miksa (Maximilianus) Császárnál a'ra vivé, hogy ez a' peccéteslevelet megerősíté, és a' vizsgálóknak a' világj erő segedeletét megengedé. Ennek rettenetes következtései valának: csak magában a' Trieri Válfarófejedelemségben kevés esztendők alatt 6500 ember öletének meg, kik bofzorkánysággal vádoltának. Ma alig lehet képzelní, hogyán volt a' lehetséges, hogy a' bevádoztatott bofzorkányok és bájosok valóban megismérték, hogy ők vétkesek, és mindonemű meséket beszélhettek, melyeket a' vizsgálók igaznak tartának. De a' kizó-

szerszámok kínjai meg cselekedheték azt, hogy a' babonas, kábult, bús-csztelen emberekből, kik ifjúságoktól fogva az ördögöség tébolygásában bolyongottak, azon irtóztató vallásokat kicsafarhassák.

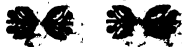
Friedbergben Neumarkban a' XVI. Század végén lassán lassán 150 emberbe bújik az ördög, és ez a' gonosz oly közönségesen elterjed, hogy az egyházi gyűlést (Consistorium) Kurmarknak és Neumarknak minden egyházaiban (templomokban) közönségesen imádkoztatta az ördög-től való megszabadulásért.

Wyerus volt az a' derék Orvos, kinek a' következő világ fokkal tartozik. Mert ő a' ragadó előítélet záporának ellent áll, a' maga Századában, és a' józan okosság-ból megmutatá a' boszorkányságnak és bűbájosságnak haszontalanságát, hazugságát; pedig valaha, a'nak a' híres bűbájos Agrippának a' tanítványa, barátja vala. Nem úgy cselekedett; hát ez, mint Wolfart, a' Mesmer tanítványa és barátja lévén; ellenkezésképen mint Wyerus, elterjeszté, felbizgatá, felpitkálá újra az állati mágnesességet, a' mi csupán más ruhába öltözött Agrippa boszorkánysága. Wyerus halhatatlan könyvet írt az ördög munkáiról, melyben megmutatja azon útalatos hazugságokat, és rettenetes kegyetlenségeket, melyek-

er a' vizsgálók véghezvittek. Az ajánló levelében a' Császárhoz és a' Birodalomhoz folyamodik. és könyörög, hogy a' boszorkányoknak ártatlan véreket kíméljék meg. Így kellett vala cselekedni Wolfárt Uramnak. De ő kigyelme ellenkezőképen még könyveket ír, melyekben a' Mesmer boszorkányságait óltalmazza, terjeszti. Vagy nem volt a'nyi belátása Wolfárt Úrnak? mint Wycrusnak, hogy általláthatta volna a' Mesmer csaltságát, hijábanvalóságát? Az is meglehet! Vagy talám azt mondja: az állati mágnesetségnek nints oly ember öldöklő következése, mint volt a' boszorkányságnak. Hogy tudja azt ő Kigyelme? Hiszem a' boszorkányság miatt sem öldöklötték mindjárt a' kezdetén az embereket, Csak lassán lassán lett a'nak az a' szomorú következése; az idők környülállásaik szerént. Azonban, hiszem már megmutattam, és alább még bővebben megfogom mutatni, hogy az állati mágnesetség és a' boszorkányság mind-egy.

Sok orvosok és törvénytudók a' boszorkányokat mint az ördög eszközeit kárhoztaták, és az ördögös nyavalyákat állíták. Ilyen vala a' Villingeni Pictorius György Orvos; írt azokról az anyagokról, melyekkel élnek az ördögök a' tüneményeiknek végbevitelekre; egy más könyvében pedig

a' boszorkányokat a' legrettelesebb büntetésekre kárhoztatá. Scribonius Adolf írt a' ról, hogy a' fűrésztés igaz kísértete (próbája) a' boszorkányságnak. Erastus, azt írja, hogy a' boszorkányok mind az Istent, mind a' vallást megtagadják, az ördöggel kötésben vagynak, a' tól tanulják, hogy lehet a' boszorkányozó, vagy igéző szavakkal a' növényeket, és más magokban ártatlan dolgokkal a' levegőget megzavarni, az embereknek, barmoknak, szántóföldeknek és gyümölcsöknek, ártani; és más csudalatos dolgokat, melyek a' természetben lehetetlenek, véghez vinni. Hogy azon időkben valósággal hívék, hogy a' boszorkányok fejteteget okozhatnak, megtetszik azon gyalázatos per történetéből, mely szerint 1583. esztendőben Berlinben két vénasszonyt azért égettek meg, hogy jég-éssöt csináltak. Cardanus a' leghevesebb védője vólt a' boszorkányságnak, és azt állítja, hogy a' ki a' boszorkányságot tagadja, az a' lélek halhatatlanságát is kétségbe hozza; és azt erősíti, hogy az ördögök épen úgy dolgoznak az emberekben, mint csupa érzéketlen bálványokban; (és E. mind ezeket hiszi és vallja Cardanus után). Többire számtalan tündér történeteket beszél, és hiszen, Lange hitte az ördögös betegségeket, valamint más az ő ideje-

idejébéli Orvosok is. Plater Felix az ör-
jülést az ördög birtoka kövérkezésének
tartja. Lemnius Levinus orvos azt állítja,
hogy az ördögök ugyan magok semmi nya-
valyákat nem nemzenek; hanem az örjült
emberek nedveségeikkel élnek a' végre, hogy
azok magoknak mindent képzeljenek, 's az
ő' érzékeiket megcsalják. Minden csudákat
a' kifolyásoknak (emanatióknak) vonfszóság-
okból, és ellenkezésekből magyaráz: így
p. o. a' szerecsen dió erősebb, ha azt férj-
fi, mint sem ha asziszony hordja magánál.
Hitte, hogy az erőszakkal megöletett em-
bernek holt teste vérzik, ha a' gyilkos jel-
en van. Bödin János igen tüzesen védel-
mezé azt, hogy az ördög belé-bú az em-
berbè, (mint E. hiszi, hogy az embernek
egymi lelke, belé-bú az ő közönséges lel-
kébe) és azt a' Kabbalah alkatmánya szer-
ént magyarázza.

A' Rózsakeresztesekről alább beszélek;
azért azokat itt lenem írom.

Most már vizsgáljuk meg, valjon a'
Kabbalah, a' holtakat idézés, az ördöngös-
ség, boszorkány, és kísértet történetek nem
mindegyek e' az állati mágneselességgel?

A' Kabbalah talpa a' kifolyás alkatmá-
nya. Úgyde a' mágnesező ezt a' kifolyást
hiszi magára nézve is; mert azt állítja, hogy
ő belőle foly ki az állati mágneselesség. A'
Kab-

Kabbalah a' Democrit kifolyó bálványait állítja; valamint szintén Paracels és a' több ábrándozók, a' mágneselők is azt hiszik. A' Kabbalah sok Istent hiszen, és a' világot Istennek, az Istent világnak mondja Spinoza ként; a' mágneselő hasonlóképen ezeket hiszi, mint alább megmutatom. A' Kabbalás (Kabbalista) Istenbölcs; úgyde a' mágneselő is az; 's a' t Megegyez hát a' Kabbalah az állati mágnesességgel; a' mint hogy Paracels is a' mágneselők atyjok valóságos Kabbalás (Kabbalista) vala.

A' halott idézés (necromantia) két lelket hiszen az emberben, és egy ördögöt vezetéken hord minden ember hőrül a' csilagzatban. A' két lélek az emberben, Spiritualistaság, Szellelteség, a' vezeték ördög Democritság. Ugy de a' mágneselő Spiritualista, vagy Trialista, mint alább megmagyarázom; azonban a' Democrit bálványait is hiszi. Tehát a' halott idézés es mágneselés mind egy.

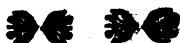
Az ördögösség, boszorkányság, kísértet, a' Democrit bálványát, tündérét, spectrumát, idolumát hiszi, Úgyde ezt hiszi a' mágneselő is. Tehát ezek is, u. m. az ördögösök, boszorkányok, kísértetek, mindegyek a' mágneselőkkel.

Ezekből világos hogy a' mágnesesség tü-neményei bennünket azon időkre toszintanak
vifz-

vizfzsa, t. i. a' XVI. Századba, melyben a' Kabbalah, és az ördöngöfség, boszorkányság, kísértet divatjában vala.

E. „A' mágneseiséget nem előzé meg „a' Rózsakeresztseknek (Rosenkreutzereknek), Campanellának, Fluddnak, Maxwellnek képzelődő erejek.”

Lásuk hát kik valának ezek a' Rózsakeresztsek? Bizonyos ábrándozók állítának a' XVII. Század elején egy olyan társaságot, melly a' Paracels Istenbölcseiségén (theosophiáján) épüle. A' magok neveket a' Krisztusnak titkos keresztétől húzzák le, mely az ő rózsza színű vérével megfecskenedteték. Ezen társaság eredete egy Andrea Bálint nevű, Würtembergben, Calwe nevű helységben, lakott Papnak a' tréfája. A' Rózsakeresztseknek fő mesterségek az ingyen orvoslás. Tulajdonképen minden kinyilatkoztatás (revelatio) felett felemelkedve vagynak, és mindent a' természet világának, vagy az Istenségnek az ember lélkébe való befolyásából akarnak kihúzni. E'ben, valamint másban is a' Paracels követői, kit az Isten követének tartanak. A' nyavalyákat mint Paracels hit és képzelődő erő által gyógyíták. Azt állítják; hogy ha az igazi Rózsakereszt a' gyógyúlhatatlan nyavalyát megnézi, azonnal egészséggé teheti a' kórt. Azt hirdetik,

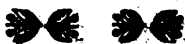

ik, hogy egy Spanyol Királyt egy Rózsakeresztes a'kor tön egészéssé, minekutsána az már hat óráig halva feküvék. A' közfzer (medicina universalis) fő titka a' szerzetnek.

Campanella születék 1568 esztendőben, Calabriának Stilo nevű helységében; azután a' Dominicánusok szerzetekbe lépe; de pártütéssel (revolucióval) vádoltarván, 30 esztendeig a' fogságban kínlódék, hét kínzást (tortúrát), és azok közt egyet 40 óráig, álla ki. Végre VIII. Orbán Pápa őt kiszabadítá, és azután életének 10 utolsó esztendejét Párisban tölté. Ő későbbi Rózsakeresztes, ábrándozó orvos, és az emberben két lelket hívő (Spiritualista vagy Trialista) volt.

Fludd, Oxfordi Orvos, születék Millgat helységben, Kentben, 1584. esztendőben. Híres Rózsakeresztes, és Szelletes (Spiritualista) vala. A' betegségeket imádsággal gyógyítá; egész imádságokat ad elő, melyeket bizonyos időkben, és az égnek bizonyos tájéka felé fordúlva, kelle elmondani, meggyógyulás végett. Vítatja a' Paracels nagy és kis világot (macrocosmusát és microcosmusát).

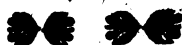
Maxwell, Scotiai fi, Fludd követője, az állati mágneseiséget, a' nyavalya általültettetését, és hasonló ábrándozó képzeteket nagy tüzzel óltalmazta. Az ő írása

Nagy Britanniában Kiadóra nem találta, tehát Heidelbergbe küldé azt Frank György-höz, ki is azt azután kiadá. A' munkának ez a' neve: *Maxwel de medicina magnetica.* 12. Frcf. 1679. Frankenauri Frank György maga is babonás ember vala; mert a' növevényeknek a' hamvaikból lehető ismét-feltámadásokat (palingenesiát) hitte. Német-Országban a' Maxwell mondatott munkája nagy községre (publicumra) akadt; mert az a' könyv Német nyelvre is fordítaték. E'ben magyaráztatnak meg a' vonzószagos (sympatheticus) orvoslások, hogy t. i. azok a' lelkeknek közösködéseken épülnek, melyek mind azokban megvagnak, valami csak az állat testéből kimén. Innét, mindenből, valami csak az ember testéből kipárollog, mágnest csinál, mely minden nyavalyákban hathatós szer. Hát nem ezt beszélik ma a' mágneselek? és nevezetesen E.?

Ide tartozik Digby Kenelm is. Angolfi, a' Nagybritanniai Felség komornyikja vala. Mint hős rendkívül való bátorságot mutata tengerivezér korában. Mint Rózsakeresztés némely babonákat hinte el a' XVII. Század közepén. Kivált a' sebek gyógyíttatásokra való vonzószagos (Sympatheticus) porhasznát terjeszté-el; melyet Flórenczben egy Carmelita Barát neki úgy ada, hogy ő azt napkeletről maga hozta.

Dig-

Digby Angliában ezen porral fok szerez-
 csés orvoslásokat tevé: és azon porról
 Montpellierben a' Rózsakeresztes gyülekez-
 etben tanítást tartá; melyet azután White,
 Angol nyelvre fordítván, kiada 1660. éft.
 Az érczek elváltozásokról; egy közép Af-
 rikai városnak hirtelen kövé való változ-
 ásáról, való híreket is ő terjeszté el; a'
 mit Cartes is hitt. A' Digby babonás könyve
 itt mi nálunk is ismeretes; azért hozám itt elő.

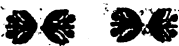
Ezekből világos, hogy mind a' Rózsa-
 kereszteseknek, mind Campanellának, mind
 Fluddnak, mind Maxwellnek az elmélked-
 ések (theoriájok) megegyez a' Mesmer el-
 mélkedésével, (theoriájával), Nevezetes-
 en pedig Maxwell könyvet is írt az állati
 mágnesezésről, és a'nak minden ábrándoz-
 ásairól; a' mint látók. A' tudós Sprengel
 is így ítélt erről, beszéltében a' Mesmer
 elmélkedéseiről, mondván: „Mindjárt em-
 „lékezhetik az ember, hogy ez az elmél-
 „kedés (t. i. a' Mesmer theoriája) tulajdon
 „az, melyet az első Századbéli Istenbölcs-
 „ek, de ő utánok kivált Fludd Robert, és
 „Maxwell Wilmos tanítának. Ezen újság
 „nem léteé mindég is szemére hányák Mes-
 „mernek az állati mágnesezés minden el-
 „lenségei.“ Lásd Kurt Sprengel Vers. d.
 pragm. Gesch. d. Arzu. 5. Theil pag. 632.
 Itt sem igaz hát az E. állítása.

E. „

E. „A' mágnesféség magától vettetett
 „be az idő korbá.“ Most látók, hogy száz
 harmintz kilencz esztendővel ez előtt Max-
 well könyvet írt az állati mágnesféségről;
 hát ő előtte Paracels, 's az előtt Democrit
 és Leucipp nem ugyan ezt dolgozták e' mind-
 ég? csak hogy más meg más köntösbe ölt-
 özteték koronként az ugyan azon egy áb-
 rándozást. De most legközelebb negyven
 két esztendővel ez előtt Mesmer keresé elő
 újra a' régi ábrándozók irásaiából ezt a' ba-
 bonaságot. Nem igaz hát az E. állítása.

E. „Az állati mágnesféség józan és
 „gyanútlan jegyzőkre akada, p. o. Mes-
 „mer, Gmelin, Bökmann, Wienholt, Reil,
 „Tardy, Olbers, Heineken, Nordhof, Hu-
 „feland, Wolfart, Barthels, Kluge, Schu-
 „bert, Jeán Paul, Klein, Renárd, Pete-
 „tin, Arudt Orvosokra.“ Itt úgy van Mes-
 mer tizen kilenczed magával elő-adatva,
 mint gyanútlan, és józan jegyző az állati
 mágnesféségben. Vizsgáljuk meg hát ezek-
 et az Urakat, hogy kik ezek?

Mesmer, a' mai mágneselőknék fejek,
 atyjok. Őt egy igazán gyanútlan, józan,
 azonban tudós, és híres Orvos, Hufeland
 Kristóf Wilmos, a' Német országi tudós
 Orvosok szemek fények, a' Felséges Bur-
 gus Királynál Fő hivatali viselő jámbor Úr,
 így írja le: „Egy elszegényedett, megvet-
 „te-

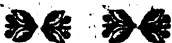
„ tetett, de ábrandozó, és bízhetőképen nem
 „ a'nyira a' láthatatlan erők által, mint a'
 „ láthatatlan előjárók által vezetett or-
 „ vos, Mesmer, végre azon gondolatra fa-
 „ kada, hogy mesterséges mágneseket csin-
 „ aljon, és azokat mint fejedelmi szereket
 „ töménytelen nyavalyák, p. o. szélütés,
 „ köszvény, fogfájás, fejfájdalom, 's a' t.
 „ ellen árúlja. Elzre-vévén, hogy ez el-
 „ süle, a'kor tovább méne, 's azt állítá,
 „ hogy neki többé semmi szüksége nem
 „ volna a' mesterséges mágnesekre, hanem
 „ hogy ő maga az a' nagy mágnes, kinek kel-
 „ léne az egész világot mágneselni. — Az
 „ ő tulajdon személye oly teljes vala mág-
 „ nes erővel, hogy azt erősíté, hogy meg-
 „ illetés, újai kiterjesztése, sőt csupa ránéz-
 „ és által azt másokkal közölheti. Ő való-
 „ ban oly személyeket hozza fel például,
 „ kik bizonyíták, hogy az ő általa lett meg-
 „ illettetés, sőt csupa az ő tekintete által
 „ oly érzelmet kapának, mintha őket bor-
 „ tal, vagy valsal megütötték volna. Eze
 „ a' különös erőt most ő állati mágnesesség-
 „ nek nevezé, és ezen csudálatos nevezet
 „ alatt mind azt egyesíté, a' mi az ember-
 „ nek leginkább a' szívében van, bölcsesség,
 „ élet, és egészség, melyeket ő az által
 „ tetzése szerént közölhet és elterjeszthet.
 „ Midőn ezen képtelenséget tovább Bécs-
 „ ben

„ben nem akarék szenvedni, a'kor ő Páris-
 „ba méné, és még itt kapá igazán a' maga
 „eredetét. A' bámulásig csödülének hoz-
 „zá; mindennek ő általa akarának meggyó-
 „gyúlni, hogy egyszermind csudát is te-
 „hessenek. Különös titkos társaságokat ál-
 „líta, a' hol minden apródnak (tyrónak)
 „100 Lajos aranyat kelle letenni, és végre
 „nyilván kifakasztá, hogy ő az az ember,
 „kire a' gondviseles a' láthatólag elhervadó
 „emberi természetnek nagy megújító mű-
 „vére választá. Bizonyosság végett csak a'
 „következendő hirderményt közlöm, mely-
 „et ő egy apostola Hervier Pater által a'
 „községhez írté: Látsatok egy felfede-
 „zést, mely az emberi nemnek megbecsül-
 „hetetlen hasznokat, a' feltalálójának örök
 „dicsőséget fog hozni! Látsatok egy kö-
 „zönséges lázadást, Más emberek fogják
 „a' földet lakni; semmi gyengeségek által
 „meg nem fognak az ő életpályájokban akad-
 „ályoztatni, és a' mi bajainkat csak beszéd-
 „ből fogják tudni. Az anyák kevesebbet
 „fognak szenvedni, a' terhesség veszedel-
 „meitől, és a' szülés fájdalmaitól; erősebb
 „gyecimekeket hoznak a' világra, kik az első
 „világnak munkáságát, hathatóságát, és
 „gyönyörüségét kapják meg. A' barmok
 „és növények, a' mágneses erőket has-
 „ználóképen foganthatván (recipiálhatván),
 „fza-

„szabadok lesznek a' nyavalyáktól; a' nyáj-
 „ak könnyebben tenyésznek, a' mi kert-
 „cinkbéli növedékek több erővel bírnak,
 „és az élőfák szebb gyümölcsöket hoznak,
 „az emberi lélek, birtokában lévén ezen
 „valóságnak, a' természetnek talám csudá-
 „latosabb munkákat fog parancsolni. — Ki
 „tudja, milyen meszízire terjeszkedik ki
 „a'nak befolyása? — Azt kellene gondol-
 „ni, hogy az ember valami száz ezteudős
 „országbeli álmodat hall. És ezen igen fény-
 „es ígéretek és kinézések hirtelen elmúl-
 „ának, mindön egy biztofság (sommisio),
 „a' Franklin előülése alatt, a' mágneseesség
 „valóságát szorosabban megvizsgálá. — A'
 „köd elenyészék, és az egész szemfény-
 „vesztésből egyéb semmi meg nem mara-
 „da, mint az állati menyköveltség (electri-
 „citas animalis), és az a' meggyöződés,
 „hogy az a' testnek bizonyos nemű súrol-
 „tatása, és epeeseltetése (manipulációja)
 „által mozgásba tételhetik, de bizony mind-
 „en ideg gyengeségbéli és ábrándozásbéli
 „segéd nélkül soha azokat a' csudálatos
 „tüneményeket nem okozná, 's még ke-
 „vésbé teheti azt meg, hogy az ember él-
 „tét meghoszszabbítsa. Lásd die Kunst
 „d. menschl. Leben zu ver. D. Ch. W.
 „Hufel. 1. Theil pag. 20. — 22. és e'nek
 „fordítottatását D. Kovács Mihály által 1.
 „Bécs 31 — 41. lap. Másod. kiadás. “

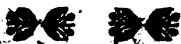
Mcs.

Mesmer meghalt a Bodensee partján lévő Meersburgban 5. Martii 1815. ész. gutaütésben, 5 napi betegsége után. Ő 81 ész-tendő volt, 3 ész-tendővel hamarabb meghalt, mint a' hogy néki egy álomlátóné megjövendölé. Oesterreichis, Beobachter. Nro 90. 1815.

Imé Mesmer! csupa ránézés, vagy mint a' Magyarok szólnak, szemmel való megverés által gyógyít; az állati mágneseffséget közszernek (universalis medicinának) lenni állítja. Hát nem rózsakeresztes? nem Paracels ő? A' gondolatját közli a' beteggel. Hát nem ábrandozó (fanaticus) ő? Állati mágneseffséget állít. Hát nem Maxwell ő? Különös titkos társaságot állít. Hát nem rózsakeresztes ő? Pénzt csal; 100. Lajos aranyat tétet le az apróddal. Nem rózsakeresztes, nem Csalóka Péter ő? Titkokat, csndákat ígér mind az emberekre, mind a' barmokra, mind a' növényekre nézve. Hát nem titkolódzó (mysticus), nem Istenböcs (theosophus) ő? mint Agrippa, Paracels, Campanella, Fludd, Maxwell, Rózsakeresztes. Nem gyanútlan, nem józan ember tehát a' mai mágneseffők fejek, atyjok, Mesmer! És így nem igaz az E. állítása.

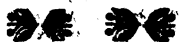
Most következik a' XVIII. test-örje (satellese) Mesmernek. Vizsgáljuk (lustráljuk)

juk) meg ezt az őrséget (satellitiumot), személyről személyre:

Gmelin Eberhard, 1791 esztendőben maga, vala egyedül Német országban az állati mágnesetség védője, melyet ő, sok nevezetes betegség történetek leírásában, az állati menyköveség elfajzásának tartá. Bárör ő csendesesen, és előítélet nélkül lát-szik is vizsgálódní; mindazáltal meg nem tartóztathatá magát az elő-tűztől (ignis elementariustól), és annak az ember testében lévő katlanától; és ezen felül nagy hajlandóságát mutatá az ábrándozásra. — Böckmann János Lőrincz, mágnesező Orvos. Böckmanns Archiv für magnetismus und Somnambulismus. Strasburg 1787. — Wienholt, Bremai orvos, kit Lavater Gáspár János ismértete meg a' mágneseštěg-gel, 1787 esztendőben, melyet ő Francz-orzágból Puisegur Marquis iskolájából kapott. Azután Wienholt tüzes védője lön az állati mágneseštěgnek; és egy könyvet is ada ki a'ról, melyben tömény sok jegyzékek jönnek elő a' lélekerejének felmagasztaltatására nézve, a' mágneseště itélet (crisis) alatt, és ezen rendűtnak (methodusnak) jóltévő munkáját erősíti. Az állati mágneseštěget a' Humboldt és Reil által felvétetett testnek érzékeny levegőköréből (atmospharájából) magyarázza.

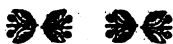
Ru-

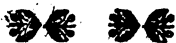
Rudolphi Korlát neki ellentmonda, egy írásában, de valóban őt meg nem czáfola. — Reil, az az isméretes Hálai Oroszlást-Tanító (Clinices Professor), ki számtalan rúdós munkáiról a' tudós világban híres, én előttem személyesen ismeretes, mint a' kit hallanom szerencsém vala. De fájdalom! ez az Úr igen elmerült utoljára a' bölcselkedésben, meg nem ójván magát a' fanatismustól; és a' ne quid nimis, elfelcjtván; s a' Bölcs Salamon intéséről meg nem emlékeztvén. Sajnálva írom le, mit itél róla Hufeland Kristóf Wilm. és Stiglitz Protomedicus: Reil hamis bölcseségsbe (pseudo philosophiába) engedé magát behúzatni, mely mindenre, valamit csak azután nem bonczolásból (anatómiából) való dolgot ada ki, nyomtatásban, a' vizszafordúltságnak, és tudománytalanságnak belyegét üté, a' mi is az ő értékeiséinek (theoriájinak) olvastatásokat, és vizsgáltatásokat kínzó munkává tevé. Az utólsót megengedik a' mágneseiséget védők is, nevezetesen pedig, hogy a' philosophiát is gyűlölte. Több az, hogy Hufeland Kr. W. így is ír ő róla: Reilnak nints semmi magasabb, magában felálló erkölcsi létele; és Isten káromló, kitől az embernek minden méltósága, és az Isteniség eltávozék. lásd Hufel. Journ. d. pract:

Heilkunde. — Tardy (valljon nem Magyar é ez? vagy a' Magyar Tardy nevezetűek, nem Franczok é?) de Montravel, Francz Kapitány; ki egy elmékedést (theoriát) ada ki a' mágnesezési álm-beszédről. Ezen tüneménynek okául teszi a' hatodik belső érzéket (sensust), és az anyagos (materialis) lelket. Azon érzéknek lak-helyt a' gyomorban ad. Tömény fok vé-lekedéseket hoz elő, melyekből ki akarja magyarázni, hogy a' lehetséges, hogy az álomlátónék megítélhetik másoknak a' bel-ső testi állapotjokat. Ugyan ő ír le két világosan-látónénak (clairvoyantenak) az álomlátásait. Ezek közül egyik, más be-
 teg bélében látta olyan pántlika-gilisztát, melynek csontjai, szemei, nagy szája, fogai valának; és minden többféle orvos-szerek helyett azon betegnek 3 sült róka májat rendele. A' másik álomlátóné pedig tömény sokféle dugulásokat akara a' beteg-ség-tudományba behozni. — Olbers Bré-mai orvos, Winholt pajtása, Lavater ta-nítványa, kit magam ismertem Zürichben; igen hajlandó volt az ábrándozásra; bátor különben világszerte egy felette híres, és valóhan tudós Pap vala; és nevezetesen Brema városán volt kereftül utazásakor a' Dániai Királyhoz utazott, oda a' Felség által papolni hívatván, bátor Reformatus volt.

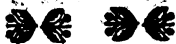

vólt. — Heineken János, Brémai Physicus, Természettudomány Tanító, nagyon atyafisnak tartja a' mágneseiséget a' gálvánsággal, menykövefiséggel. Az idegek, úgy mond, egy igen finom, kiterjedhető anyagnak a' vezetői, mely vékony anyag az idegek végeket mint pára-kög körülveszi, és az állati meleg nemzésre sokat használ, melynek egyarányúsága egészséget, egyarányútlansága pedig betegségeket szül. Ő autogatja, milyen hathatós ez a' szer az életerő felizgatásra, az izgató enyhítésre, azt egyik műszertől (organumtól) a' másokra vezetésre, a' mágneses álom támasztásra. Ezen álom alatt bizonyos érczek, kivált a' réz, fog (zincum) erősebb izgatást látszanak okozni. A' mágneseiség ezen tünetényeit, melyekkel kivált a' Brémai Orvosok, Treviranus, Wienholt, Olbers, és Heineken foglalatосkodának, Lentin Jakab Lajos Ferencz, bizonyítja. lásd Ideen und Beobachtungen des thierischen magnetismus und dessen Anwendung betreffend von Dr. J. Heineken &c. Bremen 1800. — Nordhof mágneselő. A. W. Nordhoffs Archiv für den thier. magn. Jena 1804. — Hufeland. Kár hogy Eschenmayer fel nem teszi a' keresztnevét. Mert Hufeland kettő van; egyik Hufeland Kristóf Wilmos, a' másik Hufeland Fridrik. Hogy Kristóf el-

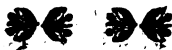

ellene vólt, és van, a' mágneseiségnek, azt bizonyítja a' feljebb már előhozott ítélete Mesmerről, és a' mágneseiségről; 's most nem régiben az ő általa íratott Stiglitz munkájának megvizsgálatása. És így hibás ez a' Tűdositás is: Vereinigte Osn. Pester Zeitung, 30. August 1818. „auch der Hufeland, dessen hartnäckige Vorliebe für Thatsachen bekannt ist, nach vieliähriger Bezweifelung endlich bestimmt sich dafür (für den thierischen Magnetismus) erklärte.“

ha itt t. i. Hufeland Kristóf Vilmány értetik, Tehát Fridrik a' Mesmer test-örje. Fried. Hufelands Beitrag zu den Erfahrungen über Somnambulismus und thierischen magnetismus; in Reil's Archiv f. d. Phys. B. VI. Hft. II. p. 125—126. — Wolfart a' Mesmer Antal F. tanítványa, most híres mágnesező Berlinben. Erläuterung zum Mesmerismus von Dr. Karl Christian Wolfart. Berlin 1815. — Barthels, mágnesező. — Kluge, az a' mágnesező orvos, kit a' Pudenda kinevete, és legúnyola. Versuch einer Darstellung des animalischen Magnetismus, als Heilmittel von Karl Alexander Ferdin. Kluge der Heilkunde Doctor, und Ober-Chirurgus bey der kön. Preus. medic. chirurg. Pèpinière. — Schubert, mágnesező. G. H. Schubert. Von dem thierischen magnetismus und einigen ihm verwandten Erscheinun-

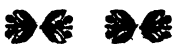
nungen; in den Ansichten von der Natur-
seite der Naturwissenschaft. Dresden 1808.
8. — Jean Paul, mágnesező. — Klein,
Württembergi Királyi Orvos Tanács; a' ki
a' Karlsruhi Müller Augusta mágnesező vi-
lágosanlátó lyánynak igen nevezetes törté-
neteit, vagy inkább, ábrándozásait, 1818
esztend. Stuttgartban, kiadá. lásd Höchst
merkwürdige Geschichte der magnetisch-
hellsehenden Auguste Müller in Karlsruhe,
von Dr. Meier; Großherz. Bad. Stabs-
Arzt und Ritter; herausgegeben und mit
einer Vorrede versehen von Dr. v. Klein,
königl. Würtemb. Medic. Rath. Stuttgart
1818. Ezen munka tanubizonyság a'ról,
hogy Klein fanaticus. Meg is czáfolta
ezt a' munkát Casper. lásd. Bescheidene
Zweifel gegen die neue Hellseherin in
Karlsruhe mit einigen Gedanken über den
thierischen Magnetismus überhaupt, von
J. L. Casper. Leipzig 1818. — Renard,
nem különben. — Petetin, Lyoni Profes-
sor, azt állítja hogy a' mágnesezőben a'
képzelődő tehetség különösen hathatós,
mindazáltal igen sokat tulajdonít ő a' meny-
kő hígságnak (fluidum electricumnak),
mely főként a' gyomorban dolgozik. Pe-
retin Memoire sur la decouverte des phé-
nomènes, que present la catalepsie et le
sommambulisme, Lyon 1787. 8. — Arudt,
W.

W. Beyträge zu den durch animalischen magnetismus zeither bewirkten Erscheinungen. 8. Breslau 1816.

Látók itt együtt a' mágneselő hadat, melyet felfegyvetkeztete E. a' nem mágneselők ellen. A' vezér fanaticus vagy ábrándozó. Azt megmutattam. A' vitézeknek is olyanoknak kell lenni tehát. De hiszem azt is általláthatja minden a' rólok tettem csalhatatlan tudósításokból. Semmit sem nyer tehát itt E. midőn tekintettel (auctoritással) akarja az állati mágnesesség igaz voltát bizonyítani. De különben is, a' tekintet előítéletű tanúbizonyság, és azt a' philosophia hibának nevezi, tekintetből való előítéletnek (præiudicium auctoritatisnak). Nem illeti ez a' fegyver E. urat, mint Philosophiæ Professort. Turpe est doctori, si culpa redarguit ipsum; az az, igen rút ha a' Tanító a' maga tanítása ellen cselekszik. Semmi tekintetben fints hát ereje itt az E. erőségének, mely szerint azt mondja: „nehéz volna becsültebb, és egyszersmind tudósabb nevéket özfesznedni, mint vagynak az előszámláltatott mágneselőekben.“

E. „Az előhordatott mágneselő orvosok csak történetből akadának az állati mágnesességre.“ Az nem igaz, mert már feljebb megmutattam, hogy Leucippótól

tól a' mái napig miképen jött ez az ábrándozás kézzől kézre.

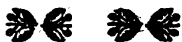
E. „Az állati mágnesetség nem Kabalah, nem holtakat idézés (necromantia), nem ördögösség, nem boszorkány és kísértet történetek, nem a' Rózsakeresztesek vonzóságos, bűbajos csudatorvoslások (traumaturgia). És így igaz.“ Feljebb már bőven megmutattam, hogy az állati mágneseőség épen mind azokban léledzik, a' melyekből itt menti E. Tehát nem igaz a' mágneseőség.

E. „Sok becsületes, gyanútlan, vigyázó, tudós Orvosok bizonyítják az állati mágneseőségét. Tehát igaz.“ A' becsület és tudomány nem erőőség a' bölcsességben valamely tételnek a' megbizonyítottatására. Mert még a' becsületes és tudós ember is lehet fanaticus; mint a' milyenek az E. által előhordatott Orvosok, a' mint azt megbizonyítám. De a' becsületre és tudományra nézve is kifogás van Mesmerben. Mert a' becsületes orvost Bécsből, Parisból nem szokták elűzni. Azonban a' becsületes orvos pénzt nem csal. Ő pedig 100 Lajos-aranyat fizettetett magának azokkal, a' kiket gyógyított é? vagy csak a' boszorkányságára tanított? Még pedig előre megalkudott. Csalóka Péter, az olyan Orvos, a' ki előre alku-

küszik. Mert hol van a' megírva, hogy szerencsés lesz? Hogy a' többi követői Mesmernek részesülnek ezen becsstelenségben, azt magoknak tulajdonítsák, hogy vak után mentek. De nem is vólt tudós Mesmer. Mert ha tudománya lett volna, a'ból mint más becsületes orvosok éléhetett volna, és nem gyalázatoskodott volna az egész Európában, nem kergette volna magát egyik városból a' másikba. A' mi a' gyanút és vigyázatlanságot illeti, ez mind a' többi XVIII. társaira ráillik. Mert mindnyájan ábrándozók, a' mint megmutattam, Vigyázatlanok is; mert oly ösvényen indultak el, a' mely őket gyalázatra vitte. Hová kell a'nál nagyobb gyalázat, hogy őket a' Tudós világ bűbájosoknak, csalóknak, tudatlanoknak, fanaticusoknak lenni mondja. Az igazgató kormányok őket üldözik közönséges parancsolatokkal. Nem gyalázat ez? Nem gyanúság ez? De hogy ezen mágneselő had nem is tudós, megtetszik a'ból, hogy sem Philosophiát sem Orvostudományt nem tud; a' mit ezen munkámban megmutatok.

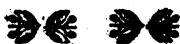
„E. „A' mágneseltetett személyek, „vagy álomlátónék nagyobb részint elő- „ítélet nélkül valók, előre meg nem tanít- „tattak, az állati mágnesességgel ismeret- „lenek, a' csalásra alkalmatlanok, a' mint „a'

„a' jegyzők és szemmellátott ranúk biz-
„onyítják.“ Kik azok az álomlátónék?
Aszszonyok, de kivált XIV. vagy XV.
esztendő lyánkák. Mert a' mágneselők
szerént ezek legtöbb álmokat látnak. Hát
az aszszonyok és gyenge lyánkák előítélet
nélkül valók? *Risum teneatis amici!* Ne
nevefsetek! Sőt inkább az emberek közt
ezek legtöbb előítélettel bírkoznak. Mert
nints sem tapasztalások, mint gyermekek-
nek; sem tudományok, mint aszszonyi nem-
nek. Előre meg nem tanítottak az álom-
látók? Liverpoolban Renvick nevű Orvos
Doktor egy írást adott ki, melyben egy
rendkívül nevezetes történetről tudósítja
a' Publikumot, s azt állítja: hogy ő szor-
os, és részrehajlás nélkül való vizsgálás
után igaznak találta e' következő dolgot:
Avoy Margit nevű személy, úgy mond,
hosszas betegsége által szeme világtól
megfosztatván, látásbéli tehetségét az úján
csudálatosan visszanyerte. Ugyan is az
1816dik esztendő September hónapjában,
egy olyan könyvből, melyet ő a'nak előt-
te gyakran olvasott, előhozott az atyja
előtte valamely dolgot, — melyből ő a'
maga állításának megbizonyítására valamit
akaryán keresni, nem csak megtalálta azt:
hanem úját a' sorokoh vonván, azt akad-
ozás nélkül egészen el is olvasta, és a'
jelen-

jelenváltak csudalkozásokra azt állította ,
 hogy ő az újával színt oly jól tud olvas-
 ni , mint a'nak előtte szemével. Az is-
 meretlen könyveket hasonlóan jól , és foly-
 vást olvasta , valamely akár mely írást is ,
 a' melyet újával illethetett. — A' színeket
 is késedelmezve megkülönbözteti , és , a'
 mint mondja , minden ilyen illetéskor nagy
 belső gyönyörűséget érez magában. —
 Nevezetes az , hogy egy orvofságos üveg-
 en , volt igen apró írást (de e're bizonyság
 kell) az úja hegyére alkalmaztatott okulár
 segítségével olvasott el. — Szemei most
 is olyan állapotban vannak , mint ez előtt
 néhány esztendővel , és minden külső be-
 nyomásnak bevetelére érzéketlenek. —
 De Sanders Dr Úr ugyan Liverpoolban
 megmutatta : hogy az említett Avoy Mar-
 git csak a' Publikum könnynyűhívőségét
 fordította a' maga hasznára , és ezen já-
 tékja által vagy elhíresedni , vagy pedig
 a' mi meghihetőbb , pénzt akar gyűjteni.
 Mert ámbár a' vizsgálás alatt szemei be-
 vannak kötve , de úgy , hogy mindenkor
 marad valami kis hézag , a' melyen kevés-
 sé láthat. lásd Hazai 's Külföldi Tűdősí-
 tások. 12. Pesten Szerdán. Böjt-Elő Hava
 11dik napján 1818. Hát itt nem Renvick
 Doktor Úr tanította meg előre Margitot ?
 a' mágneseiség tünetényére. Jegyezzük
 meg

meg hogy alább épen ilyen történetet beszél E. 's igaznak tartja, és mint csudát úgy adja elő. Hát Pater Hervier nem maga tanította meg Parisban a' néző mágnesesség-palotájában álmodozó lyánkát a' Latán versre, melyet az azután nem tudott jól előadni? Hát a' Bécsi Doctor nem maga súgta meg az álomlátójának, hogy most a' Császárné Ő Felseége kendőjét fogják mejjére tenni, azért beszélje le a' kendő birtokosa nyavalyáját? mely történeten jelen volt egy Ország Protomedicusa. Hát itt hozzánk nem meszse egy faluban száz forintért mágnesességgel elalíttatott szobalyány, nem taníttatott meg előre minden a' szoba körül, sőt a' házon kívül történendő dologra; melyet az álma alatt történni beszéle? De legközelebb, itt Pesten egy Gyógyító, nem maga alkudt meg a' kocsisnéjával? hogy az álmokat lásson, és azután magához csödiite sok becsületes embereket, és Orvosokat is, a' mint híre van? Ezekből világos, hogy megtaníttatni szoktak az álomlátónék. Úgyde azt mondod: A'ból, hogy némely álomlátónék előre megtaníttattak; nem következik, hogy mindnyájan megtaníttattak előre a' csalárdságra. E're azt felelem: Mihelyt a' philosophia tökéletesen megbizonyítja, hogy az álomlátónénak másképen lehetetlen

len oly dolgokat látni, és megjövendőlni, mint a' milyeneket róla hirdetnek, hanem ha előre megtanították őt; a'ra azonban példák vagynak, hogy az ilyen álomlátónékat előre megtanították; mindjárt szabad, sőt szükség azt kihozni; hogy minden álomlátónét a' jövendőlésre, és más csudálatos látásokra megszoktak előretanítani. Mert semmi nem lehervén ok nélkül, mulhatatlanul okot kell találni a' történet megcsésére. Más okot pedig itt nem találhatni, az előre való megtanításon kívül. Hogy pedig az álomlátónéknak jövendőlések lehetetlen csupán a' mágyesesség által, azt alább bőven, és gyakran megmutatom; a' tüneményeket fejtegetvén. Azt állítja E. hogy mivel ismeretlenek a' mágyesességgel az álomlátónék: tehát nem csalhatnak. Nem is szükség az álomlátónének ábrándozónak lennie; elég ha a' mestere az; meg tanítja ő az álomlátónét mindenre, a' mit látson, és beszéljen. Ugyde azt mondja E. hogy az álomlátónék a' csalásra alkalmatlanok. Az meglehet; de tud hozzá Mesmer, és az ő követője, hogy kell rászedni az embereket. Szemmellátott tanúkról is emlékezik E. és jegyzőkről, hogy t. i. ezek bizonyítják a' mágyeses történeteket. Azt nem igazán mondja, hogy ő tanúkat hoz elő; ki-

kivévéen egy helyen valami szurkos szolgálóját az átomlátónénak. Sőt inkább én alább azt is hiábúl telzem, hogy tanúk niútsenek. A' mi a' jegyzőket illeti, azokat már eléggé lefestettem, hogy t. i. mind fanaticusok; ésigy azokra egy bölcs sem ad semmit is; 's nem is lehet.

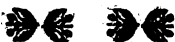
E. „Még sok ismeretesekké nem tétetett tettek vagynak a' mágneseiségben, és azoknak nagyobb a' száma, mint a' tudva lévők, azonban azok az orvosok is, kik még e'dig nem szóltak a' mágneseiség mellett, többek, mint sem a' kik nyilván szóltak.“ Ha fognak több tettek kiadatni, és több Orvosok szólni, majd azokra, és azoknak megfeleünk a'kor; valamint a' már tudva lévőkre megfeleltünk. De én félek, hogy ha soká mulatnak, majd utóljára nem is szabad lesz oly bolondságokat gyakorolgatni, és azon boszorkányos történeteket hirdetgetni; utól érvén őket a' Kormányzések parancsolataik, a' mint már itt nálunk is meg van az a' hír.

E. „Mind ezek így lévén is, szükség a' tetteket megvizsgálni. Mivel két egyet értő személy az egész Községet úgy megcsalhatja, hogy a' tetteket találgatósmesékké tehetik. Ezenfelül az aszizonyokban nagy a' tettetés, ábrándozás; a'
„vén-

„vénaaszfzonyok pedig ezer mesterek.“ Itt igen józanon és bölcsen gondolkozik E. csak az a kár, hogy maga nem követé ezt a tanácsot. Ugyanis, E. mindenütt csak a mágneselő és az álomlátóné közt történt tüneményt, és így csak két ember közt esett dolgott ad elő, és még sem vigyázott. Továbbá, mindég aszfzonyokról beszél, még pedig világosan ábrándozó aszfzonyokról is, még sem vizsgálta meg jobban a dolgot. p. o. az a leány, ki a hóldban, Júnóban járt, nem nyilván való ábrándozó? És még is ennek a történetét is a többi történetek sorában beszéli! Vénaaszfzonyok által tett történeteket pedig eleget beszél E.. Mert valamenynyi történetet előad, az semmi nem egyéb vénaaszfzonyok meséjeknél. És még sem vigyázott E.?

E. „A hol csudálatos tünetek jönnek elő, vigyázzunk.“ Ezen intése ellen rettenetesen hibázik E. Mert a gyomrán látó, halló, ízlő, néző, a zsebben lévő pénzt kitaláló, a fok száz mélföldnyire, u. m. Németországból Oroszországba látó, nem csudálatos tünemény? És még sem vigyázott. E.. Mert azokat állhatatosan nem csak hiszi, hanem még meg is kívánja, hogy mi is hidjük; mivel, úgy mond, azt neki becsületes, előítéletlén, gyanútlan leányok
ról

ról beszéli egy harmadik ember. Már ki-
látott ilyen Philosophiæ Professort!

E. „A' kételkedést menthetni a' nem-
„ mágnefelőben; ha a' tettetést, öfzszebe-
„ szélést, körülállások öfzszzejöveleteket,
„ a' jegyzőknek, és szemmellátott tanúk-
„ nak önmegcsalatókat feltehetni, a' mág-
„ nefségi történetekben.“ E' szerint fel-
szabadít E. bennünket, hogy az előszám-
láta történetekből egyetlen egyet se hid-
jünk. Mert ha azokat egyenként elővesz-
szük, egy sem fog köztök találkozni, mely-
et józan elmével, és a' philosophia szerént
másképen lehessen kimagyarázni, ha meg-
estek; hanem hogy vagy tettetésből, vagy
előre vólt öfzszzebeszéléstől, vagy a' kör-
nyülállások öfzszzejöveletekből, vagy a' jegy-
zőknek és szemmellátott tanúknak önmeg-
csalatófokból származtak, a' mint alább majd
ízenként mindegyiket megfejtetegetem.

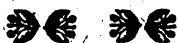
E. „A' belső fájdalmat, görcs mutog-
„ atást, test félre csafarással való külső
„ rángatódzást, minden nemű epecselések-
„ et, félrevonásokat, idegen nyelveken val-
„ ó beszélést, magának és másnak orvos-
„ ság rendelést, közelítő személyektől való
„ irtódzást, vagy azokhoz való vonzódzást,
„ gyomor-gödrivel való olvasást, hallást,
„ szaglást, ízlést; betegség zűrzavarait (pa-
„ roxysmusait), azoknak idejeket, tartós-

„ságokat ; fokaságokat megjövendölést ;
 „mind elkövetetni bizonyos feltételek al-
 „att, u. m. mesterséggel bizonyos orvos
 „rendeléseket, együttbeszélgetéseket (col-
 „loquiumokat) könyvnélkül megtanulván ;
 „egy két személylyel előre megegyezvén ;
 „a' csalást nagy mértékig vihetni.“ Nohát
 ha az itt előszámláltatott mágnesezés rüne-
 ményei a' maga tulajdon megvallása szer-
 ént Eschenmayernek mesterségesen megtör-
 ténhetnek ; minek itt a' csudákra futni ?
 Hiszem Philosophiæ Professor Uram ! néz-
 zük csak meg a' Philosophiát a' magyarázás
 (hermeneutica) törvényeiről ; mit mond ez ?
 Nemde nem ezt é ? A' kétséges történet-
 ekben, úgymod, azt az értelmet kell fel-
 venni, a' melyben semmi képtelenség nints.
 Lásd Heinec. Philos. Rat. pag. 160.

E. „Az álhalálnak minden jeleivel való
 „elájulást, előremerevedést, hátramereved-
 „ést nem jövendölhetni meg, és nem mester-
 „kézhetni ki.“ Hogy állíthatja azt E. ?
 holott már feljebb megvallotta, hogy az-
 okat mesterséggel mind véghez vihetni ;
 tehát következik, hogy meg is jövendöl-
 hetni.

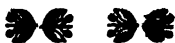
E. „Lehetetlen mesterségesen a' szem-
 „golyóját forgatni, a' szem-fényt a' világ-
 „osságban úgy tartani nyitva, hogy ne mo-
 „zogjon ; a' tagokat oly hajlékonyná ten-
 „ni,

„ni, mint a' viasz, és hogy azután azok,
„a'ban az arányozatban, melybe tétetének,
„erősen megálljanak, mint a' megragadta-
„rásban (catalepsiában) szokott megtörtén-
„ni.“ Ezekben semmi lehetetlenség nincs,
ezeket egy jól kitanult ámító mind vég-
hezviheti, minden mágneselességi csuda nélkül.

E. „Szörnyű csuda, hogy a' Renard
„álomlátónéja a' gyomra gödrire tétetett
„órán meglátá nem csak az óra menynyi-
„ségét, hanem az óra negyed és hatvanad
„részét is, pedig az órát Rénárd a' kezé-
„vel betakará. Itt már csak nem lehet
„csalás.“ Ha a' Liverpooli Avoy Margit
tudott az újával okuláron vagy pápafzem-
mel olvasni; miért nem tudhatott volna
a' Renárd álomlátónéja is a' gyomra gödriv-
vel olvasni? Itt azt jegyzem meg, hogy
E. fok helyeken, és nevezetesen itt is a'val
áll elő, hogy Doctor volt jelen; a' ki meg-
nem csalathaték, és csalni sem akart. Hát
Liverpoolban nem Revnick Doctor volt
jelen? és nem úgy tette a' tudósítást a'
publicumhoz? hogy ő szoros, és részre
nem hajló vizsgálást teve! És még is ha-
zugság volt az egész dolog.

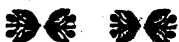
„E. Ez még nagyobb csuda az előb-
„binél; hogy a' Renárd álomlátónéja meg-
„tudta mondani, kinél menynyi, és micso-
„da nemű pénz volt a' zsebben; még

„pedig azt is ideértvén, a' ki a' házba alig
 „lépett be.“ E' nem csuda. Azt könnyen
 meg mondhatta, ha már az előtt egyterét-
 ésben volt azon urakkal; csak épen egy kis
 emlékező tehetség kellett hozzá.

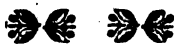
E. „A' Hufeland álomlátónéja a' bon-
 „czolás szerént leírá azon tetemeinek belső
 „részeket, melyeket Hufeland az úja he-
 „gyeivel megillete; azt mondván az álom-
 „látóné, hogy ő azon belsőrészeit meg-
 „világosítottatva látja. Hát hihető é? hogy
 „ezen álomlátóné e' végre a' bonczolást
 „tanulta?“ Ha ezen álomlátóné a' bonczol-
 ás szerént leírá a' maga belső részeit, a-
 kor nem csak hihető, hanem szükséges,
 hogy ő a' bonczolást tanulta. Mert még
 e'dig az anatómiát tanulni kell, ha azt tud-
 ni akarjuk. E. úr. mágneseleő Orvos is, Bölcs
 is; mint írja, hát száljon magába, ha vall-
 jon az anatómiát a' mágneseelés által tanúl-
 ta e' meg? vagy pedig bonczolás és olvas-
 ás által? E'ben bíró lehet maga is!

„E. Az Arndt álomlátónéja papíroft
 „kér, 's behunyt és betakartatott szemmel
 „egy éneket úgy lekótázott, hogy egyik
 „for a' másikat nem éré. Itt már csak
 „lehetetlen, hogy a' szem az újak hegyeik-
 „be letétetve nem lett volna.“ Csak úgy
 vala ezen álomlátóné újaiba a' szeme, mint
 Avoy Margitnak. Azonban fok gyakorlás
 után

után, nem lehetetlen behunyt szemmel is úgy írni tudni, hogy egyik for a' másikat ne érje.

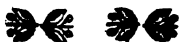
E. „Az Arndt álomlátónéja LXX mél-
„ földnyire lévén az Atyjához, néhány hét-
„ tel előbb megjövendölé, hogy az atyja
„ szerencsétlenségére a' pinczébe mén, ott
„ a' lépcsőkön elsímúl; a' pincze-ajtó a' mej-
„ jére esik; vért hány; 's az élete veszedé-
„ lemben forog. Ha mind az e'dig előszám-
„ láltatott történetekben kifogást találna is
„ a' kételkedő éleselme; e'ben csak ugyan
„ nem találhat. Ez nem történet; mert itt
„ az öfzszebefzélésnek, és meg-csalatásnak
„ nints helye.“ Ez a' történet másképen
megnem eshetett; hanem vagy előretúdás
(præscientia), vagy meszszire dolgozó mun-
ka (actio in distans), vagy a' levegőégben
bolyongó Democrit bálványai vagy tündér-
ei (idolumai vagy spectrumai) által. Úgy-
de ez mind a' három lehetetlen. Mert az
előretúdás az Isten tökéletessége. Ezt te-
hát emberre ruházni a'nyit tesz, mint az
embert Isteníteni (deificalni). Már ez nem
csak lehetetlen, hanem káromkodás is. Hogy
pedig előretudónak kellett volna itt lenni
az álomlátónénak, az onnét világos. Mi-
vel ezen álomlátónénak szükség lett volna
az atyjának szabad akaratjából származandó
minden cselekedeteinek számát egy csomó-
ban

ban előre együtt látni, vagy olvasni. De ez csak csupán a' mindentűdő Istent illető tökéletesség. Itt azt is megjegyzem, hogy E. alább maga azt vallja, hogy a' szabad akarattól származó eseteket lehetetlen megjövendőlni. Maga magának ellent mond tehát, midőn azt kívánja, hogy ezt a' történetet hidjék. A' meszszére dolgozó munka (aetio in distans) pedig már régen megczáfoltaték a' bölcsek által. Ugyan is, a' meszszire dolgozó munka (actio in distans) alatt értenek a' bölcsek olyan cselekedetet, mely által valamely dolog, más távol lévő dologban dolgozik, a' nélkül, hogy valami közben lévő harmadik dolog segítségül volna. Már az ilyen cselekedetet vagy munkát tagadják a' philosophusok. Mert ha valamely dolog, melyet A betűnek nevezek, egy más meszszire lévő dologba, melyet B betűnek nevezek, közbevettetett dolog nélkül dolgoznék; a'kor az A betűnek a' B betűben változást kellene csinálni. Következőleg e'nek a' megváltoztató oknak, az az, az A betűből a' B betűbe kellene mennie, vagy egyenes, vagy görbe vonaton (lineán). Mind a' két történetben ez a' változtató ok utazván, vagy megvan valóságos dolgokban, vagy semmiben van. Ha az első az eset; a'kor az A véghezviszen valamit a' meszszelévő B betűben más köz-

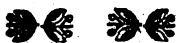
közbevetetett dolgok segítségük által; következésképen e'nem volna (actio in distans). Az utólsóbb esetet állítani képtelenség; mert onnét következnek, hogy valami változtató ok semmiben lehetne. Tehát világos, hogy nints meszszire dolgozó cselekedet. — Végre Democrit azt állítja, hogy a' levegőégben tébolyognak valami lelkek, a' melyeket ő bálványoknak (idolúmoknak), Cicero pedig tündéréknek (Specturumoknak) nevez; a' Magyarok kísérteteknek hívják azokat; és Democrit rólok azt állítja, hogy ezek a' jövődöket megjelentik, és egyik helyről a' másíkra elhordják az embereknek, és az ábrandozók, 's Eschenmayer is a' Psychológiájában, minden embernek egy ilyen különös tündért tulajdonítanak. Ha ez az állítás igaz volna, úgy innét ki lehetne magyarázni, ezen álomlátónénak jövődölhetését. De a' philosophia régen megczáfolta ezt a' Democrit költeményét. E ugyan ezt hiszi, a' mint alább ki fog tetfzeni; de egy józan embert sem találhatni ma, a' ki azt ki ne nevetné, mint megavúlt ábradozást. Mert a' kísértetek lételeket sem Democrit, sem más soha meg nem mutatathatá. És így az költemény. Lásd Heinecc. Elem. Log. §. CXXXVIII. — Ezek szerént, sem előretúdás az emberben; sem meszszire dolgozó munka; sem kísértetek, nem
lévén;

lévén; teljességgel lehetetlen az itt előhoz-
atott álomlátónénak a' jövendölése; követ-
kezésképen hazugság. Mert minden lehet-
etlenségben hazugság van, a' mint a' phi-
losophusok meghatározzák.

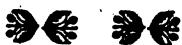
E. „Klein írja, a' beteg szolgája
„bizonyítja, hogy W. - - - lyányszszony
„St - - - ben a' gazdájának fiát, ki az Orosz
„hadiseregnél tiszt vala, mágnesesi álom-
„látásában látá; és öt ámbátor az előtt
„soha sem isméré, még is képre nézve
„ismérhetőképen leírá; a' táborba mindég
„követé; a' testvér húgával, ki itt az ágy-
„mellét üle, beszélteté; az ütközetben
„vakmerőcskének tapasztalá; szemlélé, hogy
„a csatában az állán egy golyóbis által meg-
„sebesítterék; azután a' kórházban látá;
„hogy az ála fejer kendővel vala fel-köt-
„terve; idővel tapasztalá, hogy ő meg-
„gyógyúla, de végtére csak ugyan rod-
„hadt hideglelésben meghala.“ Itt a' tanú
az álomlátóné szolgája, az álomlátóné
W - - - lyányszszony, történt a' dolog
St. - - - - ben. Csudálatos dolog! Mert ez
Németországban esett meg, tehát néhány
száz mélföldnyire Oroszországtól. Édes
Philosophiæ Professor Uram, szabad legyen
nekem is a' Philosophiához folyamodnom.
Itt neve nints az álomlátónénak, sem a'
helynek a' hol történt a' dolog. Mert W.

.. és

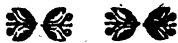

- - és St. - - - nem nevek. Úgyde a' bölcsesség ezt mondja: az olyan hír, melynek ura nincs, hitelt nem érdemel. Lásd. Heinec Philos. Ration, pag. 134. Továbbá, ez csudálatos dolog, és csak egy tanú van. Látsuk hát mit szól e'hez ugyan a' böleesség? Egy tanúnak, úgy mond, ki csudálatos dolgot beszél, nem lehet hinni, ha szintén különben nem gyanús is, kivált ha a' dolog olyan, hogy a' tanú képzelődés által könnyen megcsalathaték. Lásd. Heinecc. Phil. Rat. pag., 134. Különben pedig, minthogy ezen történetben meszfizire dolgozó munka van; elég meszfelelén Németország Oroszországhoz; azt felelem, a' mit feleltem az Arndt álomlátónéjára.

E.,, R - - - Kisasszony a' benne önként származott állati mágnesességben láta mágneses-álmában egy nagy szerszámot (machinát); melyet vastag itatópapirosból ugyan álmában kivága; és ezt a' mutatót (modellát) lábakra, hüvelykekre, vonatokra (lineákra) elosztá szeresen (punctualiter, az arányosság (proportio) szerint; s úgy adák azt azután által a' nagy szerszámosnak (mechanikusnak) kezébe, hogy azt nagyban készítse el; ki a'nak mesterséges voltán nagyon csudálkozik. Ez a' nagy szerszám hasonló a' Mesmer
,, szűf-

„szűszékjához (baquetéhez); és talám Mes-
 „mer is valamelyik álomlátónéjától tanulta
 „ki legelőször azt a' szűszéket. Imé a' 17
 „esztendő's együgyű lyányka az állati mág-
 „nesesség által nagy ítéletű művészsze, és
 „a' menykövesség és gálvánosság készség-
 „ével (apparatusával) ismértefé lön; mi-
 „vel az a' szűszék a' menykövesség és gál-
 „vánosság készségével látszik megerősít-
 „tetve lenni. Ezeknek az isméreteknek
 „azon lyánykában az emett állapotban soha
 „nyoma sem látszék lenni. Itt már a'
 „történetnek sints helye.“ Ezen történet-
 „ben a' valló (fátens) R - - Kisafszony, a'
 „tanú Hofm. Sch - - . Ezek nem nevek.
 Tehát itt ura nints a' hírnek. Úgy de a'
 „philosophia azt parancsolja, hogy az ura
 „nélkül való hírt nem kell, és nem lehet
 „hinni. Lásd. Heinecc. Philos. Rat. pag.
 „134. De különben is a' bölcsesség szerént
 „ez a' történet lehetetlen. Mert itt tudomá-
 „mány vólt a' lyánkában. Úgyde a' józan
 „bölcsesség megmutatja, hogy a' tudományt
 „vagy isméretet (cognitiót) tanulás által, és
 „nem másképen lehet elérni. Lásd. Steph.
 „Sz. Györgyi Theol. Nat. pag. 55. seqq.
 „Ha tehát ez a' lyányka soha sem tanult;
 „soha sem is tudott. Csak egy mód van
 „más a' tudásra, tanulás nélkül; t. i. az
 „íhlés (inspiratio). Én jól tudom, hogy e'
 „van

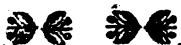

van a' begyiben E. Úrnak. Mert az ábrádozóknak (fanaticusoknak) egy hit-ágazatjuk ez: minden tudomány a' természet világából, vagy az Istenségnek az ember lelkébe való befolyásából származik. Ezt hitte Paracels, és minden ő követői, nevezetesen a' Rózsakeresztések, ma a' Quakerok, Herrenhuterek. Innét van hogy ezen utólsóbbaknak nints is papjuk, hanem az egyházban csak hirtelen felkerekedik egy közülök, és megjelenti a' községnek, hogy ő ihletett (inspiráltatott), és azután papol. Magam voltam ezeknek a' templomjokban is, és vélek beszélgettem is, nálok mulatván Thuringiában, Neudietendorfban; de azért onnét haza nem hoztam az ábrandozóást. Sőt 1796-ban, külső Országokról haza jöttemben, némely hazafiak tőlem rószsz néven vevék, hogy a' Mesmerséget hazám földére magammal nem ültettem. Lásd. Az emb. élet. Meghofszz. Mesters. 11. Kiadás. 1. Rész. 41. lap. Édes Philosophiæ Professor Uram! a' Philosophia nem tud semmi íhlérről semmit, azért azt itt benem veszzük egyébbnek, hanem fanatismusnak.

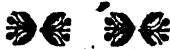
Jegyzék. Mi a' Mesmer baquetja vagy szúszékja? Van egy 6 arasz szélességű, és ugyan a'nyi hosszúságú, rendes író asztal magasságú, négy szeglerű láda. E'ben bel-
öl

Ől vagyon egy a' mondatott ládának üteg-
 ét izeresen (punctualiter) bélelő, vas-
 levegüből (pléhből) készült üst; melynek
 fenekére két egymásra tétetett üveg-levegű
 (lamella) van fektetve. Ezeknek közepek-
 re függősen (perpendiculariter) van hely-
 heztetve egy araznyi általmérőű (diami-
 terű) üveg-cső. Ez a' cső megvan töltet-
 ve e' szerént: alól van benne kéneső; ez-
 en felül vas-por; e'nek a' tetején öfzszetör-
 etett üveg darabok; legfelül pamuk. Ez-
 en mondatott töltelékek mind mágnoseltet-
 ve vagynak a' mesterség törvénye szerént
 (lege artis). Ugyan az említett üveg-
 levegűknek négy izegeletekre van tetetve 4
 egy egy ítzés kancsó, melyeknek szájak
 az üveg cső felé vagynak fordíttatva. Ez-
 en 4 kancsó is megvan töltetve; de mind-
 egyik különb különbféleképen. Az egyik
 azok között csupa kénesővel; a' második
 félig kénesővel, félig vas-porral; a' har-
 madik félig búzával, félig pamukkal; a'
 negyedik alólról egy negyed részéig kéneső-
 vel, ezen felül ugyan egy negyedrészig
 vas-porral, e'nek a' tetején ugyan egy negy-
 ed részéig búzával, legfelül hasonló negy-
 ed részéig pamuttal van megtöltetve. Az
 itt leíratott töltelékek is mind mágnosel-
 tetve vagynak. Így el lévén készülve a'
 fenékszínt lévő sor, most következik az el-
 ső

ső emelet, illetéknépen: A' négy kancsó tetejére ismét két üveg-levegű fektettetik le vízszint (horizontaliter); azon renddel, mint feljebb leírák, a' 4 kancsó, ugyan hasonló töltelékekkel, mint az alsók valának, ezen levegűkre lerakatnak. Most következék a' második emelet e' szerént: Ismét 2 üveg levegű fektetik le vízszint a' 4 kancsó tetejére. Ezen levegűkre terítettetik le egy sor vas-szar (scoria ferri), e're felül más sor üveg darab, legfelül a' harmadik sor pamukból áll; és ezen terítékek így felváltogatva (successive) mind a'dig, a' mondott renddel, egymásra halmazoltatnak, míg végre a' középben álló üveg cső tetejével egy szint vagynak; mely üveg-cső magassága a' vas-üst magasságával egyenlő. Továbbá ezen vas-üstbe mágneseletete víz öntetik színig, hogy e'ként a' vas-üstben lévő előszámláltatott dolgok egymással egyesíttesenek. Végre az üveg csőből függően (perpendiculariter) emelkedik fel egy aczél rúd, mely öfzszezetőnek (conductornak) neveztetik; melynek tetején egy aczél nagy karika van, e'nek széléről 12 apró ugyan aczél karika függ le. Ezekről viszont ugyan a'nyi különb-különb színű tevé ször sínórok csüggenek le. Vagyon ezen kívül 12 óldalastagos vas vezető. Ezeknek képek egy nyomtatvány L betűt mutat, melyek a' szűszék-

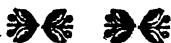

széknek fedelén minden oldalon három kifúr-
atott lyukon egyik végekkel az üstbe lévő
vízbe beeresztetnek; és minden felé szabad-
on forognak; az egyik szárok kívül fityegvén.

Ezen így leíratott szűszéken így mágnese-
nelnek: A' beteg egy székre ül a' szűsz-
ék mellé; az oldalaslagos vezető a' gyom-
or-gödribe alkalmaztatik a' betegnek; az
apróbb vas karikáról lecsüggő zsinog pedig
a'ra tagjára köttetik a' betegnek, melyben
a' fájdalom mutatja magát; azonban a' be-
teg szüntelen súrolja mind a' két markával
az oldalaslagos vezetőt.

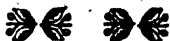
Szűszéknek azért nevezem ezt a' baquet-
et; mert búza is van benne. Ez hát a' Mesmer
szűszékja, melyet R. . kisafszony íhlésből
vagy sugallásból leírt, és a' melyel a' vil-
ágot megajándékozta; vagy inkább a' ba-
bonásokat felruházta, az okos világnak
pedig nevetségre tárgyat szolgáltatott!

Vizsgáljuk meg egy kevésbé ezt a' szű-
széket. E'ben a' szűszékban van víz, pa-
mut, vaspör, kénese, üveg darabok, vas-
szar. Ezeknek a' dolgoknak valami igen
finom, és igen hathatós kifolyásoknak kel-
lene lennie, melyet a' vas rudak öfzsze-
szednének, és azután a' beteg testébe ereszt-
tenének. Úgyde ezekről semmit sem tud
a' természet- és az orvos-tudomány. Te-
hát, az csak felette nevetséges hijábanva-
ló,

ló, és ostoba babonafág, ezektől orvos erőt várni. Bezzeg de ezek mágneseftetve vagynak! Hogy ment véghez ez a mágneselés? A' mester kiterjeszti újait, és kapkod azon dolgok felett; mert hozzájuk nem ér. Tehát legfeljebb is ha a' mesternek a' tenyeréből, és újaiból valami hidrogene (víznemző) és azot (ölő) levegők, és pára víz, melegen, menne ezen dolgokba; a' vólna a' legtöbb. Mert azt megmutattam, hogy az ember testéből ezek jönnek ki. Lásd. Az emb. él. meghofszf. Mest. 11. Kiadás. 1. Rész. 8. lap. De mit nyer a' mágneselő? ha ezek bemennének is a' szűszékbeli dolgokba, és azután azok a' vezetőkön (conductorokon) a' beteg ember testébe mennének is. Hiszem azok oly dögleletes dolgok, hogy mint szemetet úgy verte ki azokat magából a' mágneselőnek a' teste; és még azon feül az állatokat hirtelen megölő mérgek. Lásd ugyan ott. Az emb. él. 's a' t. a' mint feljebb igazítottalak. Hát az embert megölő mérgeg, orvosság az embernek?

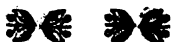
E. „Úgy látszik, hogy a' Század kénye
„e (geniusa) ezen nagy tünetet akarja
„megmutatni, mely minden elmélkedés-
„cinket (theoriainkat) felforgatja. Mind
„a' tudósnak, mind a' tudatlannak, mind
„az orvosnak, mind a' nemorvosnak ne-
„hez-

„hezen eshetik, oly tetteket hinni, melyek „a'nyira felülhaladják az emberi tehetség „láthatárát, 's minket a' magasabb lélek- „világ társaságába láttatik általtenni, oly- „aténképen, hogy az ember elkábúl.“ Biz azt gondoltam hirtelen, hogy vagy Agrippa, vagy Paracels, vagy Campanella, vagy Fludd, vagy Maxwell, vagy Rózfakereztés, vagy maga az új Mester Mesmer az, a' ki itt papol. Mert ezek az urak olyan dicsekedő, aranyhegyeket ígérő ámítók. El is kábúlhat az ember valóban, midőn ilyen képtelenségeket hall, mint a' milyeneket E. ír.

E. „A' lélek anél szabadabb a' jövődő „és távollévő dolgok vizsgálatokban, men- „nél kevésbé függ a' műszerfégtől, helytől, „látás képzeteitől, időtől. Más felmagasztaltatott képzelődéssel nézni, más az el- „mével a' köz életben dolgozni.“ Már feljebb megmutattam; 's E. is hiszi, hogy a' szabad akarattól származó eseteket lehetetlen megjövendőlni; sem meszszére dolgozó munka (actio in distans), nintsen. Azonban ezen állítását E. Paracelsból vette. Lásd a' Paracels állításai közt alább. De hogy állíthatja azt Paracels? Mert ő a' szelletet, és a' belső természeti világot hiszi. Úgyde a' szelletet megczáfolom alább; a' belső természeti világot is. Tehát

ez

ez így is lehetetlen, ha Paracelsét követné is E.

E. „A' tünetmenyekhez és zürzavarokhoz (symptomákhoz) szokott gyakorló („practicus) orvosnak semmi sem tetszik, „a' mi ezen a' kögön túl van. Tehát a' „mágnesesség tünetmenyeit nem tagadhatván, csupán azt tartja meg belőle, a' mit „az egészség tudományból magyarázhatni. „De a' tetteket egészen meg kell hagyni, „a' mint azokat a' jegyzők előadják.“ A' mágnesességnek sem a' tünetmenyeit, sem a' tetteit nem hiszi a' gyakorló, sem más józan orvos. És épen azon az okom czáfolgatom azokat mind egymás után.

E. „A' lélek végetlen tehetség, tehát „a'nak erejét nem köthetni meg.“ Az ember lelke véges tehetség. Mert a' munkái végesek. Vizsgáljuk meg csak a' mi gondolatainkat, megtapasztáljuk, miképen vetettek határok a' mi ismereteinknek; mivel az erzéstől kell nekünk mindent kezdeni, és a' mellett kell megmaradni. Mindent csak lassán lassán ismerünk meg, egyiket a' másikból. És mennyi dolog van? a' mely előttünk egészen el van bűva, vagy a' mit csak rész ízerint tudunk, vagy a' mit csak hihetőképen (probaliliter) ismerünk. Tehát nem igaz, hogy a' mi lelkünk végetlen, a' mit E. az egész munkájában megmutatott

tatott igazságnak felvénén, a'ból ellenünk okoskodik.

E. „A' mely vonszódás (sympathia) „kisebb lépcsőben 30 lépésre hat, nagyobb „lépcsőben mélföldekre dolgozhatik.“ Ez teljességgel nem igaz a' természeti dolgokban; p. o. egy bizonyos rakás tűz melegít talám 30 lépésre, de ugyan az a' tűz nem melegíthet mélföldekre. Mert e' szerént téiben egy Vármegyében elég volna egy tűz, 's az egész megye melegedhetne tőle; a' mi a' mindennapi tapasztalással ellenkezik; és így képtelenség (inpossibilitas). Képtelenség tehát az E. tétele (propositiója). Az ilyen okoskodás neme, melyel itt E. él, csalás (fallacia consequentis). Lásd Heinecc. Philos. Rat. pag. 118.

E. „Ha a' szomorúság az idegalkatmányban bizonyons hangot (tonust) hűz „maga után, és ez a' hang egy pillantat „alatt a' mágneselebből az álomlátónéba „általmén; miért nem lehetne hinni, hogy „a' még feljebb magasztaltatott fogantat- „ótságban (receptivításban) a' műszeri út- „son közöltethetik a' gondolat is.“ Még meg sem mutatta E. hogy az indulat hangja egy pillantat alatt általmén a' mágneselebből az álomlátónéba; és még is már a'ból, mint megmutattatott igazságból okoskodik. Ez csalás; előre feltételetett elő (petitio principii),

cipii), lásd Heinecc. Philos. Rat. pag. 118. Továbbá, a'ból, hogy az indulat hangja általmén egyik emberből a' másikba azt húzza ki E; tehát a' gondolat is általmengyen egyik emberből a' másikba. Nem következik. Mert az indulatok kiábrázolják, kifejezik magokat az ember képen; p. o. ha valaki haragszik, búsul, örül, 's a' t. ezt az ábrázatjából kiolvashatja a' más ember lelke, mert a'ra világos jelek vannak. De általmjában a' gondolatot felvévén, azt miből lehet kiolvasni, kilátni? Itt tehát csal E. Mert oly következést húz ki, a' mely nem foly; az az, csalással él az okoskodásban, melyet következésbeli csalásnak (fallacia consequentisnek) hívnak a' philosophiában. Lásd Heinecc. Philos. Rat. pag. 118. Végre én itt E. urat materialismussal (anyagossággal) vádolom. Mert Democritot követi alattomosan. Ugyan is a' Democrit állítása szerént, a' gondolat, és elmélkedés semmi nem egyéb, hanem csak a' vérnek belső részében való atomusoknak (vágathatatlanoknak) mozgások. Azért lehet, úgymond, előre jövendőket mondani, 's a' t. a' mint alább majd leírom a' Democrit állításait. Nohát előbb mentseki magát E. a' vád alól, 's úgy beszéljen velünk, és itt is ne éljen előre feltéteztetett elővel (principii petitióval), feltévén tud-
5 *
nil.

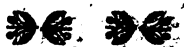
nylik előre a' Democrit állítását igaznak lenni.

E. „Ha némely lelki erő az ő teljes-
 „ségét a' műszerbe kiönti; honnan mond-
 „hatjuk azt: e' dig, 's nem tovább. Hisz-
 „em minden valamit csak a' műszerség jel-
 „enségeiről tudunk, az csak szokásbéli kö-
 „vetkeztetés, és még senki sem tekintte a'
 „nak erejének mélységébe, 's az ő' hatha-
 „tótságának korlátját meg nem határozá.
 „Ha ez még csak a' műszerekben sem esék
 „meg; mennyivel kevésbé lehet a' lélek
 „országát a' mi szokás-mértékünk alá húz-
 „ni. Az a' mi az erőknek egyarányúság-
 „okra (æquilibriumokra) illik, a' hol a' lé-
 „lek és a' test egyenlő mértékben jelennek-
 „meg, nem alkalmaztathatik a' különböző
 „arányúságra, a' hol egyik erő a' másikat
 „tökéletesen meggyözi. Ilyen állapot a'
 „mágnesesség.“ Ez oly híres erősségek a'
 „mágneselőknek, hogy ezt csupán Pallás kép-
 „ének (palládiumnak); és Minerva paizsá-
 „nak (ægidiumnak) tartják. Ez csak sok
 „kérdés, és így nem erősség; sőt nem csak
 „nem erősség, hanem sok kérdésből álló csat-
 „ás (fallacia plurium interrogationum). Lásd
 „Heinecc. Philos. Rat. pag. 117. Tehát rit-
 „hiba, Philosophiæ Professortól. Továbbá
 „ez az erősség a' materialistáknak ezen az
 „erősségeken épül: az anyagnak (materiának)
 bel-

belső természetét nem ismerjük. És így, 's a' t. lásd Theol. Natur. St. Szent Györgyi pag. 25. Ugyde ez az erősség megvan czáfoltatva. Lásd ugyan ott. Tehát ez a' mágneselők erősségek is az által le van rontatva; azon az okon; hogy ha a' talp (fundamentom) kihányatik, az épület is ledől. Mivel pedig itt E. világosan a' materialisták argumentumokkal él a' mágneselés le-
hetőségének, és lételének megmutattatására; tehát ő világos, valóságos, sült materialista. Ez felette nagy mértékű, mely a' mai világnak nagyobb részét úgy is gyöttri. Azonban a' legszebb! hogy alább nagy védő-szót (apologiát) ír, hogy ő nem tehet róla; ha valaki anyagos, ő világosan megmondja, hogy ő nem materialista. Be nagy ravaszság!

Hogy pedig ne panaszkodhassék a' materialista mágneselő; hogy egyenesen csak ugyan meg nem czáfoltam ezt a' híres erősséget, ímé így felelek: Nem tagadom, hogy mind a' test műszereiben; mind a' lélek tehetségeiben sok rejtekek vagynak. De, azért még, hogy sok dolgok vagynak a' tűzben; sokak a' vízben, a' mellyeket nem tudunk, semmi sem áll ellent, hogy bizonyosan tudhassuk, hogy a' tűznek és víznek részecskéji a'nyira különböznek egymástól, hogy a' víz rejtekeiből tűzi erő
nem

nem jöhet ki. Bátor tehát a' test műszereinek, és az emberi lélek tehetségeinek belső és tökéletes valóságokat nem tudjuk is; mindazonáltal azoknak sok tulajdonságait oly bizonyosan ismerjük, hogy azt ellene mondhatatlanul tudjuk, hogy a' lélek a' test műszereivel együtt sem megszűre nem dolgozhat, sem jövendőt nem mondhat, sem a' hóldbán, Júnóban nem járhat, 's a' t. egy szóval azok közül a' csudák közül, melyeket itt mesél E., egyet sem vihet véghez; és épen olyan ellenmondást (contradictiót) találunk a' mágneseles csudái közt, és a' test műszerei 's az emberi lélek tehetségei közt, mint a' nedvesítő tűz közt, és az égető víz közt. Sőt nagyobb megegyezés van az égető víz közt, és a' nedvesítő tűz közt; mint sem a' mágneseles csudái közt, és a' test műszerei, és az ember lelke közt. Mert mind a' tűz, mind a' víz, testek lévén, egy nemre (genusra) tartoznak. De a' mágneseles csudái végetlenek, az ember testi műszere és lelke végesek, lévén; már a' nemre (genusra) nézve sem egyeznek meg együtt. Tehát nagyobb képtelenség is van a' mágneseles, és az ember testi műszerei, és lelke közt, mint van az égető víz közt, és a' nedvesítő tűz közt.

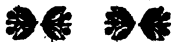
E. „Csak vallják meg az emberek,
 „hogy azért nem akarják hinni a' mágneseles-
 „elség

„efség tetteit; mert nem tudják magyaráz-
„ni.“ Nem azért nem hiszszük mi a' mág-
nesesség tetteit, és csudáit, mert azokat
nem tudjuk magyarázni; hanem azért,
mert lehetetlenek, és így ellenmondások
(contradictiók), képtelenségek; és így haz-
ugságok.

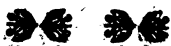
E. „Miért nem tartotok Leucippel és
„Democrítal, kik a' mágnesesség hathat-
„óságának erejét már ismérni látszanak.“
Azért nem tartunk Leucippel és Democrít-
tal, mert ők Istentagadók, (atheusok),
anyagosaok (materialisták), teljességgel mind-
enféle vallás ellenségei, kísértet, és tündért
hívők. És bár E. se tartana velek. Mert
így ímé világosan kivallja az egész világ
előtt, hogy ő ezeknek a' követőjök lévén,
ugyan azon vétkekben léledzik, a' melyek-
ben ezek; ezenfelül megbizonyítja maga,
hogy ő a' boszorkányságot a' mágnesesség-
gel egynek tartja, a' mitől feljebb szabad-
kozék. Ugyan is Leucipp és Democrít nem
a' mágnesességet, hanem a' kísérteteket,
tündéreket, vagy a' mint ők szólnak, a'
bálványokat (idolumokat) hitték.

E. „Leucipp és Democrít bálványokat
„vesznek fel, melyek az emberekből men-
„nek ki, minden embernek van tulajdon
„magáé. A' hol az atyafis bálványok ösz-
„szeakadnak, ott vonfszódás (sympathia)
„tám-

„támad; a' hol ellenben a' nyakafok talál-
 „koznak öszsze; ott ellenkezés támad;
 „e'képen vihetik azr véghez az emberek,
 „hogy száz mélföldnyire egymással holmit
 „közölnek. “ Be szégyen, hogy E. Philo-
 sophiæ Professor lettére sem tudja a' De-
 mocrít állításait. Ugyan is, Democrít két
 féle bálványokat állított; egyikféle az, mely
 minden dologból kifoly, és a' néző ember-
 nek szemébe mén, hogy azt a' tárgyül-
 vő dolgot láthassa az ember; a' másikféle
 bálvány pedig a' Democrít állítása szerint
 az, mely a' levegőégben széljelbotorkáz-
 ik, a' mit másképen ma kísírtetnek hívunk;
 Cicero pedig tündérnek (spectrumnak) nev-
 ezett; és hasonlónak mondja képeré néz-
 ve a' dolgokból kifolyó bálványhoz, vagy
 másutt; azt ember képünek lenni állítja;
 ez hordja, és megmondja előre az ember-
 nek a' jövendőket, 's a' t. Már E. ezt a'
 kétféle bálványt öszsze zavarta.

Hogy a' czáfolásom igazságát megbiz-
 onyíthassam; és hogy az állati mágneses-
 ségnek, nem csak az én vélekedésem, ha-
 nem magának E. Úrnak vallása, szerint is
 legelső fejének Democrítot lenni megmu-
 tathassam, ímé mind Leucippnek, mind
 Democrítnek életét, és állításait rövideden
 leírom: Leucipp Democrítnek tanítója volt,
 és így mind a' ketten egy húron pendült-
 ek;

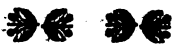

ek; csak épen a'ban különbözének, hogy Democrit sokkal élesebb elméjű, 's nagyobb tudományú, tapasztalású bölcs lévén, Democrit a' Leucipp állításait tökéletesíté, és tovább vivé, 's meg állítá. Mivel Leucipp és Democrit gyűlölték az Istent, és a' vallást, tehát csupán azon igyekeztek, hogy valamit csak az atomusokról tanítottak, azt mind az Isten nemlétének megállapíttatására fordítsák. Az Isteni természet képzetét (ideáját) egészen el akarák törölni, és a'nak az esméretét az emberek elméjéből teljességgel ki akarák venni. Azonban mivel észrevehék, hogy semmit sem rehetnek e'ben a' dologban, hanemha a' természetű dolgok régi vizsgáltatások szereket elbagyják: tehát a' vágathatatlanokról (atomusokról) való tudományt vevék fel. E' szertint Democrit igen gonosz ember vala; mert csak azért vette fel ezt a' tudományt, hogy az Istent tagadhassa, és minden vallást eltörölhessen. Lásd Cudworth.-Syst. Intellect. pag. 62. ibid. Moshem. in Notis.

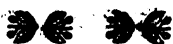
Democrit, a' LXXX. Ol. és azután élt, a' legtúdosabb régiek közül való, Abderai fi vala, kinek az Atyja oly gazdag nemes ember vólt, hogy Xerxest megvendégelte; ki is háládatosságból ő nála néhány magusokat hagyta, hogy azok az ő fiát a' csillagnézés és Istentudomány isméretére tanítanák.

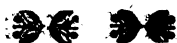
ának. Meghalván az atyja Democritnak, minden örökségét pénzzé tevée, és azzal elútazék, és először Egyptomba mérés-tudományt (mathesist) tanulni, onnét Szerecsényországba a' gymnosophistákhoz, innét Asiába a' mágusokhoz, innét Indiába mène. Tanítója vala Leucippus; Anaxagoras pedig és Socrates tanították e' őt? az bizonytalan. Hogy valami Pythagoras követője is vólt tanítója, és a' Pythagoras oskolájának szokását követte, bizonyítják a' régiek. Igen sok szép tudománnyal, de minden pénz nélkül, sok esztendők múlva hazájába viútsza téré. E'kor tehát csak kegyelemből tartá a' testvére, maga házánál. Mivel pedig a' természeti dolgokban sok oly dolgokat megjövendőle, melyek azután megtörténtenek: tehát hazafiai bámúlván az ő bölcseségét, az Abderai kormányt reá bízák. Azonban ő jobban gyönyörködván a' tanulásban, és elmélkedésben, azt letevé, és magános életben a' pusztacon, temetőkben elbújt, és ott írogata, 's bonczolgata. Mesc tehát az, hogy ő önként megvilágtalanítá magát, és megkábulván, mindég nevetett. lásd Brucker Hist. Philos. Fő állításai ezek: Minden, valami csak van, az az atomusokból származott. Ezt a' tudományt azért vevé fel, hogy az Isten lételet tagadhassa; és ő legelső

első volt azok közül, kik az atomusokról való tudományt Istentagadásra fordíták. Mert különben mások nem tagadták az Istent, a' kik a' vágathatatlanokat taníták. Továbbá azt állítá, hogy a' valóság csak félelemből származott. Harmadszor azt tanítá, hogy minden, még a' gondolat is csak test. Mert, úgymond, a' gondolatok és elmélkedések csak a' vérnek belső részében lévő atomusoknak a' mozgások. Nem csuda hát hogy valaki előre jövőndőt tud mondani. Mivel, tegyük fel, hogy valaki oly éles szemű, hogy megfigyelheti a' Nagy Sándor vérét; miért nem tudná ugyan az megjövendőlni; hogy ő a' Persák ellen megyen, látván az atomusoknak mozgásokat. E. épen így magyarázza az álomlátónéknak a' jövőndöléseket. Hát nem Democrit? és nem materialista ő? Negyedszer azt hitte, hogy minden testekből épen olyan képű bálványok (idolumok) folynak ki, mint a' milyenek magok a' testek, és ezek a' bálványok a' néző embernek szemébe mennek, és így esik meg a' látás. Ötödször Hitte a' kísérteteket és tündéreket, és ezeket is bálványoknak (idolumoknak) nevezte. Ezek, úgymond, az embereknél nagyobbak, mindenféle képet magokra vehetnek, megjelennek az embereknek, eltűnnek

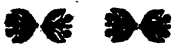
nek ismég; oly képűek, mint azok a' bálványok, melyek mindég kifolynak a' testekből (melyeket már feljebb leírek); de ezek elveszendők. Haragúvának Democritra a' többi Istentagadók, ne hogy az Istenállítóok ez által az állítás által majd egy lépcsővel nagyobb alkalmatóságot kapjanak a'ra; hogy van Isten. De ő így gondolkozék, hogy a'ból semmi kár sints, úgy mond: Mert emberek is vagynak, de nints lelkek: sőt képzetek (ideák) is vannak, de azok csak az atomusok mozgásaik; 's azért lehet megjövendőlni akár mit előre. Ezen tündéretet, úgy mond, meg látván az emberek, azokat Isteneknek lenni hitték, minthogy ezeken kívül nints más Isten, mely el ne veszfzen. Ezek világosan megmutatják, milyen istentelenül gondolkozék Democrit az Istenről. lásd Cudworth. Syst. intellect. Moshem a' Democrit értelmé szerint való kísértetekről így ír: Azt állítá Democrit, hogy vagynak vékony testből álló kísértetek; megjelennek az embernek a' setétben; néha láthatatlanok, 's csak bizonyos minéműségű szemekkel láthatni őket. 2.) Nagyobbák azok az embereknél. 3.) Nehezebben veszfzenek el mint az emberek; de csak ugyan elveszfzenek utóljára, 4.) Beszélnek, mint az emberek. Az embereknek a' jövendőket meg.

megmondják. 5.) A' jövendőket meglátják, és az embernek, minek előtte azok meggesnének, megmondják. Ezt hiszi E. úr is, és így magyarázza az álomlátóné jövendöléseit. Lásd alább. Hát nem valóságos boszorkányságot állít E. ? 6.) Vagynak kétfélék, u. m. jók és gonoszok. A' rozsfz. tündérek árthatnak az embereknek. 7.) Mindnyájan, a' minket körülvevő levegőégben laknak; ott járnak, és mulatnak. 8.) Emberi képek és termetek van, a' Sextus Empiricus tanubizonysága ként. 9.) Cicero azt mondja, hogy Democrit ezek közzül némelyiket oly nagyságúnak lenni állítá, hogy kívülről a' világot megöleli. De miért állítá ezeket Democrit? Mivel látá, hogy közönségesen minden népek hitték a' tündéreket vagy kísérteteket; másodsor pedig az Istent. Tehát nem merete ezen értelmeket nyersnyakasan világosan tagdni; hanem azonban csak ugyan nagy ellensége lévén minden vallásnak, oly tudományt kellett neki kigondolni, melyből mind a' kettőnek úgy okát adhatta, hogy azonban a' vallás, melytől írtódzék; semmi erőt ne kaphasson, és a' bölcsesség is, melyet elkezde, a' ban ne maradjon. Azt állítá tehát: hogy az atomusokból állanak özfzfe némely vékonyabb dolgok, melyek ember képűek és allkatmány.

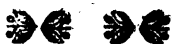

mányúak. Ezeket nevezé bálványoknak (idolumoknak), és nekik jövendőlo tehetseget tulajdoníta. Mert, úgymond, ezek finumabb érzékűek, mint sem az emberek. Mivel pedig a' Democrit. ítélete szerént a' gondolatok, és elmélkedések semmik nem egyebek, hanem csak a' vérnek belső részében lévő atomusok mozgások: tehát nem csuda, hogy ezek előre megmondhatják a' jövendőket. Tegyük fel, hogy valaki oly éles szemű, hogy megfigyelheti a' Nagy Sándor vérét; miért nem tudja, úgy mond, megjövendőlni, hogy ő a' Persák ellen megy, látván az atomusok mozgásokat. Hasonlóan, hogy a' bűnösöket megölik; az udvarnokokra a' Király megharagszik, bizonyos időben némely emberek betegek lesznek, és meg is halnak, 's a' t. ezek a' tündérek előre megjelenthetik ezek szerént az embereknek. Mert meglátván testbéli belső mozgásait, azon mozgások szüleményeiket is előre megjövendőlni lehetik. Ezeket szórúl szóra mondja alább E. a' mágneses jövendölés alkalmatosságával. Nem ráfogás (calumnia) hát, hogy ő anyagos. Lásd alább.) Azonban ezen bálványoknak hallások, ízlések, szaglások, tapintások, mind finumabbak, felségesebbek, a' mieinknél. Továbbá, élnek azok mint mi, ha szintén
nem

nem örökké is. Némelyik gonosz, másik jó lélek ezen bálványok között. Némelyik orias, másik törpe, a' szerént, a' mint bolyongottak az atomusok. Végre, két különböző dolgot hitt Democrit bálvány-nak. Először azokat, melyeket e'dig le-írék; másodsor azokat a' képeket, melyeket minden dologból kifolyni, és a' mi szemünkbe jöni, hitt, ezeket is bálvány-oknak nevezte; mint azt bizonyítják: Diogen. Laërt. Lib. IX. Segm. 44. pag. 573. Cic. ad Attic. L. II. Ep. IV. p. 1012. Tom. VII. Op. Cic. Ep. ad Fam. L. XV. pag. 864. Tom. VI. Op. és ezeket tündéreknek (spectrumoknak) nevezi. E'ben már hibáztak fokban a' tudósok, a' kettőt egy-nek vévén, mint Cicero, Augustinus, és itt Eschenmayer úr is. Democritus a' kísérteteket, vagy tündéreket mondta Isten-eknek, nem a' dolgokból kifolyt, és a' néző ember szemébe menő bálványokat. Többet láthatsz ezekről Cudworthban

Azért írák le itt ily hosszúsan Democritot, értelmével együtt, hogy világosan kitéssék, hogy Democrit a' kútfeje minden boszorkányságnak, kísérteteknek, tündéreknek, és a' mai állati mágnesefféségnek, a' mi utólsót E. maga is állít. Mikor pedig azt megvallja E., hogy Democrit már tudott az állati mágnesefféségről, a'kor
be-

befoglalva (inplícite) azt mondja: hogy a' mágnesetség bálvány, v. tündér, v. kísértet, v. lidércz, v. boszorkányság. Mert Democrit ezeket tudta csak. Régi dolog hát már ez, mert még a' LXXX. Olympiasban kezdődöt; és így 456 ezten-dővel a' Kristus születése előtt. Tehát az állati mágnesetségnek, a' boszorkány-ságnak, a' kísérteteknek vagy tündéreknek talpkövek ez előtt 2274 ezten-dővel téték le Democrit Philosophus által; és fájdalom! mái napig is építenek rajta!

Az elmondattak szerént nem Isten-tagadó é? nem materialista é? nem vallás gyűlölő é? tehát Democrit, és a' Tanítója Leucipp? Hát a' kik őket követik, mint Eschenmayer? ki minket az őket követésre serkenget, micsoda? Mivel pedig az állati mágneseőség Democrittól kezdődik, magá-nak Eschenmayernek az ítélete szerént is; hát e'ről mit kell gondolni? nem gyanús é? Mikor az atomusokról való tudományt fel vette Democrit, nem a' vólt é? alattom-ban a' vége, hogy az Isten ismeretet, és félelmét, tiszteletét, a' vallást eltörölje? hát kitudja, a' mágneseőségnek is alattom-ban miczélja lehet? a' nyival inkább, hogy gyanús kútfőből csergedezik, már oly ré-góta. Parva saepe scintilla magnum exci-tat incendium. E' pedig már most nem
szik-

szikra, hanem az Németségben; az Ucalegon háza ég; de a mi házukba is bekapott a tűz! Hogy pedig az emberből bálványok mennének, vagy folyának ki, miht Democrit után a Peripateticusok állíták, ezek után E. hiszi, azt már régen megczáfolta a philosophia, e képen: 1. A testek meghathatatlanok (impenetrabilisok). Úgyde ez az értelem a'nak ellentmond. Mert minden test tárgyak, p. o. a' nap, csillagok, és szemeink előtt forgó minden testek oly természetű képeket erőstenek ki magokból; a' milyen természetűek ők magok. Már pedig a' mondatott tárgyak testek. Tehát ezeknek kifolyó képeiknek is testeknek kell lenniük. És így nem hathatják meg (nem penetrálhatják) egymást, és minden helyeket vagy üregeket, melyek az ég és föld közt vagynak, öszfelle nem járhatnak, melyeknek azonban azon képökkel teljeseznek kell lenniük. Innét törvényesen kihúzhatni, azt, hogy azoknak a' képeknek vagy bálványoknak egymást öszfelle kell zúzniok, és törniük, a' midőn némelyek azok közül jobbra, mások balra mozognak; tehát ezek az előttünk lévő testeket láthatókká nem teherik. Ezenfelül, ugyan azon egy helyből vagy szűrtől számtalan fok égi és földi testeket

láthatni. Tehát mind azon testeknek bálványaik szükségesképen egy szúratban (punctumban) öszszemennek. Úgyde meghatatatlanok; mivel kiterjeszkedők (extensumok). Tehát a' tárgy testekből, következőleg az emberből is, bálványok nem folynak ki. — De nem csak ugyan azon egy szúratból a' legroppantabb és legnagyobb testeknek legtöbb számokat; sőt inkább egy szúrat sints ezen nagy világ helyeiben, melyből csak nem végetlen számú testeket, p. o. napot, holdat, 's a' t. és nagyságokra nézve az egekhez hasonlót, nem lehetne látni. Tehát az egész világon nints oly szúrat, melyen mind ezen testek bálványainak nem kellene öszsze találkozni; a' mit épen nem lehetni. —

a.) A' testek kifolyó képeik vagy bálványaik változók. Mert bizonyos, hogy mennyél közelebb van a' test, a'nak a' kifolyó bálványának is a'nál nagyobbnak kell lennie; mivel az a' tárgy nagyobbnak látszik. Már pedig nem érthetni, mi teheti azt, hogy az a' bálvány megkisebbedjék; és hová lettek a' részei, melyekből állott, midőn nagyobbnak tetszék. De a' mit még nehezebb megfogni, az, hogy ha a' tárgy testet nagyító vagy megszállító üvegben nézed, a'nak a' bálványa a'kor hirtelen hatszázszor nagyobbnak látszik, mint

sem

fem vólt az előtt. Ugyan is sokkal nehezebb azt érteni, micsoda részekkel szaporodhatott úgy meg egy szempillantás alatt. És így a' tárgy testekből, 's következőleg az emberből is, bálványok nem folynak ki. 3.) Ha a' test tárgyak magokból bálványokat éreztének ki, azoknak a' bálványoknak szükségesképen hasonlóknak kellene látszani magokhoz a' tárgy testekhez. Mert a' Democrit értelme szerént azok mennek a' néző szemébe, és a' tárgy testeket az által látja a' néző. Ugyde ez nem igaz. Mert ha egy koczkára (cubusra) nézünk, a'nak egy oldalát sem látjuk a' másikkhoz hasonlóknak; holott pedig tudjuk, hogy a' koczka természete szerént a'nak minden oldalai hasonló és egyenlők egymáshoz. Így, ha lefestetett golyóbobist, vagy parallelogrammumot nézünk, nem látunk egyebet kögöknél (circulusoknál), és négyszegleteknél; pedig tudjuk, hogy a' csupa kög nem tölti ki a' golyóbobis természetét, valamint szintén a' négy szegletek sem a' parallelogrammumét. Mivel tehát a' tárgy testek magokhoz hasonló bálványokat nem éreztének ki magokból, a' feltétel szerént semmi bálványokat sem éreztének. És így az ember is mint test semmi bálványokat nem érezt ki magából. — Végre nem foghatni meg,

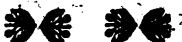
6*

hogy

hogy lehessen a' meg, hogy a' test, mely
 érezhetőképen nem kevesedik, szüntelen-
 űl képeket vagy bálványokat bocsásson
 ki magából mindenféle, azokkal szakadat-
 lanúl szörnyű helyeket megtöltsön; még
 pedig hihetetlen serénységgel Mert a' hol
 valami dolog lappang, a' mely pillanat-
 ban megmutatja magát, mindenünnet sok
 ezer mélföldről láthatni azt. És a' mi
 még csudálatosabb e'ben az értelemben az,
 hogy az igen mozgó testek, mint a' le-
 vegő, és némely más testek, nem bírnak
 azzal az erővel, hogy magokból hajthas-
 sanak ki illetén magokhoz hasonló bál-
 ványokat. Azonban a' legvastagabb test-
 ek, melyek legkevésbé sem inganak, mint
 a' föld, kövek, és más minden testek, azt
 cselekednék? Nem igaz tehát, hogy az
 emberből is bálványok folynának ki, ő is
 test lévén. És így hijában ragaszkodik ez-
 ekhez a' bálványokhoz E. hogy ezek hír
 hordók lehetnének száz mélföldnyire is.

E. „Ha valaki a' Leucipp és Demo-
 „crit értelmével meg nem elégszik; a'kor
 „vegyük elő a' Paracelsét is. Így már
 „csak nem marad fel semmi kétség. A'
 „Paracels értelme ez: Mi mindnyájan tit-
 „okban, vagy Yliadosban élünk. Minden
 „embernek van csillaga. Ezek a' csillagok
 „épen úgy sodomáskodnak és paraznátkod-
 „nak,

„nak, mint más teremtmények, csakhogy
„ez tündözés és képzelődő tehetség által
„esik meg. De az a csillag a láthatatlan
„csillagzati testben, az ál-mag, ellenben az
„Ádami testben, bújkál. Amaz a titkos
„és távollévő közlésekre alkalmas, ez
„pedig a maga kenyér-tudományán dol-
„gozik szüntelen. Ezen magyarázat szer-
„ent úgy látszik, hogy mi a mi vélemény-
„einkkel (hypothésiseinkkel) csak az Á-
„dami testet vesszük fel, a hol az ál-mag
„lakik, azonban az állati mágnesezésben
„a csillagzati test játszodja a maga szem-
„élyét, a hol azután száz mélföldnyire
„haró, csupa gondolat által történő paráz-
„naság esik meg.“ Kemény beszédek ez-
ek. Hogy tehát ezen fanatismusnak az ért-
elméhez juthassunk, szükség megvizsgálni
először ki vala Paracels? másodszer mik
az ő állításai? harmadszer miért képtelen-
ségek az ő gondolatai. Azért veszem fel
pedig ilyen körülállásosan, és hosszab-
bacskán ezt a dolgot; mert meg kell jegy-
ezni, hogy az állati mágnesezésnek a
második atyja, Democrit után, Paracels;
ezenfelül ő róla azt mondhatni, hogy
olyan bolond volt, a ki oly követ vetett
a kútba, hogy azt száz okos sem húzta ki.
Mert a bölcseségi tudományban általában,
nevezetesen pedig az orvostudományban
oly

oly zavart csinált, hogy azt a' lázadást (revolútiót) mái napig rendbe nem hozhatni, a' mint azt az állati mágnesség bizonyítja.

Paracels Svétzerországban, Svitz Cantonban, Einsidel nevű faluban, Zürich-től három mérföldnyire, születék, Theophrastnak keseszteltetéék, Hohenheimi Bombastnak az atyjáról hívaték, de az a'kori korács kénye szerént, magát Paracelsnek nevezé. Az atya Hohenheimi Bombast Wilmos Villaci orvos vala. A' neve ez Paracelsnek egészen: Hohenheimi Bombast Filep Aureol Theoprast Paracels. Ez gyermek korában nem akart tanulni; azért kóborló, búidosó, jövendő mondó, holtakat idéző, tenyérből jövendőelő, chemiai munkákat kezdő volt, a' mint azt az aranyácsoktól, és a' kohányi (hutai) munkásoktól látá.

Ezekkel támogatá magát kerengő életében. Csakugyan tanúlt is valamit. Mert az alchymiára, astrologiára, és az orvos-tudományra az atya tanítá, és fok Klafstromokban is szorongván, a' tudományokból ott is ragadt rá valami. De valóságos Univerzitásban nem bizonyos hogy valaha tanúlt volna. Azután borbély volt fok háborúban, u. m. Nederlandban, Daniában, 's a' t. Ölfzeütazá Burgus-Lengyel-

gyal Magyar, Erdély, Horvátországokat, és a vénaszfzonyoktól, lőbőröktől, bőszorkányoktól, cigányoktól minden mesterséges jövendőléseket, orvosokhoz megtanult. Nevezetesen Magyarországon soká mulatott, Belgrádban, Horvátországban sok csudatévő ivószereket tanult. Volt Egyiptomban, Tatarországban. Idővel 1526 éftendőben Physica és Chirurgia tanításra Basileába hívaték Professornak. Németül taníta, a mi azon időkorban csuda vala; mert Latánul nem tudott semmi tudományt, ábrádozáson kívül, nem volt. Ott leginkább részegesküddessel, és a gyógyításra mindig előre megalkudván, pénz csafarással tölté az idejét. Utóljára onnét a kapufélfától veve búcsút; mert a sok csintételeiért fenyegeték, hogy megbüntetik. Azután 1528 éftendő Alsatiában Kolmár, 1531-ben St. Galle, 1536-ban Augsburg, 1537-ben Magyarországon, 1540-ben Mindelheim, 1541-ben Salzburg volt a lakhelye, és itt a Szent István kórházában megis holt. A koponyáját most is láthatni Salzburgban; s ezt a múlt éftendőben Osiander Göttingai híres bábaságtanító megnézé, s nagyon csudálá; mert aszfzöny koponya képű. Azután elmélkedvén róla, úgy találá a Paracels életíratában, hogy Theophrast gycr-

gyermek korában nemzötágjától a' disznó által megfosztaték.

A' tudománya Paracelsnek ábrándozás, és mint tanulás nélkül való emberről gyaníthatni még előre is, tudatlanságból származott hibákkal, és állításokkal teljes. Enn itt az ő alkatmányából csak azt írom le, a' mi a' jelenvaló alkalmatosságra tartozhatik. Paracels, épen úgy mint az újabb ábrándozók, a' szokott szavaknak szokatlan értelmeket ad. Így e'nek a' szónak astrum (csillagzat), ezt az értelmet adá: valamely dolognak a' talp-ereje; e'hez képest az alchymiát így határozza meg: az a' mesterség, mely az érzeknek csillagzatjokat (astrumokat) búzza ki. A' csillagzat (astrum) ad minden isméreretet, ha valaki eszik, a'kor főként a' csillagzattal (astrummal) él, mely ezután elváltozik, és a' táplálát előmozdítatik. — Valamint minden újabb ábrándozók, úgy Paracels is megvete minden tudósokat, és munkával, 's nagy szorgalommal szereztetett ismérreteket; a'ban kevélykedvén, hogy minden bölcsességet közvetlenül az Isten valóságából kap. A' valóságos Istenbölcsesség eleitől fogva az Istennel való belső egyesülésben állott, ki örökkévaló atyja minden jó lelkeknek, mely egyesülés az által teljesítterik, hogy minden érzések, és lélek munkái elnyomatnak,

és

és csak az Isten jókéltelességet színről színré szemléltetnek. Epen ezt hiszik a mágnesalók is, midőn azt állítják, hogy az álomláróban, sem az értelem, sem az akarat nem dolgozik, hanem csupán az órából Mi. szükségre tehát az Istenbölcsenok a tanításra, és a tudós szorgalomra, holott minden munka nélkül, a lelke csupán szeszűdő állapotban lévén; maga az Istenség, melynek ő folyamata, a maga világosságában, és mindentudóságában őt részeseit. Mivel ez által az ördögökön való uralkodást is eléri, tehát az ördögök is neki mindent véghez visznek, valamint csak kíván. Az Istenbölcs, ki az Isteni világosság részesevé lesz, semmi bevértetett vallásra sem szorúl. Mert a belső világosság (theophania) őt még a vallásokon is felül emeli fokkal. Ezért vádolták is Paracelsust vallástalansággal a jó Keresztények, aigsérték azonban ugyan azért az ábrándozók. Azt a belső világosságot, melly által minden bölcsességet, és minden orvosi tudóságot elérünk, a Szent Lélek gyújtja meg mi bennünk, minden mi munkánk nélkül; ez nyilatkoztatja ki az ő tanítványainak bölcseségeket, és ezeket, az ő munkáik által, a nyira, hogy a baromi okosságnak ezt csudálni, és e'ben elkábúlal kell. (Midőn E. állítja, hogy az álomlárónak belsőrésze meg

meg van világosítatva, és azért lát belől mindent; ő ugyan test világosságot mond, de valóban ezt az ábrándozók világosságotokat érti; csak hogy világosan nem meri kimondani.) Az Isten, úgy mond, minden dolgokban a' legelső, legfelségesebb Író, és nekünk mindnyájunknak tanulságunk (textusunk). És nem csak az Istentudó (theológus) az ő küldötje (apostola). Hanem ez van az Írásban: Ő miiket minden igazságba bevész, és miiket minden dolgokra megtanít. A' minden dolgok neve alatt, az orvostudomány, bölcsesség (philosophia), és csillagvizsgálás (astronomia) is befoglaltatik. Ezért, a' ki a' bájos orvostudományt akarja tudni, a'nak a' Menyneyi Jelenéseket (apocalypst) kell vizsgálni. A' nyavalyákról való elmélkedést (theoriát) a' Biblia magyarázza; és a' kulcsot is az adja a'ra, hogy Jánost megérthessük, a' mely János szintúgy mint Dániel, Ezekiel, Móses s a' t. mindegyik bájos (magus) és született kabbalás (kabbalista), jövendőelő volt. Azért első kötelessége az ifjú orvosnak, hogy a' kabbalát megtanúlja, különben mindég hibázik; a' kabbalah mindent felnyit. Az orvosnak, úgy mond, születni kell. Úgyde sem az ember, sem az ördög semmit sem talál fel; csupán az Isten az, ki nekünk mindeneket a' természet világa által

Áltaal nyilatkoztat ki, Legelőször a' vak pogányokat, Apollót, Esculapot, Machaont, Podolirt, és Hippocratot méltóztatá Isten a' maga kinyilatkoztatására, és nekik az orvostudomány lelkét adá. De az ő maradáki ál-bölcsekké (sophistákká) lőnek, és fok' mesterségeket keresének. Ezekből azt hozhatnók ki, hogy Paracels becsülte Hippocratot. Hiszem sem Görögül, sem Latinul nem tudott. Sőt másutt világosan mondja: nem az Universitások, nem a' Görög's Latin könyvek, hanem csupán az Isten könyörületesége az orvostudomány talpa. Ez gyakran a' természet világa által az álomban dolgozik, és az embernek tudományt és útasítást ad az orvoslásra, Ez a' világosság a' testi láthatatlan dolgokban mindent láthatóvá tesz, és ha a' hit hozzá járul, úgy az ilyen Istenbölcseknél minden lehető. A'kor ő az Ocean az Aetnára, és az Olympot a' verestengerbe boszorkányozhatja. Azt jövendőli Paracels, hogy ez a' keresztyén Istenbölcsetség 1590-dik esztendőben közönségesen elterjed, és ellenben kevés idő múlva a' Galen Oskolája tökéletesen elvesz. (Az okoskodó és bölcsekedő orvostudománynak, mint a' Galéné volt, Paracels nagy ellensége volt, mint épen E., és mindent ábrándozásra akart húzni, mint ugyan E., és a' többi mágnés.

neselők). A' kifolyás alkatmány (emana-
tionis systema) egy első embert; vagy péld-
ányok gyűjteményét hívzen; mely legelő-
ször az Istenből folyt, a' melyben, a' mely-
ből, és a' mely által minden dolgok vagy-
nak. Az első keresztyén Istenbölcsék, és
fok eretnekek, kivált a' Gnosticusok és Ar-
iánusok nevezék ezt az Istenség kifolyását
teljességnek (pleromának), és azt hívék,
hogy az a' Kristus. Azért találni ezen vél-
ekedés nyomdokát Paracelsben. Itt az oka,
hogy Paracels a' Kristus Istenségét tagadta.
Mit felelnek erre a' Paracels fiai? a' mag-
neselők? Hát nem igaz? hogy a' mágnese-
ség tudománya Kristustagadára vezet? Ő
ezt az első embert ember atyjának (patens
hominisnak) nevezi, és minden szellek-
et (spiritusokat) a'ból folytat ki. Ez a' kis-
ebb tornác (limbus minor), vagy az utól-
ső teremtmény, melybe megyen a' nagy,
a' végetlen, tornác (limbus), minden ter-
emtményeknek a' magva. Minden emberi
tudományok és mesterségek ama' tornác-
ból jönnek: és a' ki ezen tornácba, az
Ádám Kadmonba, belémerül, a' ki hit által
a' Kristussal való egyességre jut; az minden
szelleknek parancsolhat. (Ezért parancs-
olhat már a' mágnesező az álomlátó szel-
letének. Hát nem a' Paracels felváltója
(successora) a' mágnesező?) A' kik ezen
tor-

tornáczból tudósok, azok a' legtudósabbak, a' kik a' csillagzatból, azok leg kevésbé, és a' kik a' természet világosságából, azok a' középsők. Mivel a' Krisztus mint kisebb tornác, és mint első ember, mindég csak az Isten felségének második fényessége, az első világosságnak kifolyása, s tehát függő személy; innét kiterszik azon vádnak az oka, hogy Paracels Arius követője vala, és a' Krisztus Istenségét tagadta. Valóban nem is akarja ő, hogy a' hívő lelkek a' Krisztusban való hit által, hanem ő azt akarja, hogy ők csupán az Atya Istenben való hit által tegyenek csudát, és bájos orvoslásokat vigyenek véghez; de a' mellett a' Krisztust és az ő könyörületet közbenjárását kérik. — Ugyan ez a' kifolyás alkatmány minden természeti dolgoknak közönséges megegyezéseken épül, kivált a' csillagzatoknak a' föld alatti dolgokkal való megegyezéseken. — Tulajdonképen csak az első világbéli dolgok ábrázoltatásoknak talpköve a' Plátó vélekedése, mely szerént azok az örök mutató (mustra), a' csillagokon túl lévő elenyészhetetlen képzetek (idealék) szerént teremtettek. De milyen könnyű általmenetek volt az ábrándozóknak a' csupa mutató szerént való képzettől ezeket mutatóknak valóságos lételekre, a' földalatti dolgokra néz-

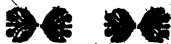
nézve? Innét van az a' szűnetlen öszsze-
 hasonlítottatása az emberi testnek, és minden
 természetű testeknek a' kiterjesztett leve-
 gőéggel (firmamentummal), és az egész vil-
 ággal. — A' kiterjesztett levegőéggel,
 és a' nagy világban (macrocosmusban) nincs-
 ének meg valósággal, hanem csak hímség-
 esen (virtualiter), és lelkiképen (spirituali-
 ter). Mint bölcs megismeri az orvos az
 alsó kögöt, vagy az égi értelmeknek (in-
 telligentiáknak) lételeket a' földalatti dol-
 gokban; mint csillagvizsgáló pedig a' fel-
 söbb kögöt, az az, az emberi tagokat is-
 mét megéli a' kiterjesztett levegőéggel.
 A' világi történetek, úgy mond, az égben
 esnek meg, minekelőtte azok a' földön
 megtörténnének. Midőn csak álmodja az
 ember, hogy valami hólnap esik meg, már
 az ég azt megelőzi, és mind azon munkák-
 at véghez viszi, melyeket azután az ember
 a' földön megcselekszik. Mert álomban
 kinyilatkoztatja az Isten az ember szellet-
 ének a' kabbalah titkait. (Imhöl világos-
 an okát adja Paracels; miért álmodja meg
 a' mágneses álomlátó a' jövendőket. Nő
 hát! É. Úr! nem világosan Paracelset maj-
 molják az Urak?) Mivel végre az égi ér-
 telmeknek ezen létek, nem csak képerre,
 hanem valóságára nézve is, nem csak az
 emberi testre szorítottatik: tehát megtalálja
 azt

azt az ember minden más dolgokban is. Ha valaki egy darab kenyeret eszik, a'kor ő a'ban eget, földet, és minden csillagzatokat, és minden égi értelmeket eszik, — Minden test, kivált az emberé, kettős, egy szellemi (spirituális), és egy anyagos (materiális). A' szellemi, melyet egyszerű mind csillagzatának (siderensnak vagy astralisnak) nevezhetni, az égi értelmekből származik, és ennek erejével oly képet (figurát) csinálhatni, mely által minden bűbájós munkákat véghez viheti. (Itt van az E. csillagzati, és Adámi teste. Hát nem egy úton jár E. Paracelsus? Ha az ember magában a' testben nem dolgozhatik, a'kor dolgozzék az ő csillagzati képében, az ő csillagzati elsőképében betűk által, ráolvasás vagy más varázsló mesterségek által. Más helyen azonban kikél. ő minden bűbájós boszorkányozások ellen, és vitatja, hogy azok mindég a' hitben való fogyarkozásból támadnak. Az égi értelmek, vagy a' csillagzati test minden anyagos testekre bizonyos nyomdokokat vagy jegyeket nyom, mely által megismérhetni ezen értelmeknek az emberen való uralkodásokat. Nagy lépés az Istenhölcseségnek, ha a' varázsló ezen jegyek' értelmeket ismeri, és ezen bélyegekből (signaturákból) a' valóságokat, természeteket és tulajdonságokat valamely testeknek

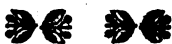
eknek megismélteti. (Ezért ismeri meg az álomlátó, melyik fűnek? micsoda orvosi ereje van? Hát nem a Paracels titkába vannak bekvattatva (iniciáltatva) a mágneselők?) Némely bélyegeket szembetűnőek, mint például, szarvas szarv ágai a'nak korácsát megmutatják. De mások mélyebben vannak benyomatva. Adám, az első ember igen tudta a' kabbaláit. Ő minden dolgok bélyegeket ismerő, s azért minden állatoknak legalkalmasabb nevetés adott. Azért van zsidóul minden állatoknak a' legjobb nevek, melyek azoknak a' természeteket is megmutatják. Bárör ezekből azt gondolhatná az ember, hogy Paracels zsidóul tudott, mivel azt a' régi varázslók szarvát nagyon ajánlja; mindazáltal a' bizonyos, hogy ő a' zsidó betűket sem ismerte. Az oly ember, aki minden testiégtől elhúzza magát, és gyermeki engedelmesség által az Istennek akarata bízta magát, s részesevé lett az égi történetek munkálkodásának, az b'ra a' bölcskövel: (philosophicus lapis) is; soha sintszűköse; minden földi teremtmények, és minden égi erők jobbágyai; minden kórságokat meggyógyíthat, és maga a' dig él, még neki restszak, mert b'ra az élet-szerével (elixirjával), mely el Adám és a' régiatyák az özönvíz előtt éltek; és a' mi által ők azon hosszú életre

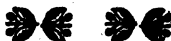
re jutottak. (még is utóljára Paracels is 47 észtendőskorában, a'kor is a' szegények ispitályokban halt meg! Hát nem hazudott?) A' Belzebúb, a' fő ördög is engedelmeskedik a' varázslónak. És kifedheti meg őt, midőn az Istenbölcs hitben az ördögnek parancsol: húzd ki nekem ezt a' lovat az árokból. Csakhogy a' hívő ne cselekedje azt, a' mit az ördög parancsol. Innét sokszor hallották azt Paracelstől: Ha az Isten nem akar segíteni; segítsen az ördög! — Fő tudománya vala a' kabbalás alkatmanynak a' mindenistenség (pantheismus) a' mit a' leggorombább értelemben felvett Paracels. Hogy mindennek az egész világon lelke van; hogy minden, a' mi él, eszik, iszik, és emésztetet is ad ki magából, hogy tehát azon értelemben minden ásványok, sőt minden nedvességek élnek, ételt esznek, és ganajoznak, ezt vátatja a' mi ábrándozónk számtalan helyeken. (Imé innét vette E. az organicus æthert, vagy műszeres levégőget. De nem látni való, milyen képtelenség a'nak a' fundamentoma?) Épen ez a' sokistenség (polytheismus) vagy mindenistenség (pantheismus) vezet oda, hogy az alsó világnak minden részében, a' vízben, levegőégben, földben, és tűzben számtalan sok szelleti (spirítualis) valóságokat kell felvenni, melyek középben vagy-
nak

nak az anyagos és anyagtalan valóságok közt, mint p. o. az emberek esznek, isznak, beszélnek, bújdosnak, gyermekeket nemzenek, és az által a' szelletekhez közelítenek, hogy ők sokkal gyorsabbak, állalláthatóbbak, és sokkal ferényebbek, mint akármí más állati testek. (Innét vette E. az ember lelkének végetlen ferénységét. Mert ott érti az ember szelletét, vagy mint ő mondja, más névvel, hogy rá ne ismérjenek: az ember közönséges lelkét.) Valamint továbbá az embernek lelke van, a' tiszta szelletnek pedig lelke nints; úgy ama' szelleti valóságoknak egyszersmind szelletek és testek van lélek nélkül. Épen úgy meghalnak mint az emberek, de nem marad ő utánok lélek: hasonlóan meg is betegeznek, mint az emberek. Az ő neveik lakjaikra nézve különböző: a' levegőégbelieket sylvánusoknak, a' vízieket nympháknak, a' földieket gnomoknak, vagy pygmæusoknak, és a' tüzeieket salamandröknek hívják. A' nymphákat, vagy vízi szelleteket, undenásfoknak is, nevezhetni. A' sylvánusok legjobban közelítenek a' mi természetünkhöz, mert a' levegőégben élnek, mint mi. A' három elsőbb' félembereknek megengedi az Isten néha hogy láthatók legyenek, az emberekkel beszéljenek, azokkal közösködjenek, és gyermekeket nemzenek:

jenek: de csupán a' salamandrák nem szoktak az emberekkel közöszülni. Ezek minden jövendőket meg tudnak előre mondani, és azokat szokták az emberekkel közölni: megjelennek felvettetett láng vagy tűz képében. (Lám milyen könnyű az állati mágnesességben jövendőt mondani Paracels szerént. De ezt a' mai mágneselők csak magokban magyarázzák így Paracels szerént, azonban a' községnek másképen magyarázzák, félvén, hogy rájuk ismernek.) Itt jő elő a' tündérekről való tudomány is, a' szép Melusinérről, a' Gigászokról mint a' Sylvánusok maradékaikról. A' vízi nymphák, salamandrák 's a' t. úgy adának elő, mint az elásatott kincseknek őrci, és útmutatás adatik a' pénzásásra, az Undeneknek, fylvánoknak, gnomaknak és salamandráknak varazslások által. — Az az osztály, mely szerént az embert testire és szelletire, és minden dolgokat a' természetben látható és láthatatlan példányra (paradigmára) osztják, eleitől fogva kedves volt minden ábrándozóknak, és kiváltképen azért, mert a'ból minden kísértetes-történeteket és más babonáságokat kimagyarázhatnak. Valamint a' szellet (spiritus) a' csillagzati láthatatlan test valósága: úgy hasonlóképen az ember látható testét a' lélek (anima) műszerének tartják, és innét következik a'

szellet és lélek közt való különbség, melyet minden Istenbölcsek megtartanak, és a' miből a' következő egyeztetések (harmoniak) következnek, melyre a' Paracelsus had szorgalmatosan vigyáz:

Lélek,	Szellet,	Test.
Kéncső,	Kénkő,	Só.
Víz,	Levegő,	Föld.

A' szellet által az embernek kivált az akarata és képzelődőereje dolgozik, és a'ból magából a' megboszorkányozásokat, és varázsló munkákat kimagyarázhatni. (Épen azért vette fel E. Úr is az emberben ezt a' két lelket: közönséges lélek: egymil lélek. E' csak a'nyi, mint: lélek, és szellet. Csak azért változtatta pedig el a' neveket, hogy rá ne ismérjünk.) A' gyermekeken lévő jegyek ezen másod embereknek a' nyomdokaik, és Paracelsusokat cocomica figuráknak nevezzi. A' csillagzati teste az embernek képzelődés által, mint a' mágnes, mindent, de kivált a' csillagzatokat magához húzza. Ilyeténképen a' hószámos, és terhes aszfzony, kiknek kivált a' képzelődéseik szenvednek, nem csak azt a' tükröt, melybe néznek, megmérgecsíthetik az ő lehelletek által, és a'képen- a' gyermekeknek árthatnak, kik azután a'ba belé néznek, hanem magát a' hoidat is megmérgecsítik: mintegy basillikus

kus szemeik vagynak, melyekkel mindent megölnék. A' csillagzati testnek munkája által még a' férjfiúi magból is csinálhat embert a' varázsló, ha ő azt lóganéjba ássa. Innét magyarázza P. az eső békákat is. A' békák csillagzati láthatatlan testeik a' levegőben lebegnek, de az esővel láthatóképen leesnek azok. A' képzelődő erő által és a' felemberek segítségek által okozzák a' boszorkányok, és bűbajosok a' döghalált, a' venus - nyavalyát, és a' más betegségek léreket. A' hegyiszellek segítségek által változnak el az érczek. Nevezetesen pedig ezen állítás tördalékja, melyet P. így ír le: Minek előtte a' világ elvesz, úgy mond, sok mesterségeknek, melyeket különben az ördögök, és ezen másod emberek munkájoknak tulajdonítanak, világosságra kell jönni, és azután általlátják az emberek, hogy ezen munkák nagyobb részént, a' természeti erőktől függenek. Ez a' jövődölés az igaz hogy igen derekasan beteljesedék: de hogy illik az a' P. szájába? (Épen ezen Paracels jövődölésének akar E. is elgegettni, midőn ezt a' könyvet, melyet czáfolok, írja. Ugyan is a' boszorkányságokat akarja természeti okokból magyarázni. De micsoda kimenetellel?) — Paracels tulajdonképen három vagy négy elsőkezdeteit lenni állítja a' dolgoknak, a' csillag-

lagzatot (astrumot), a' gyökeret (radixot), a' kezedetet (elementumot): melyhez még a' magu (sperma) járúl, mely is különbözik a' tulajdonképen való magtól (sementől). Mind ezen elsőkezdetek valaha a' zagyvában (chaosban), vagy a' Plato képetlen anyagában, a' nagy titokban (in mysterio magno, mint azt Paracelsus, a' kabbalásokat majmolásból, nevezi, vagy az Yliadosban, voltak bezáratva. A' csillagzat (astrum) a' munkás erő vala, melly a' képetlen anyagnak képet ada, és a'nak ábrázoltatását tökéletességre hajtá! Ezeket a' csillagzatokat úgy kell nézni, mint okos valóságokat: ezek 'sodomáskodnak, úgy mond Paracels, és épen úgy paráználkodnak mint más teremtmények. Mindegyik csillagzat szabad akaratja szerént kihúzza a' fűvet vagy érczet a' nagy titokból, a' melyel atyafis, és a'nak gyükerének csillagzati képet ad. A' mi a' magvat illeti, a'nak két faja van: az egyik, vagy a' magu, (sperma), az igaz mag, hordozója (vehiculuma), az igaz magnak, mely mag tünődés (speculatio), képzelődőerő, csillagzat ereje által nemzettetik. Az eltitkoltatott, láthatatlan, csillagzati test adja azután az igaz magot, és az Ádámi ember csak a'nak a' hüvelyét választja el. Mivel pedig az egész természetben minden lelkes, és semmi holt

nints-

níntsen; és mivel minden dolgoknak vagy-
nak csillagzati bálványok: tehát nem is le-
hetséges, hogy a' csupa rohdadtságból új
test származzék. A' magnak először meg-
kell lenni, és ez a' rohdadás alatt a' csil-
lagzati erő által kifejlik. E'ben a' törté-
netben P. ezt a' magot nevezi *cacgastralis*
névvel: ha pedig az a' nagy titokból,
minden megromlás nélkül, eredetikepen
származék, *iliastralis* nevet ad neki. Az
állatok nemzések már kiváltképen úgy esik
meg, hogy a' test különös részeinek fok-
féle magvaik öszfzegyűlnek. Az orr mag-
va, ismég orrot nemz, a' szem magva is-
mét szemet; 's a' t. Az ember, úgymond,
a' bőleséfséget a' csillagokból, a' hús táp-
lálást az első kezdetekből (elementumok-
ból) húzza mágnesefség (magnetismus) ál-
tal. Lásd Bruck. Hist. Phil. pag. 666. Hát
édes E. úr? Mesmer találta fel legelőször
a' mágnesefséget? az nints már meg? itt
Paracelsben?

A' tudós Sprengel azt állítja a' Para-
cels állításairól, és egész tudományáról: a'
valóban semmi nem egyéb, hanem a' De-
mocrít vélekedésének megújíttatása. Lásd
Sprengel Gesch. d. Arzn. III. Theil pag.
369. Én is azt állítom. Mert: Democrít
Istentagadó; Paracels Plátót, a' Kabbalás-
okat követvén, sok Istent hitt, a' Krist-

us Istenségét tagadta; úgyde ezeket állítani csak a'nyi, mint Istent tagadni: Democrit a' kifolyás alkatmányt (emanationis systemát) hitte; midőn az emberből, és minden dologból bálványokat kifolyt állított; Paracels Democritot és Plátót követvén, a' Kabbalásokkal együtt, hasonlóan a' kifolyás alkatmányt hitte; Democrit a' levegőbeli bálványokat vagy tündéreket hitte; Paracels a' csillagzati testeken épen azt értette. Ezeken kívül rövideden csak azt jegyzem meg, hogy a' Paracels állításai tökéletesen a' Plátó tudományán épülnek; a' mint alkalmatosság szerént alább mindenütt megfejtegetem. Úgyde Plátó ábrándozó (fanaticus), és igaz Istent tagadó volt. Mert a' világot Istenfiának, és a' világ részeit Isteneknek, lenni mondotta, 's a' t. Végre Paracels Istenbölcs (theosophus) volt, a' mit hasonlóképen alább megfejtegetek. Úgyde ezek is ábrándozók, Plátóhadai; tehát ezekről is mit kell egyebet mint Plátóról ítélni?

Hogy pedig a' Mesmerhada semmi nem egyéb, hanem testestől lelkestől Paracels; azt is alább alkalmatosság szerint megfejtegetem, és épen azon végből írtam le itt oly hosszasan Paracelsnek némely állításait, hogy megmutathassam a' mágneselőknek, hogy ők Paracels fiai; a' mit

E.,

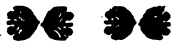
E. is nem csak nem tagad, hanem inkább állít; belőle magyarázván.

Most már vizsgálja térek oda, a' hol a' dolgot félbe szakasztottam.

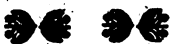
Azt mondja tehát Paracels „Mi mindnyájan titokban élünk vagy az Yliadosban.“ Nagy titoknak nevezi itt Paracels a' Plátó képetlen anyagját, melyből teremté Isten a' világot, (lásd feljebb a' Paracels állításai közt), melyet szintúgy örökkévalónak állít Plátó, mint az Istent. Nem eretnecség ez a' philosophusoknál? Ezt ugyan Paracels nem a' Plátó írásaiból mondja; mert Plátóról fogadom, hogy semmit sem tudott; hanem a' Kabbalásoktól tanulta. Továbbá így szól Paracels, „Minden embernek van csillagzata.“ Ez azt teszi, hogy minden embernek van szelle (spiritusa), és ez a' levegőben lakik. De mi az a' szellet? Vagynak olyan philosophusok, kik az embert három részből állani mondják, t. i. testből, lélekből (animából) és szelleből (spiritusból). Ezeket a' philosophusokat hívják szelleteseknek (spiritualistáknak) vagy hármásoknak (trialisztáknak). De ezt a' hitelt sem a' philosophusoktól tanulta Paracels, hanem az ábrándozóktól, az Istenbölcséktől, kiknek ez egy különös hitágazatjuk. Ez a' vélemény Plátótól ered, ezt azután a' Zsidók felvé-
vék,

vék, és végre a' Kabbalások felczifrázák. Innét kaptá Paracels is ezt a' csillagzat név alatt előadta szelletet. Ugyan is Paracels világosan azt vátatja, hogy az embernek három különös valóságos része van, melyeket ő három nagy valóságnak (substantianak) nevez, 's azt állítja, hogy ezek közül halál után az egyik, t. i. a' lélek (anima) ismét vízszatér az Istenhez, ki azt adá; a' test, mint goromba rész, mely földből és vízből, öszszetétetve lenni látszik, mint föld, ismét a' földhöz tér vízszá, és a'ban elrothad; és a' harmadik része az embernek, melyet P. csillagzati szelletnek, vagy csillagzati testnek nevez, mert a' csillagos éghez hasonló, és a' két legelső kezdetekből (elementumokból), levegőből, és tűzből áll, ismét a' levegőhöz tér; de több idő szükség e'nek a' megrothadásra, mint sem a' testnek, mert ez sokkal tisztább kezdetekből áll, mint sem a' test, és hogy ezen csillagzati szelletek közt is egyiknek több idő kell a' megrothadásra, hogy sem mint a' másíknak, a' szerént, a' mint azok tisztábbak, vagy tisztátalanabbak. Ezen csillagzati szellet, úgy mond, azon gondolatokat, kívánságokat, és képzelődéseket, a' haraghatás- és kívánás- tehetségével együtt, megtartja magában, melyek az elmébe ötlöttek a' halál alkalmátosságával; p. o.

ha valakit erőszakkal a' gyilkosok megöltek, mivel a'nak elméje azon szempillantásban, melyben a' gyilkosság történék, nagyon megboszfzonkodék, megharaguvék a' gyilkosokra, tehát ez a' boszfzonkodás, és boszfzuállás kívánsága oly mélyen benyomatik a' csillagzati szelletbe, hogy azt magában megtartja, és minden lehető szerrel boszfzúját ki akarja tölteni. Innét okoz másokban oly álmokat, hogy a' gyilkost felfedezhesék; a' holt testben vérfolyást indít, ha a' gyilkos a' holt test körül forog. Ez az a' csillagzati test, mely a' holtakból felszokott a' sírból jární, egész szokott öltözetébe felkészülve. Lásd a' Plato Phædonájából, Porphyriusból, Athenæusból, Maximus Tyriusból. Ismérétes ez a' szellet a Magyarok közt is, (spiritus), lidértz, késírtet, tündér név alatt. Az oskolákban érző lélek (anima sensitiva) névvel nevezik ezt azok, kik három részből állítják lenni az embert. Willis de anima brutorum ezt a' szelletet írja le. A' rózsakeresztesek is hízik ezt a' csillagzati testet, és ezek közzül a' XVII. Században sokan írtak a'ról, vagy név nélkül, vagy világos név alatt, mint Helmont, Knorr, Böhme sarudia (Schuster), Nuysement, Pordage, Groszschedel, 's a' t. Legjobban kifejeztik és megvilágosítatik a' szelleteseknek (spiritua-

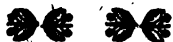

tualistáknak) alkatmányok Würdig Básti (Sebestyén) Rostocki Professornak a' könyvében, mely még 1707 esztendőben Német fordítatban jelene meg. Ő hasznlóképen kétféle lelket tart, melyek közül az egyik testes lélek (ez a' Paracels csillagzati teste), de van kívánó és utáló tehetsége, és az egész természetten széljel van széledve. Az emberben, úgy mond, van ilyen állati lélek, mely a' levegőégbéli és csillagzatokbéli lelkekkel van közösülésben, és az azoktól való befolyások által izgattatik. Ez az az arany láncz, melyet Zeus az Olympban megkötött, és a' legnagyobb meszszeiségbe dolgozik. Sőt mintha az álmoknak, és a' szelletesek ábrándozásoknak országokat a' legbátorságosabb talpra kellett volna állítani, Német és Angoly országokban; az Istenbölcseken kívül, sok férjfiak bölcsetség alkatmányaikat (philosophicum systemáicat) e'nek az időkornak hajlandóságához alkalmaztaták. Bourignon, Poiret theosophusokról nem emlékezyén is, Rüdiger, és még Thomásius is, a' kit minden ábrándozás megesküdt ellenségének kellett vala tartani, olyan lélektudományt (psychológiát) írt, mely Fluddhoz, Campanellához illett volna. Mert ő is két lelket állít lenni az emberben; az egyik, úgymond, érzékeny és anyagos (materiális), a' másik Isteni, és az Isten.

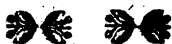
Istenből származik, mint kútforrásból. Eschenmayer, hasonló szellemes, minden mágneselekkel együtt, és épen ezen az okon írom le ily hosszasan a' spiritualistákat, bátor most legközelebb csak Paracelsus akarom megczáfolni. Épen ide tartozik az olyan philosophus is, ki a' philosophiába a' magnetismusról való tudományt bevivé; pedig úgy jött a' fülembe, hogy ilyen bölcsesség Tanító már találtatik a' Hazánkban.

Előadván, mit teszen Paracelsusnál a' csillagzat; már most megczáfolom azon érrelmet. Minthogy pedig ez a' csillagzat egy értelmű: a' Democritus levegőégbéli bálványával; a' Cicero tündérével; a' Magyar lidérczel, tündérrel, kísértettel, spiritussal, a' remetéből vagy sírból feljárom halottal, a' megígéző és megboszorkányozó tehetséggel, s a. t., a' philosophusok, de kivált Theosophusok, Fanaticusok, Rózsakeresztesek, Kabbalások, Mysticusok, Spiritualisták, Trialisták, szellemeikkel (spiritusokkal), az Eschenmayer által alább állítandó közönséges lélekkel (universalis animával): tehát midőn itt a' Democritus bálványait és az ábrándozók szellemeit (spiritusokat) megczáfolom, a'kor egyszer mind egy vágással az előszámláltatottakat is mind meghazuttolom; ide értvén a' mágneseleket is. Mert ezek, bátor világosan
nem

nem mondják is, a' jövendölésekben, világos látásaikban (clairvoyanceiben) mindig a' spiritus vagy szellet lételet teszik fel; hanem ravalzságból, és félelemből; hogy rájok ne ismérjenek, hogy kik ők? azt a' világért sem jelentik ki. De én most majd leszedem rólok az álorcztát.

A' mi a' Democrít bálványait illeti, ez csak költemény. Lásd Heinecc. Philos. Rat. pag. 138. Mert azoknak lételeket sem Democrít meg nem mutatta, sem más, és meg sem lehet mutatni. Azonban tulajdonképen nem is Democrítnek, hanem az a'kori világnak, nevezetesen az Abderaiaknak az allítások az; és azt csak a' néptől való félelemből vette fel Democrít; ne-hogy eretneknek tartauák. Hozzá járult e'hez egy kis ravalzság is. Ugyan is az Isten lételet, és minden vallást tagadni és eltörleui igyekezzvén Demorít, egy kis mézes madzagot akart keresztrühúzni az emberek szájokon; hogy azután ők is jobban kedvezzenek az ő újonnan felállítottatandó új tudományának. Lásd Cudworth. System. Intellect. Azonban azokat a' bálványait Democrítnek, melyeket E. tudatlanságból emleget; már megczáfoltam másutt. Így tehát Democrítal elvégeztük a' dolgöt. A' mi Paracelst és a' szelleteseket illeti, azokat így czáfolom meg: 1) A' philosophia meg-

megmutatja, hogy az ember csak két részből, u. m. testből és lélekből áll. Tehát nints az embernek harmadik része, melyet szelletnek neveznek. 2) A' Paracels csillagzat név alatt lévő szellete, mind egy a' Democrit bálványával. Ugyde Democritot már leültettem. 3) A' kik az emberben lelket és szelletet lenni állítanak, és azt mind a' ketrőt az ember valóságára (essentiájára) tartozni vítatják; azonban a' lelket az Isten valósága darabjának, a' szelletet pedig mint egy a' test és lélek között valami közép dolognak, és halandónak lenni állítják; ezek, mondom, veszedelmes következésű vélekedést hintenek el. Mert e' szerint ha a' lélek az Isten darabja, a'ból a' következik, hogy az Isten részekre osztathatik, és így nem egyes (simplex), hanem öszszetett dolog; és így elromolható, elmúlható, nem szükségesképen öröktől fogva örökre élő valóság. Ezen felül, ha a' lélek az Istenből szakad ki, úgy az ember lelkének mindentudónak, mindenütt jelenvalónak 's a' t. kellene lenni. Ugyde ez káromkodás, eretnokség. Viszont, ha a' szellet halandó, pedig azonban az ember valóságára (essentiájára) tartozó, és még is a' maga előire (principiumaira) eloszlik, tehát semmivé lesz. És így nem lesz feltámadás, az az, a' léleknek a' testtel

tel való egyesülése. Úgyde azt mondod: ha a' test feltámad, a' szellet is feltámadhat. Nem következik. Mert a' szellet is egyes (simplex), mivel lélek neme, a' lélek pedig test nem lehet; a' mint a' philosophia megmutatja. Úgyde az egyes valóság ha elvesz, semmivé lesz, így tanítja a' philosophia. A' semmi pedig fel nem támadhat. Más a' test. Mert az a' részeire oszlik. Úgyde a' részek el nem vesznek.

4. Nem tudják megmutatni a' szelletesek a' szellet létét. Mert azon erősségek, melyeket felhoznak, mind meg vagynak czáfoltatva. Ugyan is azokat az erősségeket hozzák először a' Sz. Írásból. Úgyde megmutatták nekik, hogy a' Sz. Írást hibásan magyarázzák. Mert tudva van, hogy mind a' Zsidó nephesch, és ruach, mind a' Görög pneuma, és psüche sok értelmű: a' Sz. Írás gyakran egyféle dolgot kettős szóval tesz ki: az erősségekben előhozott helyek másképen helyesebben magyarázhatnak: a' Sz. Írás különbséget tesz a' szellet és lélek közt; mert az ember lelkét mint valóságot kétféleképen gondolhatni; először a' menyinyiben azt a' testtel való egyességben; másodsor azon kívül képzelhetni; midőn az első tekintetben léleknek; a' másodikban pedig szelletnek nevezetik: vagy a' szellet, midőn a' léleknek

nek ellenébetétek, az újászületésben adato-
tt lelki erőket teszi; és ez a' magyarázat
legalább 1. Thes. 5. 23 igen helyes: az
első úton magyarázza ezt a' különbséget
Marius d'Affigny. A' valóságos emlékezet
mesteriségében. cap. 1. pag. 16. 199. Az
utóljára előhozatott helyre, lásd Vitringa
in observ. sacris lib. 3. cap. 4. illendően
megvizsgálván, a' mit a' Zsidók és Plátó
bölcsefségekről előhoz. Így kifogásokat te-
hetni, azok ellen az erősségek ellen is,
melyek magából a' dologból vagynak elő-
hozatva. Mert ha azt mondják, hogy a'
szellemnek, mint közép előnek (princi-
piumnak), a' test és lélek közt való egyesítő
kötőléknek kell lennie, a'kor előre felteszik
azt, hogy két egymástól egyenesen külön-
böző dolog, nem másképen, hanem csak
valamely közép dolog által, mely mind a'
kettőhöz jobban közelít, és mind a' ket-
tőtől részesül, egyesíttethetik és tétethet-
ik öszsze. De ezt a' léleknek a' testtel
való egyesíttetésére ki nem terjeszthetni.
Mert ez az egyesülés bölcsefségi titok,
melynek az útját és szerit nem tudhatni, de
azért nem tagadhatni. lásd St. Sz. Györgyi
Theol. Nat. pag. 31. Walch beszél ilyen
egyesítés neméről, in der Geschichte von den
Seeleñ §. 44 — 47. Ha pedig azt vetik,
hogy a' lélek és a' szellem közt harcz van,
8 egy-

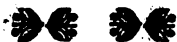
egymással sokszor ellenkeznek; e're azt fel-
elhetni, hogy az a' harcz csak az érzékes
kívánság (appetitus sensitivus) és az okos
kívánság (appetitus rationalis) közt van.
Ez nem két valóság, hanem csak egy val-
óságnak két ereje, melyek valóban egymás
ellen dolgozhatnak. Tehát nem állván az
ember szellemből, lélekből és testből, hijá-
banvalóság a' Paracels scillagzata, és mind
az, valamit csak a'ról ábrádozik.

E. „Ha valaki a' már adatott magyar-
„ázatokkal meg nem elégszik, minthogy
„azokban homályos helyek vagynak: tehát
„ez a' munka azon igyekszik, hogy meg-
„mutassa; hogy a' lélek a' maga mesterfég-
„eit nem természet felett való úton, ha-
„nem csupán végetlen serényfég és kész-
„ség által vívzi véghez.“ Hogy a' mág-
nesesség csudáit elhithesse velünk E., elő-
ször küldött bennünket Democritoz és
Leucipphoz. Ott találtuk a' bálványokat
vagy a' Cicero tündereit. Azt mondá a'-
kor; ha ezt nem hiszszük, még Paracelset
is vegyük hozzá. Ott találtuk a' csillag-
zatot. Végre azt mondja: ha mind ezeket
sem hiszik a' nemmágneselek, imé, úgy-
mond, én a' mágneseffég csudáit a' lélek
végetlen serényfégéből és végetlen készfégé-
ből magyarázom ki. Be ravasz ember E.,
hiszem ez mind a' három csak egy, csupán-
kül-

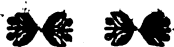
különböző szavakkal vannak kimondatva. Ugyan is, már megmutattam, hogy a' Democrit bálványa mind egy a' Paracels csillagzatával; a' Paracels csillagzata pedig mind egy a' szelettel. Úgyde mikor itt E. az ember lelkének végetlen serénységet, és végetlen készseget túlaidonít, a'kor nem a' józan psychológiában előadatott véges emberi lelket érti, hanem érti a' spiritualisták szelletereket. És így világos, hogy E. egy körmfeketényit sem mozdúl, hanem mindig egy bakot nyúz; és lassán lassán készít bennünket előre, hogy az ő közönséges lélek név alatt előadatandó Democrit bálványát a' fejünkbe verje. Úgyde én ezeket a' költeményeket már mind megczáfoltam; az ember lelkét végesnek lenni megmutattam. Nem lehet hát a'nak a' serénysége és készsége végetlen. Mert a' véges a' végetlent meg nem foghatja, mint a' bölcsesség tanítja.

E. „Az állati mágneseesség kérdése „(problemája) kettős — felére nézve egészségtudománybéli és betegségtudománybéli; a' más felére nézve pedig lélektudománybéli. Innét a' c'upa Orvos, ha a' lelkét kiteszi is, azt meg nem értheti.“ Ha van állati mágneseesség? a' valóságos természeti tünetemény. Úgyde a' bölcsesség ezt parancsolja: el kell kerülni, hogy a'

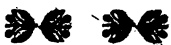

természeti tűneményeket nem kell magyarázni metaphysicai hypothefisekből, hanem ha azokban valóság van, lásd Heinecc. Phil. Rat. pag. 138. Nagyon hibázik tehát Philosophiæ Professor Uram, hogy a' maga tanítja mesterségének törvénye ellen az állati mágnesezés természeti tűneményeit a' metaphysicából, még pedig a'ból is a' legvadabból, a' fanatismussal, atheismussal, arianismussal, materialismussal teljesből, akarja magyarázni. Továbbá mi csoda képzelenség? úgy megkülönböztetni az Orvost a' philosophustól? Hiszem maga az orvostudomány is philosophia. Azonban ha a' nem volna is; minden becsületes ember, tanult, és tud philosophiat, nem csak Philosophiæ Professor Úr! Én pedig itt megmutatom, hogy csak orvos létemre is értem a' mágnesezést, és meg is magyarázom. De nem úgy félre, mint E.; már egyenesen is kell menni; eleget bolyongottak már fokban.

E. „Bátor a' lelki műszerségnek a' testi műszerséggel való öszszeköttetése
 „homályos is, mindazáltal a' kettő közt
 „igen szép aryafiságot találunk, mert val-
 „óban a' testi műszetséget a' lelki műszer-
 „ség kiábrázoltatásának nézhereni, és a' mi
 „híres Stahlunkkal ezt a' tételt (proposi-
 „tion) tehetjük fel: a' lélek az, mely a'
 „ma-

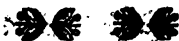
„maga mivólta (schemája) szerént az ő tulajdon testét építi.“ Ezen Stahl tétel-e: az ember lelke építette a' maga testét, a' maga példánya (exemplárja) vagy mivólta (schemája) szerént, e'ből a' Plátó tételéből foly: a' világ lelke teremtette a' világot, az örök példány (exemplár) vagy schema szerént. Plátótól való hát az a' tétel? Úgyde mit mondanak Plátóról azért? hogy ezt állította? Azt, hogy ő abrándozó, sok Istent hívő; ésígy Istentagadó. Mert ő Istennek mondta a' világ-lelkét, az örök példányt, és a' világ anyagát (materiáját). Hát Stahlról mit kell mondani? mikor ő hasonlóképen azt mondja: az ember lelke építi az ember testét, az örök példány szerént. Epen azt, a' mit Plátóról. Paracels azon a' Plato tételén már sokat épít, mint az állításai közt feljebb láthatni. Minthogy pedig E. a' feljebb említett Stahl tételéből alább igen sokat akar mind bizonyítani, mind kihúzni; tehát szükség, hogy itt azt jobban megvizsgáljuk, a' szerzőjével együtt; sőt még azt is; mi adott alkalmatosságot általjában a' Stahl alkotmányára? A' XVII. Században az állati test tünetényeit mind a' szerzfámságból, és az alkatórészek elegyítetekből magyarázák. A' mérő-orvosok (iatro-mathematicusok) az atomusok legkisebb képeiket, és az edények szegleteiket, s gör-

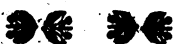
bedéseiket számlálálák ki: a' titkács orvosok (iatro-chemicusok) a' test kovászából, főjaiból, és ezeknek elegyítettéseikből magyarázának mindent. Ezek vagy elkerülék a' műszerfőg okainak vizsgálatásokat, vagy pedig a' lélekhez folyamodának. Ezt cselckvék a' Borel vezérsege alatt Robinson, Cheyne, Mead, Nicholis, Porterfield, Tabor. Azt állíták meg tehát az orvosok, hogy minden mozgásoknak előjök (principiumok) a' lelek. E'ből a' következett, hogy nints önkéntelen mozgás, hanem az mind önkénes. Schwammerdam vala az, a' ki ezt világosan kimondta, és így ő már elődje (anteccessora) völt Stahlnek. Látni való tehát, hogy más Stahl előtt sok természetvizsgálók a' lélek erejének a' testen való uralkodását jobban kiszélesíték, mint sem most azt a' köz tapasztalás tanítja. Az a'kori philosophia állításai is okozák ezt a' vélekedést az orvostudományban. Mert a' bölcsek a'kor azt állíták, hogy a' materiának semmi munkás ereje nintsen, hanem e'nek külső októl kell származni. Cartes is a' testnek három mérést (dimensiot) tulajdoníta; hosszában, szélességben, mélységben; és a' testnek többi tulajdonságait csupán történeteseknek nevezi. Innét mondta Cartes, hogy a' világban az első mozgató az Isten. Malebranche a' Cartes követője ezt az alkatmányt kiterjeszté az okoskodástudom-

ányra (logicara), és az erkölestudományra (moralisra), 's ezt állítá: a' testnek van külső mozgást bévehetősége, mozgathatósága; a' léleknek pedig van értelme és akaratja. És így mind a' test, mind a' lélek két tehetsége csak szenvedő; és az első munkás az Isten. A' lelket a' testtel úgy kötöfzse az Isten, hogy a' lélek minden mozgását a' testnek észreveszi, és a'nak minden változását véghezviszi, tudtán kívül, és ezt mind az Isten tselekeszi. Németországban a' Cartes gondolkozása a'nál több bemenetelt kapott, mennél hajlandóbbak valának a' bölcsek a' titkolódzásra (mysticismusra), ábrándozásra (fanatismusra), és szenteskedésre (pietismusra). Ilyen ábrándozó szellemesek valának Rüdiger, Lange, kiknek philosophiájok gyermeki képen felpimpóztatott Cartes bölcsesége vala. Hát ha még azt is meggondoljuk, hogy a' XVII Század végén a' Német Oskolákban az elsőről (archæusról) való Helmont tudománya, a' mi tett elsőt a' dologban, vagy az Isteni erő által segítettett olyan legtitkosabb erőt, mely mindent teremt a' zagyvából (Yliasból); közönségesen be volt vétetve. Wedel a' Stahl Tanítója legnevezetesebb védője volt e'nek az alkatmánynak. Így támadt már azon elmélkedés (theoria), melyről mindjárt fogunk értekezni. Ugyan is, az mindjárt készen

vólt; mihelyt az archæus helyett lelket tekintek. Lássuk már most azon alkatmánynak magát az építőjét: Stahl György Ernest 1660 eszt. születék Anspachban; Jenában Wedel alatt tanulá az orvostudományt; és 23 esztend. korában Doctorrá lön, és tanítani kezdé; 1687. a' Weimári Fejedelem Udvari Orvosává nevezé őt; 1694. ben Hoffmann Fridrik nuszolására Hálába másod Tanítónak az Orvostudományba hívaték. 22 eszt. taníta itt nagy hírrel; 1716. Berlinbe Királyorvolának hívaték; a' hol is 1734 esztend. meghala. A' Stahl alkatmánya ez: A' mit Helmont és Wedel kezdenek (archæusnak) hí; azt ő léleknek nevezi. Az egész elmékedésének (theoriájának) talpa (fundamentoma) ez: az anyag (materia) szenvedő; azaz; a' testnek semmi ereje fiots, a' magát mozgatasra, hanem azt mindég anyagtan. valóságnak kell mozgatni. Minden mozgás anyagtan. és lelki munka. Sőt a' mozgásnak, úgy mond, minden tehetségei testetlenek. Ha Stahl azt mondta volna: egy test ereje sem dolgozhat magában, ha kívülről nints ösztöne; még úgy helyesen szóló volna. Mert mi is azt mondjuk ma. Ugyde Stahl az anyagtól minden erőt megtagada, mely benné laknék, és az anyagot semmivé tevé; mivel e' szerént róla azt sem lehetne mondani, hogy helyet foglalna. Azonban a'

mozgás sem anyagtalán dolog, mivel az a' helybeli arányosság változása. A' nagy és igazán híres Hoffmann. Fridrik e're azt mondá: az anyagnak szenvedő minéműsége egyenesen Isten tagadásra vezet. Mert ha minden testi mozgásnak az első kúrtje az Isten; a'kor az Istennek az egész világ helyét be kell tölteni, és neki a' világgal egynek kell lenni, a' mint Spinoza is mondotta. A' halhatatlan Leibnitz pedig ugyan a' Stahl alkatmánya ellen így okoskodik: a' lélek közvetlenül (immediate), és a' szerzőmosság (mechanismus) törvényeitől függetlenül a' testet nem igazgathatja: a' test törvényei azok, melyek a' mozgás törvényei, és a' lélek törvényei erkölcsiek. A' lélek testetlen, és a' testnek első tökéletessége: de a' testnek azon kívül van még más tökéletessége is; a' mozgás ereje. E're akarváu felelni Stahl, a' léleknek kiterjedést (extensiot), és anyagosságot (materialitást) ad, és a' lélek halhatatlanságát csak az Isten kegyelmétől várja. — Elhallgatván Stahlnak a' fok képtelen állításait, lássuk csak ezt, a' mihez E. ragaszkodik; t. i. a' lélek építi a' testet. Stahl így szól: A' nemzést semmiképen nem magyarázhatni ki a' férjfi magban felvett képelő (formatrix) erőből. Mert ezen képelő vagy sármüves (plastica) erő véd-

védői kéntelenek megvallani, hogy ez az erő elvesz. Mert az egyes elvezett tagok ismét nem nemzethetnek, vagy ki nem nőnek. Az ilyen erőről pedig keveset tarthatni, a' mely így elvesz. A' közönséges életelőnek (vitæ principiumnak), a' léleknek kell lennie, mely magának a' maga tulajdon testét építi; mert különben a'ban a' veszedelemben lezünk, hogy a' költetett erőket végetlenül szaporítjuk. Ez az az erő (t. i. a' lélek), mely minden részeket újra nemz, a' testet táplálja, és az elvesztett ismét kipótolja. Az anya képzelődő erejének a' gyermek képelemben való hatatósága, melyről Stahl legkevésbé sem kételkedik, erősség a'ra, úgy mond, milyen nagy befolyása van a' léleknek a' nemzésbe. Ezen alkalmatossággal megmutatja Stahl, hogy ragaszkodik a' babonássághoz, midőn a' legalábbvaló bába meséket is leghűségesebben elbeszéli. — De ha valaki kérdené; valljon az anya lelke a' gyermek lelkébe általmén é? és valljon a' lelket eloszthatni é? a'kor azt feleli Stahl: ez hiában való kérdés. A'ról meggyőződhetik az ember; hogy valami történik, a' nélkül, hogy meghatározhatná, hogy esik az meg. Többire a' lélek liathatósága eloszolható, mivel a' mozgások, mellyeket okoz; elosztathatók. Azt azonban meg
nem

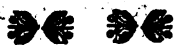
nem határozhatni, hogy inkább az atyából é? mint sem az anyából? vagy megfordúlva? vagy mind a' kettőből egyszerre megy által a' képelő elő, a' lélek? Mind-egyikre lehet a' tapasztalásból erősséget felhozni. Rövideden: Nem tud felelni Stahl.

Ezekből világos, hogy a' Stahl ezen tétele: a' lélek építi a' maga testét a' maga mivólta szerént; Isten tagadást, fok Isten állítást, a' mai orvosi igazságokkal ellenkezést foglalván magába, meg nem állhat. Meg emlékezzék tehát E. úr e'ről; hogy ezt a' tételt megczáfoltam!

Allati mágnesetség.

§. 1.

E. „Ez a' név: állati mágnesetség, „fokoknak helytelennek látszhatnék, mi- „dön ez igen nagyon emlékeztet bennün- „ket a' természeti mágnesevas tünetny- „ére, melynek semmi közi nints a' lélek- „nek ezen nagy tünetnyéhez. Mesmert „kétség kívül a' műszeres erőnek csupa „epeseléssel való csendes általhordatása, „vagy el-szélesztetése vezette a' mág- „nesetség hasonlatosságára.“ Nem igaz. Mert az állati mágnesetségnek a' neve, és az azon név alatt való értelem is, mely-
ben

ben azt Mesmer vette, már meg találta-
tik Paracelsnél a' XVI Században. Lásd
feljebb a' Paracels állításai közt; Maxwell-
nél 1679 esztendőben, ki már könyvet
írt a' kor. De medicina magnetica, azaz;
Az állati mágnesezésről; Lásd ezt is fel-
jebb a' Maxwell neve alatt. De sok más
régii mágnesezéssel tépelődő ábrándozók
is voltak, kiket szorgalmasan olvashatott
Mesmer, 's azokból vette az állati mag-
nesezés nevezetét. Ezt a' mit én vítatok
szemére hányták már Parisban, és Német-
országban is Mesmernek sok tudós Írók.
Hát mit akar bennünket ámitgatni E. ?
Igaz ugyan, hogy Mesmer Antalt 1773 esz-
tendőben Pater Hell híres csillagvizsgáló
vitte legelőször a'ra gondolatra; hogy a'
mágnessel való orvoslást megkellene kísír-
teni. De ezen gondolattól Mesmer egész-
en eltávoza, egy két esztendő múlva; még
pedig nem a' Hell esze szerént, hanem a'
régii Maxwell, Fludd 's a' t. ábrándozók
álmaik ként.

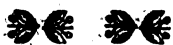
E. „Sok tünemények világosan jelent-
„ ik, hogy a' menykövesség (electricitas)
„ nem kis személyt játszik az állati mag-
„ nesezésben, ha szintén a'nak szemebetűnő
„ jelei hibáznak is. Így 's a' t.“ A' phi-
losophia azt parancsolja, hogy midőn va-
lamiről akarunk beszélni, vagy tanítani,
azt

Azt legelőször meg kell határozni. E'nél a' mágneselőknek nints rettentőbb, és ijesztőbb kérdések. Mert ők e're nem tudnak felelni. Ha kérdik tőlök: mi az állati mágnesesség? a'kor mindég mást beszélnek, mint Bodoné, mikor a' bor árát kéri. Mentegetni így szokták magokat: mi ugyan az állati mágnesesség anyagát (materiaját) meg nem tudjuk határozni; mert azt az anyagot az érzékek (sensusok) alá nem vehetni; hanem hogy az van bizonyosan, azt a'nak a' munkáiból, csudatévő, gyógyító erejeiből minden lépten nyomon tapasztaljuk, 's a' betegek is tapasztalják, és erősítik a' magok meggyógyulásoknak példájával, azért azt nem is lehet tagadni. Igen jól van; de mind ezek a' csalfa csavargó tekergések sem mentik fel őket a' magnetismus definitója alól; sőt inkább a'ra kötelezik. Mert a' philosophia azt mondja, hogy ha olyan dolgok vagynak, melyek az érzékek alá nem ejtethetnek, azokat így kell meghatározni (definálni): az oly dolgoknak a' munkájokra kell hallgatni; a' munkájokból a' munkálódó tehetőséget kell kibúzni, a' munkálkodó tehetőségek meghatározzák a' dolog valóságát (essentiáját); a' valóságát értvén a' dolognak, határozást (definitiot) csinálhatsz. Úgyde itt azt hányják a' mágneselők, hogy, munkái

kái az állati mágnesefféségnek nem csak vagynak, és számosak, hanem azok csaknem Isteniek. Hát miért nem adnak határozást az állati mágneseffégről? Talán nem tudták a' philosphiának ezt a' törvényt? hogy, mindent meg kell legelőször határozni, 's azután lehet, és szabad róla beszélni? Hogy közönségesen szólván a' mágneseffők azt nem tudták, meg engedem. Mert hogy valaki mágneseffő is legyen, philosphiát is tudjon, az lehetetlen. De ímé E. tud; mert tanít philosphiát; azonban fogadott prokátorok a' mágneseffőknek (a' mint maga alább előadja, declatálja), hát miért nem határozza meg az állati mágnesefféget? Azt mondod, hogy meghatározza. Mert így szól: „De sok „tünemények nem homályosan bizonyítják, „hogy a' menyköveffég nem kis személyt „játízik az állati mágneseffég mellet, bátor „a'nak a' szembetűnő jegyei hibáznak is, „Így Petetin, 's a' t. §. 2. Az állati mágneseffégben bepillantat a' lélek bennünket „a' maga titkos műhelyébe, és mi oly fedezésekre találunk; melyek a' dolgok „közönséges folyamatiokban tőlünk megtagadtattak. Az állati mágneseffég olyan „tapasztalás, melyet mi a' lélek műszerével csinálunk, hogy a'nak belső természetét kitanúlhassuk. . . 's a' t.“ Azt mond-

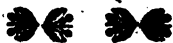

mondja hát E., hogy a' menykövesség nem kis izemélyt játszik az állati mágneseffég mellett. Hát ezzel meghatározta, mi az állati mágneseffég. Továbbá azt mondja: az állati mágneseffégben bepillantat a' lélek bennünket a' maga műhelyébe. Hát e'ből értem már? mi az állati mágneseffég materiája? mert a'ról van a' kérdés. Végre, így szól: az állati mágneseffég tapasztalás (experimentum), melyet a' lélek műszerével csinálunk. E'ből is, ki érti úgy az állati mágneseffég materiáját, anyagját? hogy azt mindég minden más természeti materiától megkülönböztethesse. Pedig a' definitionak az a' kötelessége, hogy úgy meghatározza a' dolog természetét. Nem definálja az ügyész úr a' substratumot, hát miről akar pert indítani? De bizony van még E. prokátor úrnak alább egy definitiója, melyel az állati mágnesefféget akarja meghatározni: mondván: az állati mágneseffég, úgy mond, lelki nőtés által való lelki nemzés. (Hát e'ből érti valaki? mi az állati mágneseffég materiája? Én nem értem! Azonban csak dugja el ezt a' definitiot, mert majd ha következik a' rostára, ugyan úgy meg rázom vagy karajolom, hogy sem örleni, sem vetni való nem leszen belőle. Nohát, még is csak ott vagyunk a' hol voltunk, t. i. én azt kíván-

kívánom, hogy, határozzák meg a' mágnes-
elők az állati mágnesességet, ha róla be-
szélni akarnak. Mert a'dig nem is tartozom,
nem is megyek egy tapodtat is. Elő áll
a' vezér, a' nagy Mesmer, 's így szól: az
állati mágnesesség, úgy mond, oly mág-
neses folyam, mely az egész világon elvan
szórva, és az ember testének nyavalyáit
hathatósan gyógyítja, lásd I. B. Horváth
Elem. Phys. pag. 387. Ez definitio; de
azt tanítja a' philosophia: hogy ha a' meg-
határozott, vagy definiáltatott dolognak
léte a' tapasztalásból nem bizonyos; a'kor
meg kell mutatni, hogy a' meghatározta-
tott dolog valósággal van is, lásd Heinecc
Phil. Rat. pag. 86. Mutassa hát meg Mes-
mer, vagy akárki az ő fiai közül, hogy
van olyan elzéledt mágneses folyam, a'kor
meg fogom ismerni, hogy definiálták az
állati mágnesességet; a'dig pedig nem. Még
sints hát meghatározás vagy definitio! pe-
dig a'dig tovább nem mehetek. Mert mit
czáfolok! Semmit?

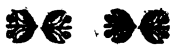
Ugyde azt mondod: a' czafoló a' mun-
kájának elején fokokat előszámlált, kik az
állati mágnesességet meghatározzák. Vagy-
nak hát már definitiói az állati mágneses-
ségnek. Igaz. Vegyük fel hát azokat a'
vizsgáltatásra: Mesmer már megkapta a'
magáét, Wolfart hozzá tartozik. Tehát
ezek

ezek nem határozták. Störk, Ingenhoufs: csábításnak tartja. E'ben megegyezem. A' Berlini Academia: Semminek határozza. E'ben is megegyezem. Klinkoseh: az állati mágneseiséget állati menyköveiségnek lenni mondja. E'ből a' következik, hogy az állati mágneseiség, Semmi; és csak hang; azaz, nints valami olyan különös valóság, a' mit állati mágneseiségnek kellene hívni; hanem az állati menyköveiséget így is lehet hívni: állati mágneseiség. A' Parisi Universitás Commissiója: a' Parisi Medica Facultas Commissiója: a' Parisi Collegium Medicum Commissiója: ezek mindnyájan egy szívvvel lélekkel: az állati mágneseiséget hijábanvalóságnak tartják, az a'tól származó test változásait az erőszakos mozgásoknak, melyeket a' testben az úgy neveztetett mágnesező okoz, és a' képzelődésnek tulajdonítják, az ezzel való orvoslást veszedelmesnek, és a' Király által méltán megtiltatándónak lenni állítják. E'ben is megegyezem, és ezt a' definitiót kívánom is, hogy végre hajtassék a' Királyok, és Fejedelmek által, ne kogy a' becsületes Orvosok társaságokat tovább is gyalázzák a' mágnesezők, a' magok alacsony csábításokkal, és pénz csalásokkal. A' Bécsi Collegium Medicum Commissiója; és a' legfelsőbb Orvosi Törvénytörvény: viz-

Izaélésnek, csalárdságnak, a' mágneses
 orvoslás gyakorlást az Austriai Császári
 Örökös Tartományokban tilalomra érdem-
 esnek lenni ítéli. Maga a' Felséges most
 dicsőfégesen uralkodó Austriai Császár, I.
 Ferencz, a' mi kegyelmes Urunk, és Atyánk,
 ezen tilalmat tulajdon kéze írásával meg-
 erősíté! ! kell e' még több? A' híres Sel-
 le, a' Charité betegházban tette jegyzései
 szerént így definiálja az állati mágnesessé-
 get: semmi. Ezt a' meghatározást is elfog-
 adom. Macquart és Brioud: képzelődés-
 nek tartja az egész állati mágnesesség név
 alatt ismértes, nevetséges alakoságot
 (kauklerséget). Ez úgy is van. Hinden-
 burg: csalásnak nevezi ezt az E. nagy tün-
 eményét. Az egész világ a'nak tartja.
 Gmelin: valaminek, de maga sem tudja
 minck tartsa az állati mágnesességet. Úgy
 van vele az egész világ; 's nevezetesen
 Treviranus és Wienholt is; kik pedig kül-
 önben mágneselő mysticusok; és theoso-
 phusok. Hufeland Kristóf (de nem Frid-
 rik) és Stiglitz: állati menyköveffégnek,
 bőr kipárolgásnak, különben ámitásnak
 tartja azt a' híres állati mágnesességet.
 Igen jól van, hát nints semminél egyéb-
 az állati mágnesességben. Épen ezt mond-
 om én. Anglia legszzebben határozza meg
 az állati mágnesességet, ilyenén képen: egy
 szem-

Izembetűnő bolondság kinyilatkozása. Anglia mondja eze? Hát mái napig nem Anglia első az orvostudományban? Hát ez így definiálja a' mágnesefféget? Ezt leginkább elfogadom. Nasse: lélek munkásának; a' mágneselő részéről teljes akarataknak, és hitnek, a' beteg részéről bizodalomnak. Nem helyes meghatározás. Mert szélesebb a' meghatározottatnál (definitumnal); mivel a' vallásra is ráillik. Lásd Heinecc Phil. Rat. pag. 85. Eschenmayer: lelki nőtés által való nemzésnek mondja az állati mágnesefféget. E' nem definitio, hanem érthetetlen fanatismus; melyet munkám folyamatjában agyoncsépelek. Hibázik is a' definitio törvénye ellen, az nem állván értelmes, és tulajdon szavakból. Lásd Heinecc, Phil. Rat. pag. 85. Némely: az állati mágnesefféget az életerő módosításnak lenni mondja. És így az állati mágneseffég faja (species), vagy inkább különbsége (varietása) az életerőnek. Ugyde ez nem definitio. Mert ha én csak azt mondom meg valamely dologról, hogy az minnek a' faja, még a'kor meg nem határozta azt a' dolgot úgy, hogy azt minden más dologtól mindég meglehessen az én határozásom által különböztetni, a' mi pedig a' definíciónak a' tiszte. p. o. ha én az emberről azt mondom: az ember állat

* 9

faja,

faja, még meg nem határoztam, mi hát az ember? hanem hozzá kell tennem, hogy okos lélekkel felruháztatott. Így tehát ha azt mondom: hogy az állati mágneseleség az életerő faja; még meg nem határoztam, hogy micsoda az állati mágneseleség? hanem hozzá kell tennem a' különböztető jegyet (differentia specificát), t. i. micsodás faja az életerőnek az állati mágneseleség. Ez a' definitio is szélesebb a' definitumnál; és így rosfsz. Lásd Heinec. Phil. Rat. pag. 85. De különben alább megmutatom; hogy ez a' gondolat, másképen sem állhat meg.

Még sem akadtunk hát az állati mágneseleségnek definitiójára; egyébre; hanem hogy az: Semmi. Plato pedig azt sürgeti: a' semmiből semmi sem lesz. És ez a' természeteki dolgokban igaz törvény is.

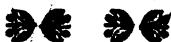
Így szól a' mágneseleső: A' philosophia ezt tanítja: az egyes képzeteket (simplex ideákat) nem lehet definiálni; azonban azt még is minden legjobban érti. Nem szük-ség hát mindent, 's nevezetesen az állati mágneseleséget meghatározni. Azért még érthetni, és beszélni róla. Igen is. De miért nem lehet az egyes képzeteket meghatározni? Azért, mert oly világosok, hogy minden harmadik képzetet, vagy köz-épső szót (terminust) kirekesztenek. Úgy-de az állati mágneseleség nem egyes kép-zet

zet; és nem is oly világos, mint az egyes képzet.

Én pedig azt vetem a' mágneseleők még ezen felül: A' philosophia azt parancsolja: Ott mindenütt szükség a' definitio, valahol valami homályosság, és kétséges (ambiguus) értelem forog fel a' dologban. Úgyde az állati mágneseleség oly homályos értelmére nézve, hogy a' mágneseleők megvallják, hogy ők magok sem értik. De kétséges (ambiguum) is értelmére nézve. Mert most láttuk, hogy az állati mágneseleség alatt ki menyköveséget, ki életerőt, ki semmit, ki csalást, 's a' t. ért. Múlhatatlanul szükség hát hogy definiálják a' mágneseleők az állati mágneseleséget; különben a' philosophia törvénye szerént tovább, és többet nem is tartozom nekik felelni; és ha fogok, azt csak jó szántobmól, és könyörületességből cselekezzem, hogy egészen csúffá ne tegyem őket a' józan philosophusok előtt. Nevezetesen E. úr iránt egy kis tekintetem van, mint Tübingi Philosophiæ Professor iránt, hogy most lévén a' mágneseleők ügyészek, ne hogy mindjárt condescendáltassák a' birák a' processusát. Mert majd megijedne, hogy mászszor az igaz ügyet sem oltalmazná.

Megharagszik a' mágneseleő, 's így szól: Mit veszekednek mi velünk a' nem mágneseleők

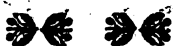

elők a' philosophiából? mi 19 nagy Orvost; és sok tetteket hozunk fel ügyünk megbizonyíttatására. A' ki velünk mérkezni akar, tetteket (factumokat) tegyen a' factumok ellenekbe; és olly nágy férfiakat, mint mi hoztunk elő, hozzon fel ellentünk. E'kor beszéljenek velünk. Azonban már mi meggyógyítottunk, 's mái napig is meggyógyítunk számtalan gyógyúlhatatlan nyavalyákat, melyeket a' philosophus orvosok meg nem tudtak gyógyítani.

A' bizony nem kevés; 19 Orvos! még több pedig az! ha azok mind nagyok is! kik azok a' 19 nagy orvosok? Mesmer, Gmelin, Bökmann, Wienholt, Reil, Tardy, Olbers, Heineken, Nordhof, Hufeland Fridrik, Wolfarth, Barthels, Klüge, Schúbert, Jean Paul, Klein, Renard, Petetin, Arndt. De megkell jegyezni, hogy feljebb megmutattam, hogy ezen Urak mind fanaticusok, rész szerént Istentagadók, materialisták, általjában világszerte nem tudósok, kivévén Reilt, de a' ki a' tudományát eltörlötte azzal, hogy a' philosophiát üldözte, és Istentagadásra való tudományt hintett; hogy világszerte nagy orvosok volnának, a'ból sints semmi. Mert ezek többnyire holmi kis városkák orvosai, némelyik közülök egészen ismérletlen is. Még egy katona is, Tardy Kapitány, van köztök, 's így sült ki a' 19 szám.

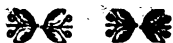

Lásuk már, van é a' nemmágneselőknek e'nyi tanúbizonyságok: Störk Báró, a' Felső Római Császár Belső udvari Tanácsosa, az Udvari Orvosok Grófjok, a' Bécsi Orvos-Tudománynak, és Nemes Orvos-Tehetségnek örökös Előülője és Directora, az egész Austriai Birodalom Protomedicusa, a' Pázmán Ispitálya Orvosa, a' Császári Kir. Könyvvizsgálás Assessora, az Edinburgi, Florentziai Fűvészek, Párisi Orvosok, Nápolyi Tudomány Academiának, a' Degli Agiati di Roveredo Tudományok Academiájának, Természetvizsgálók Tűdós-Társaságoknak, 's a' t. Tagja, és Jeltseinek Ura. Híres a' Tűdós Orvosok közt ez az Úr, a' mérges fűvekkel tette tapasztalásokról, azoknak a' gyógyításra való behozatásokról, ezekről írta munkáiról, úgy szintén egy derék orvosló könyvéről. Nem Mesmer ez! Ez az én tanúim közt a' vezér. Csak különbb mint sem a' mágneselő tizennyolczadé! — A' Berliui Academia. — A' Párisi Universitas Commissiója. Ezen Commissiónak Præsese vala az az egész világon tudományáról híres Franklin, a' kíról ez a' nevezes vers íratott: Eripuit fulmen, coelo sceptrumque tyrannis. És ímé ez az Úr a' menykövességgel az egész világon a'kor legisméreteobb lévén is, még csak menykövességet sem tulajdonított a' mág-

mágneselesnek. Azonban oly politicus lévén, hogy az Amerikai Közönségestársaságot ő tette törvényes talpra, és e'kor is Követje vala a' Francz Udvarnál ugyan azon Köztársaságnak; még is azt ítélte, a' Királyhoz tette tudósításban, hogy a' mágneseleket meg kell tiltani, azon kauklersegtől. Hát mit kell a' mágneselekről itélni? Ezen Commissio Tagjai valának: Le Roi, Bailly, de Bory, és Lavoisier. Az az eredeti eszű, még pedig éles eszű férjfi Lavoisier, ki a' Priestley társasságában a' régi Chemiát fenekestül felfordítá, és helyette a' máit állítá. Ez a' Lavoisier nem talált semmit a' mágneselesben? sőt a' Felséges Francz Királyhoz íratott, mágneselest tiltani kívánó tudósításban ő is meg egyezett? — A' Párisi Medica Facultas Commissiója. E'ben valának Bovie (és e'nek halála után) Majault, Sellin, d'Arcet, és Guillotin Orvosok — A' Párisi Orvosi Collegium Commissiója. E'nek Tagjai: Poissonnier, Desperrières, Caille, Mauduyt, Andry, Jusieu. — A' Bécsi Collegium Medicum Commissiója — Selle Keresztely Theophil Orvos, és Professor, a' Berlini Charité nevű, Németországban leghíresebb Ispitálynak Orvosa, és a' Királyi Burgus Academiának Tagja. Ez az Úr ajándékozta meg az orvosokat egy derék practicus

Könyv-

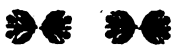
Könyvvel. Különb en ez igen nagy gyógyító, szelíd, csendes és éles elméjű ú r v ólt, mint szerencsém v ólt magamnak a' Charité-ban tapasztalni. E' ről igazán fel nem tehetni, hogy ha valami valóságot tapasztalt v ólna az állati mágneseleségben, azt eltitkolta v ólna. — Hufeland Kristóf Wilmos. Ez most dísz e a' Németország i tudós és gyógyító Orvosoknak, nagy és fényes hívatásban is áll Berlinben a' Felséges Burgus Királynál. Ki nem ismerné ezt? Híszem az Élet meghozszabbítás Mestersége ötet még a' gyermekekkel is minden Európai Országokban ismeretessé tette; a' Tudósok pedig az ő új meg új hasznos orvosi Írásait már majd egy Század negyedétől fogvást minden nap ez órájg olvasásák. — Stiglitz Protomedicus. — Anglia egészen, minden Orvosaival együtt. — Ezen kívül minden józan philosophiáú Orvosok az egész kerek világon, mind az én tanúim közzé tartoznak. Van e' hát 19 Tanúim Úgyész ú r? Vannak e' ezek a' tanúk oly érdemes Urak? mint a' Mesmer tizenkilencedje?

Úgyde így szól a' mágneseleő: Tetteket hozunk mi eleő, tehát ellenkező tetteket várunk; factumért factumot; nem lehet ezt az embernek az újából szopni; mind semmit sem ér, ha meghazudtolják is az urak a'

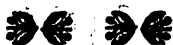
a' mágneselők tetteiket; mert az még könnyű, t. i. tagadni: hanem szeméért szemet; tettért, tettet várunk; ha a' nem mágneselők minket megakarnak czáfolni. Ez igen nagy erősségek a' mágneselőknek. Mert azt vélik, hogy ez oly menedékhelyek, melyből őket semmi teremés kinem veszi. E'ből származott már az is, hogy midőn én kihirdettetem, hogy az állati mágnesességet megczáfolom; a'kor sok urak kinevettek engemet; így szólván: hijábanvalóság azon igyekezni, hogy a' tetteket könyvből valaki megczáfolja; és az élő szemmel látott tanúkat meghazudtolja.

Vizsgáljuk hát meg ezt a' tételt: a' tetteket csak tettekkel lehet megczáfolni; igaz e'? A' Philosophia ezt tanítja: a' bizonyos igazságot (certa varitást) két úton találhatni meg; u. m. tapasztalás (experientia) és megmutatás (demonstratio) által. Lásd Heinec Phil. Rat. pag. 102. Ha tehát én megmutatom (demonstrálom) ellenemondhatatlan előkből (principiumból), hogy a' mágneselők előhozott tetteik nem igazak; a'kor én azt oly bizonyosan megczáfoltam, mintha ellenkező tetteket hoztam volna fel. Megelégsznek e'? a' mágneselő urak a' felelettel? és látják e'? hogy csak azért tették fel ezt a' nehézséget; mert nem tudnak philosophiát. De hiszem, ha tudnának
sem

sem hiszik a' philosophiát, mert a'nak üldözői, halálos ellenségei, mint fanaticusok.

De én már most még az úr mágneselő uraknak fordúlok. Hogy mernek az urak én tőlem experimentumokat, és demonstratiókat kívánni, a' magok tetteiknek megczáfoltatásokra. Hiszem én azokkal csak a'kor tartozom, ha valaki nekem ugyan experimentumokat, és ellenemondhatatlan principiumokból való demonstratiókat hoz elő. Úgyde az urak experimentumaik csak ilyenek: Renard, Petetin, Klein, 's a' t. látta. Hát experimentum ez? hiszem ez csak observatio, a' mit egy ember egyszer látott; ha látott is? Hát itt Pesten miért nem producálják ezeket az experimentumokat? Továbbá E. úr demonstrál, vagy megmutat; de honnét? nem ellenemondhatatlan előkből; hanem a' fanaticusok hypothesisaikból, vagy vélekedéseikből, a' melyeket mind egyig megczáfoltam, és a' mi ezután lesz is megfogom czáfolni. Nagy vakmerőség hát a' mágneselőktől, hogy a' nemmágneselőktől ellenkező experimentumokat, és demonstratiókat kívánni mernek; holott nekik sem experimentumaik, sem demonstratioik nintsenek. Azonban én alább megmutatom, hogy a' mágnesesség, ha igazság volna is, a'kor is csak hiteles igazság (probabilis veritas) volna. De a'
mág-

mágneselők magok, sőt E. is csak a'nak tartják azt. Maga magának ellentmond tehát az a' mágneselő, a' ki vagy azt vitélja, hogy a' mágneselésben experimentum van. Vagy tudatlan hát, vagy igazságtalan az a' mágneselő, a' ki a' nemmágneselőtől experimentumot mer kívánni. Mert mi közü a' probábilis veritásnak az experimentumhoz? Lásd Heinec. Philos. Rat. pag. 119, 122, 131.

Bátor pedig ezek szerént nem tartozom ellenkező experimentumokat felhozni a' mágneselők jegyzéseiknek (observatioiknak) megczáfoltatásokra: mindazáltal imé én nem observatiókat; hanem experimentumokat; nem holdi szegszugi Orvosok; hanem a' világ előtt ismértes orvosok; nem egy; hanem egész Commisziók által véghez vitetett; nem egyszer; hanem sok hólnapokig folytattatott igazi tapasztalásokat (experimentumokat) fogok előhozni a' mágneselő urak jegyzéseiknek megczáfoltatásokra. De csak a' magam jó szántából, és könyörületességből, hogy egészen csúffá ne legyenek a' világ előtt, mintha feleletre sem vólnának méltók!

Előhordom tehát itt azon tapasztalásokat (experimentumokat), melyeket a' mágneselők jegyzéseiknek ellenekben szegszek.

Mes-

Mesmer 1775 'esztendőben a' leghíresebb Europai Academia'kba levelet küldé, melyben a' maga előjeit (principiumait) kifejté, az állati mágnese'sséggel a' betegek-en tétetett jegyzékeit (observatioit) előadá, szerencsés gyógyításaival dicsekedék, melyeket mágnese'slés által tön. Egyedül a' Berlini Academia méltóztatá őt feletre; de a' melyel valóban meg nem elégedék. Ugyan is ezt felelé az Academia: Az állati mágnese'sség erejét megkísírték (megpróbálák) az idegkórságokban (nervusok betegségekben), de mágnese'slén az idegkórokat (nervus betegségeit szenvedőket), igen kétségesnek találák az állati mágnese'sség erejét; a'nyival inkább pedig, hogy megszűnván az idegkórság valamely személyen, a'kor az állati mágnese'sségnek teljese'sséggel semmi ereje sem tapasztaltaték a' vólt betegben. Többire, minden isméretes természet törvényével ellenkezik az, hogy a' mágnese'ses erőt minden testtel lehessen közleni.

Mesmer 1778 'esztendőben Párisban sok betegeket felveve az állati mágnese'sséggel való gyógyíttatásra. Ezen betegekhez Mesmernek egy d'Eston nevű tanítványa 12 Párisi Orvost híva tanúbizonyosságul. Csak hárman jelenének meg, hogy ezen orvoslás szerét szemléljék és vizsgálják, 's azután róla tanúbizonyosságot tegyenek; úgy-
mint:

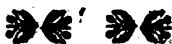

mint: Bertránd, Malloët, és Sollier de la Romillais. Ezek éppen meg nem elégedének ezen gyógyítással, és általjában nem hívék ezt a' csudatévő orvoslást.

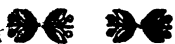
Párisban 1784 esztendőben a' Király parancsolatjára három biztosság (commissio) rendelteték, az állati mágnesezés, és az a'val való orvoslásnak szorosabb megvizsgáltatására. Az első biztosság vólt az Orvos Társaságból (Medicum Collegiumból), a' második a' Tudomány Mindenségéből (Scientiarum Universitásból), a' harmadik az Orvos Tehetségéből (Medica Facultásból). Az Univerfitásból; Franklin, le Roi, Bailly, de Bory; és Lavoisier; a' Medica Facultásból; Bovie (és e'nek halála után) Majault, Sallin, d'Arcet, és Guillotin: a' Medicum Collegiumból; Poisonnier, Desperrières, Caille, Mauduyt, Andry, és Jussieu neveztetének ki Commissariusoknak. Természetes vala az, hogy magához Mesmerhez menjenek, és a' vizsgálat az ő szűszékjénél tegyék meg. De ő állhatatosan minden commissiótól vonogatá magát: ő általjában nem akart semmi bírakat, (arbitereket), hanem csupán csak tanúkat elfogadni: azonban még ő mind ez ideig d'Eslont nem tagadta tanítványának lenni: d'Eslon pedig vité, hogy ő a' Mesmer titkaiba be van avattatva, és
 a'nyi-

a'nyira nem húzogatta magát a' biztofság elfogadástól, hogy azt inkább óhajtá. Mi történt hát? D'Eslnhoz folyamodék a' biztofság, hogy a' vizsgálast az ő szúszékjánál tegye meg. Nohát 1784 esztendőben Aprilis hónapban elkezdetének a' munkák, és néhány hónapokig tartának. — Az Universitásnak és a' Medica Facultásnak Commissáriusai mindjárt elejénten azt jegyzék-meg, hogy az ő vizsgálateaik nem azokra a' muakákra tattoznak, melyek az ítélet (crisis) palotájában történnek. Ezt a' jegyzést ők szükségtelennek, és a' betegek részekről terhesnek tartják, és ezért magokat a'ra szánák, hogy különkülön kísértéseket (próbákat) tegyenek. A' közönségesen elfzéledt mágnés folyamnak (liquidumnak) létét tagadják, mivel semmi érzék által a'ról meg nem gyözethetik az ember. A' mágnéses orvoslásnak szerencsés volta sem bizonyítja azt, a' mit Mesmer maga is megvallott. A' mágnésességnek az emberi testben való hathatóságát először magokon akarák megkésérteni, de feltevék magokban, hogy önmagokra igen nagyon nem fognak figyelmezni; mert a' legegészségesebb ember is, ha szüntelenül a' maga belső állapotjáról gondolkozik, bizonyos idegen érzelmeket tapasztal. Tehát az ő számok-ra küionös szúszék, és küionös szoba rendel-

eltették d'Eslonnál, a' hql hetenként egyszer, harmadfél óráig mindenkor, vagy d'Eslon által, vagy az ő tanítványa által mágneseltetének. Azonban azt állíták, hogy általában soha semmit sem érzének; és egy Commissariusnak a' szokott fejfájdalma legkisebbet sem könnyűle. Némely csekély érzelmeket számba sem lehet venni. A' gyermekek semmit sem érzének. Hogy főként a' képzelődőtehetség csinál ott valami munkákat, a' Commissariusok a'ból hozzák ki; mert, ha a' betegek szemeket beköték, és vélek az ember azt képzelgette, hogy mágneseltetnek: a'kor épen a'nyit érzének, a' mennyit szoktak a' valóságos epecseléskor (manipulatiókör) érzeni. Mivel d'Eslon azt is vitatá, hogy a' mágneseltetett élőfák épen úgy dolgoznak a' betegben, mint a' szúszék; tehát egy ifjú embert bekötetett szemekkel nem mágneseltetett élőfákhoz vezettedének, melyekről ő azt gondolá, hogy azok megmágneseltetve vagynak, és ő valóban mágneses ítéletekbe (crisisekbe) esék. A' képzelődőerő tehát, és a' követő ösztön, a' Commissariusok vélekedések szerént, a' legfőbb okai a' mágneses tünetményeknek: de ezenfelül az érzékeny részeknek megillettetéseket, dörgöltetéseket és nyomtatásokat is gondolóra kell venni. Ezel zárják be tudósítások.

ásokat, hogy ők az állati mágneseiséget semminek, és a' mágneses orvoslásokat, mint a' képzelődés munkáit, igen gyanúsoknak, sőt gyakran veszedelmeseznek tartják. — Épen hasonló e'hez a' Medicum Collegium Commissariusainak a' tudósítások; kivéven, hogy Jussieu valami menykövességnek a' jelenlétét is vitatja itt.

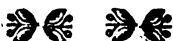
Hollandban 1791 esztendőben, midőn már Franczországban egészen elfelejték az állati mágneseiséget, egy Niphond nevű Francz katona gyógyíta a' maga csudatévő orvoslásával egy idegkór árva-leánykát. Ezen alkalmatossággal megczáfolá az állati mágneseiséget Voltelen Fóris Jakab, és inti az embereket, hogy ne engedjék magokat megcsaladni.

Leipzigban 1794 esztendőben az állati mágneseiség ismét fel akara éledni, a' midőn Thuni Gróf a' beteg, kiváltképen pedig a' fájdalmas részeknek megillettetések által csudatévő orvoslásokat vitt véghez. De Hindenburg Korfát Fridrik, és Kühn Korfát Gottláb különös érdemet nyerének az által, hogy ezt a' híres mágneseiséget az álorenzából levetkeztették; nevezetesen az utólsó megmutatá a' csalásokát, melyek ezen orvoslásokban történtek, egy igen épültes írásban. Lásd Etwas über die Kuren des Grafen von Thun, aus physikalischen und

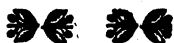

und medicinisehen Gesichtspuncten betrach-
tet. Lpz. 1794. 8.

Berlinben 1801 esztendőben Selle a' Charité betegházban kísértéseket (próbák-
at) tőn az állati mágnesefféggel sokak el-
őtt, és többeknek segítségekkel, közönség-
esen, hogy mindenek láthaták. Ezt így
írja le a' tudós Sprengel: Az állati mág-
nesefféget, mely a' múlt esztendőtizédében
oly nagy tekintetben vala, és sok fejeket
megzavara, e'ben a' folyó 1801 esztendő-
ben a' leg tudósabb, és leggondolkozóbb
Orvosok közül egy szorosán megvizsgálá;
és a' szorgalmatos kísértésnek következése
nem esék a' mágneses epecselésnek ínyére,
a' mit oly számtalanúl mint orvoszert ja-
vaslának. — Némely felmagasztaltatott
Franczoknak ábrándozások, és csudával
teljes hazug kísértések (probák) által el-
ámíttatván imitt amott Németországban az
emberek, valamely mágneses anyagról ál-
modoztak, mely az egész világot, és az
ember testét is, keresztűlfolyja; mely, a'
mágnesező által bizonynyos epecseléssel a'
világosanlátónak (clairvoyantenak), vagy
alómlátónak (somnambulonak) testében
őszfegyűjtetik, és ezt fél-emett állapot-
ban alkalmatossá teszi, nem csak hogy a'
maga belső részét általható belső érzékei
által keresztűlnézze, hanem még hogy
más-

másoknak a' nyavalyáikról is igazabban ítéljen, és a' természet arányosságait is szorosan általszemlélje. Valóban úgy látszik, hogy az állati mágneseffég, némely a'nak barátjai beszédjek szerént, a' földfelett való tudományoknak valóságos Eldorádó-jába utat nyit, a' hová minden, a' kinek csak elegendő hiti van, némely a' mejjén, szívgyödrin, és lágyékon való kedves epe-cseles által, minden többi előisméret nélkül beiktathatik. Ismég megjelenének a' a' Keresztény Korszám első Századjainak idejei, midőn azt vélték, hogy az ördögökkel való helyes társalkodás által a' földfelettvaló bölcseséghez lehet jutni. — Az igazságnak józan barátjai itt is igyekezének az ábrándozásnak útálatos czinkosságát az álországából levetkeztetni; a' midőn megengedék, hogy az érzékeny részeknek szelíd döngöltetések által az érzelmeknek, és mozgásoknak nyúgbaratlanságaikat mérsékelhetni; és mind azon költött kísértéseket, melyek által valamely különös anyagnak lételet, és a' mágneseffég alatt kifejtetendő jövendőlés ajándékát meg akarák mutatni, szoros vizsgálás alá veték. — De vígyazóbban, és szorgalmatosabban soha sem vizsgáltatának meg ezek a' kísértések, mint Berlinben 1790 éltendőbelltélben. Sella a' Charité-Házban, Lohmey-

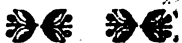
er Borbély által tapasztalásokat tétete, melyek elejénten nem egészen nemkedvező következtetéseket adának az állati mágnésességre, mind a' dig t. i. míg semmi jövőendő ajándék, és semmi álomlátóság nem mutogaták magókat. De mihelyt azon tünetek megjelenének, mindjárt szorosabb és talpasabb (fundamentomosabb) vizsgálatok tétetének, melyekből a' bölcs (philosophus) orvos a' következő igen okos következtetéseket húzá ki. — Vagynak oly testek; melyek illendően véghezvitetett dörögöltetések által mesterséges álomba meríthetnek. Valamiképen természeti álomlátónék és álombanbeszélők vagynak; hasonlóképen nem képtelenség, hogy némelyek, de igen kevés személyek, ezen mesterséges álomban beszéljenek. — Sőt az is meglehet, hogy az ily álombanbeszélők oly dolgokat mondanak, melyeket ébren létebben magokban reketnek, vagy a' melyeket emetten csak homályosan tudnak. Vagy talám testeknek némely változásait ezen álomban sokkal világosabban tudják, hogy sem mint emett állapotjokban. — De az több mint hihető, hogy egy álombanbeszélő sem felelhet meg oly kérdésekre, melyre tökéletesen semmi anyaga nintsen. Tehát valóban azon, a' mit az álombanbeszélők magok nyavalyáiknak okaikról és

tart-

tartósságaikról, azoknak jövődö kimene-teleikről, és az azokhoz szükséges orvosszerekről mondanak, semmit sem lehet építeni. — Valamint a' természeti álombanjárás és álombanbeszélés tulajdonképen idegkorságok: úgy nem lehet által látni, hogy hogy lehetne az ideg-alkatmányt (nervorum systemat) megerősíteni a' mesterléggel csináltatott ideg-korsággal. Innét semmit sem lehet bízni a' mágneses álomnak gyógyító erejéhez. A' menynyiben pedig ezen álom által a' görcsök kiütéseket meg lehet akadályoztatni, az nem egészen haszontalan. — Ez igen talpas ítéletről nem látszik, hogy azután később esztendőkkel megemlékeztek volna, midön a' már csaknem egészen elfelejtetetr állati mágnesességet Németországban ismét előkeresni kezdék. Lásd Kurt. Sprengels krit. Ueber. d. Zustand d. Arzn. in d. letzten Jahrzehend. 1801, pag. 53. sqq. No! édes mágneselő Urak! ilyen világszerte tudós, nagy orvos, fedhetetlen erkölcsű, és híres férfiakat állítsanak magoknak tanúknak, mint a' tudós Sprengel és a' nagy Selle; nem a' csábító Mesmert és követőit!

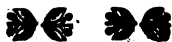
Bécsben a' múlt esztendőkkben felfedeztetett csaló, kendöböl jövődölö Clairvoyant, egy Protomedicus jelenlétében. Lásd
ügy-

ugyan a' most említettett feljebbvaló helyen

Bécsben a' mágnesefféggel fok vizsgálások és csalárdságok történetek. Ennekokáért hivatalból kineveztetek egy Orvosi biztosság (commissio), a'nak megvizsgáltatására; mely is azután tiztének el eget tévén, a' maga tudósítását a' Felsőségnek hivatal szerént beadá. Ezt vévén a' legfelsőbb Orvosi Törvényfzék, szükségesnek találá, hogy a' mágneses orvoslás gyakoroltatását az Auszriai Császári Örökös Tartományokban mindenütt megtiltsa. E're következék azután ezen Császári önkézírás (handbillet): „Mivel az elaltatás, és a' mágneses víz árúttatása az én Országaimban megtiltattak; tehát akarom En, hogy a'ra szorosan vigyázzanak, hogy senki azokkal ne kereskedjék. A' feljebb mondatott tilalom általhágóját pedig az azt illető törvényfzéknek a' tett után mindjárt hivatalbeli kötelelségből be kell adni. „Költ Bécsben 1. Februáriusban 1815 esztendőben. Lásd Johann Heinrich Kopp, Jahrbuch der Staatsartzneykunde Neunter Jahrgang, Seite 164.

Liverpoolban, Angliában, 1816 esztendőnek September havában Renvick Doctor az önként származott állati mágneses újjal való látást Avoy Margitban állítá,
erős.

erősíté; de azt Sanders Doctor megczáfolá. Lásd feljebb a' Hazai és Külföldi Tüdösításból kiíratva.

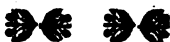
Itt Pesten 1818 esztendőben egy Gyógyító a' kocsisnéjával öfzszebeszélte, hogy legyen clairvoyantevá, és azzal jövendöltete. Lásd alább. A' legközelebb említettett helyen lásd ugyan csak a' szomszéd Vármegyebéli történetet is.

Végre ez is factum, vagy tett, még pedig nagy tett, úgy hogy csinnak is oda illik: A' mágneselek egyszersmind belső orvossággal is gyógyítják a' betegeiket ugyan a'kor egy időben, mikor azokat mágneselek által gyógyítják, Tehát ezzel magok bizonyítják, hogy a' mágneselek Semmi; ők pedig Csalóka Péterek.

Megelégednek é a' mágneselek urak ezen előhordott tapasztalásokkal?

Igy szól végre a' mágneselek: Berlinben is vagynak mágneselek, még pedig Királyi engedelem mellett, és vígyázás alatt, meghatározott számmal. Tehát lehetetlen, hogy a' mágneselek, és mágneselek Semmi volna. Felelet: Berlinben bolondok káza is van Királyi engedelem, vígyázás, 's a' t. mellett; ezek hát az a'hoz tartozó bútyorok.

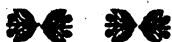
Víszont így szól a' mágneselek: Azt megbizonyítjuk, hogy a' mágneselekkel ember-

berek meggyógyultak, és meggyógyúlnak. Tehát a' mágneselés nem Semmi. Valamennyi szemfényvesztő (agyirta), kóborló kuruzsoló van; a'nak eleitől fogva volt, 's van sok tanubizonyysága a'ról, kogy másokat meggyógyított, sőt élő embereket állit elő, a' kiket meggyógyított; és még innét, tudom a' mágneselők sem hozzák ki, hogy azok emberséges emberék, 's az orvoslás mesterfégét tudják. Hogy Mesmert is Parisban egy Hervier nevű Sorbonnai Doctor közönséges Declamatióval védelmezte; és azt bizonyította, hogy ötöt Mesmer állati mágneselés által nagy betegségből gyógyította meg; ez factum, vagy tett. Lásd Lettre a' Mr. Court de Gebelin sur la decouverte du magn. an. Peckin. 1784. Azonban egy nevetlen Író, kitudakozván jól a' dolgot, bizonyítá; hogy Hervier soha beteg sem vólt, és hogy a' Declamatiójában számtalan sok más dolgokat is hazudik. Lásd Mesmer blesfé, ou reponse à la lettre du R. P. Hervier. Londres. 1784. 8.

E. „Ezt a' nevezetet; állati mágnesesség azért tarthatni meg, mert alább ki-
 „sül, hogy az égfarkváltozása (polaritas
 „mutatiója) némely mágneses tüneteny-
 „ekben meg van, és azt az agyalkatmány-
 „ra és idegalkatmányra alkalmaztathatni.“

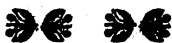
E'ből

E'ből a' tekintetből meg nem tarthatni az állati mágneseffég nevezetét. Mert én alább megmutatom, hogy az agyból és az idegekből nem lehet mesterféges mágnest csinálni. Ha hát csak azért lehet felvenni az állati mágneseffég nevezetét, a' miért E. mondja; úgy nints állati mágneseffég nevezet. No hát már mit csinálnak a' mágneselek? ha az állati mágneseffégnek sem materiája, sem neve nints? Egyebet nem, hanem a' mit már régen vitatok; hogy az az egész dolog: Semmi.

§. 2.

E. „Az állati mágneseffég igen belső
„és igen mély, 's nem mindennapi, tap-
„asztalás, vagy a' mint Paracels szól, nem
„az Ádámi testen van.“ Mi más testet
az Ádámi testen kívül nem ismerünk, és-
így ránk nem tartozik az állati mágneseffég
Hanem a' kik hiszik a' csillagzati tes-
tet, azaz, az ábrándozók, ők lássák, fut-
kározzanak a' csillagokban, hóldban, Ju-
nóban, 's a' t. De leg jobb is volna, ha
a' mágneselek szűszékostól együtt tőlünk
elköltöznének, minthogy magok mondják,
hogy nem tartoznak a' mi világunkhoz.
Hagynának békét itt a' szegény földiek-
nek; ne zavarnák meg itt a' szegény egy-
ügyü,

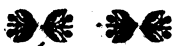
ügyü, de józan embereknek fejeket; azonban az erzfényeknek is hagynának békét.

E. „Némelyek az állati mágnesefféget „ördög - üzésnek tartják, mint Troxler, „mások Istenesítésnek, és csupa csudákat „keresnek. Az igazság középben lehet.“ Az állati mágneseffég hogy Semmi, már megmutattam, sőt neve fints. A' semmiről pedig azt tartja a' philosophia; hogy a'nak semmi tulajdonsága fints. Tehát a'ban sem hamisság sem igazság helyet nem foglalhat.

E. „A' mágnesefféget azért tegadják, „mert nem értik.“ Kövesse meg magát E. Úr. Sőt azért tagadjuk, mert értjük, hogy veszedelmes, és hazug talpakon épül; a' mint már feljebb kifejtettem.

E. „A' ki az állati mágnesefféget tagadja; czáfolja meg az előitélet nélkül „való jegyzéseket, és tapasztalásokat.“ Úgy egy csepp dolga se vólna az embernek, mert az mind előitéletből álló. De már akár micsodások, mind megczáfoltam. Azonban kérem E. Urat, ne hajingálja az experimentumok nevezeteket, mert legfeljebb is csak observatiók az ő Kigyelmeké, a' micsodások.

E. „Nagyon ártanak a' nemmágneseffé- „ők magoknak, midőn a' tekintetes, és „előitéletlen jegyzők tetteiket (factumai-
kat)

„kat) merik tagadni. Mert e' szerént,
„minden némü gyógyító jegyzékeket lehet
„tagadni.“ Kik azok a' tekintetes, és elő-
ítéletlen jegyzők? Talám a' Mesmerhad?
Hiszem azok mind abrándozók. (fanaticus-
ok). Azonban, a' gyógyító jegyzékeket
is nem csak lehet, de kell is tagadni, mi-
helyt oiyak, mint a' milyenek a' mágneselek-
ék; azaz, mihelyt a' philosophiával ellen-
keznek, magok magoknak ellent mondanak
(contradictio van benne).

E. „A' ki a' tetteket tagadja, azzal
„veszkegedjék a' természet, és tanítsa meg.“
A' mágneseleké tettek ugyan, de hazug
tettek, és így nem tartoznak a' természet
oskolájához, és udvarához; azért nem is
folytatja a' mágneselek ügyöket a' természet.
Magok a' mágneselek vitatják, hogy
ők természet felett való dolgokat csinálnak.
Hát mi közü ő hozzájuk a' természetnek.

E. „En a' mágneseles tettek igazságok-
„at feltetizem, és nem folyamodom semmi
„csudákhoz, hanem azokat a' lélekmunkái-
„nak törvényeikből magyarázom.“ Maga
megvallja E. hogy előre feltetizett előkkel
(principii petitióval) él. Ez pedig csalás,
lásd Heinecc Phil. Rat. pag. 117. Azonban
a' sem igaz, hogy a' lélekmunkáinak tör-
vényeikből magyarázna; hanem a' mint meg-
mutatom a' munkámban, mindég a' Demo-
crit,

crit, Paracels, Rózsakeresztesek, és más fanaticusok hypothefiseikből magyaráz.

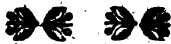
E. „Ha 20 mágneses jegyzék közé „talám egy nem-igaz becsúszott is; még „azért a' 19 jegyzék igaz lehet, és ezeket „az egy miatt nem szabad tagadni.“ E'ből világos, hogy E. maga is kételkedik minden mágneses jegyzékek igazságokról. Csak az a' baj, hogy igen irgalmas bíró. Mert én megfordítom a' mondását; t. i. 20 jegyzék közt egy sem igaz. Ezt meg is mutattam.

E. „Ezen nevezetes tünetényről való tettek még nintsenek teljes számmal, „mindazonáltal a'nyira tökéletesek, hogy a' „jegyzékeknél és behozásoknál (inductiók- „nál) fogvást tűnődő kísértetet (speculati- „vum tentament) lehet próbálni.“ Az ed- igitvaló tettek mind contradictiók, és így hazugságok: tehát azokból semmit sem lehet próbálni.

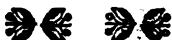
Mesterségesen - ébresztetett mágnesesség,

§. 3.

E. „Állhatatos ez a' tünetény, hogy „a' mágneselésnek dörgöléssel való első kísértetei csak gyenge vízfizamunkálódások- „at mutatnak, de a' melyek minden új ösz- „szeköttetés (rapport) által lépcsőnként „nőnek, és utóljára a' természetes lélekte- „hetségeit felülmúlják. A' foganthatóság

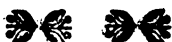
„(receptibilitas) bizonyos lépcsőre emeltet-
„vén, az illetés többé nem szükség. Mert
„már a'kor a' mágnesező a' mágnesezteten-
„dőben távolságos vonogatások, gyakran
„lehellés, még inkább merő tekintés, vagy
„közvetéttett mágnesező víz, mágneseztet-
„ett bokréta, sőt még a' falon által is
„dolgozik. Sok jegyzők állítják még azt
„is, hogy a' mágnesezőnek erős akarata
„nagy meszszeségre is mágnesező álmot,
„minden tünetményeivel együtt okozhat a'
„mágneseztetett személyben. Ezek onnét
„igazak; mivel a' munka és az ok öfzfze-
„találkoznak, a' mint a' példák mutatják.“
Itt azt írjale E.; miket vihet véghez a' mág-
nesező Azt a'ból mutatja igaznak lenni;
mert az ok és a' munka (causa & effectus)
egymást követik. Hogy a' mágnesező azok-
at véghez nem viheti, azt a'kor alkalmat-
osság szerént mindég megmutatom, midőn
azok a' történetek előfordúlnak. Ésígy az-
on előszámláltatott tünetményekre semmit
sem ügyelek. Azon erőffégre pedig; hogy
az ok és munka öfzfzetalálkozik; azt jegy-
zem meg: hogy nem szüfégesképen igaz
az olyan történet, a'hol ez az öfzfzetalál-
kozás megvan. Mert a' philosophiában
vagyon olyan nevű csalás is, melyet így
hívnak: azt a' mi nem ok, ok helyett ár-
úlni. Lásd Heinecc Phil. Rat. pag. 118. Az-
az,

az, két dolog megtörténhet egymás után, még is azért nem következik, hogy egyik a' másiktól foly. Ezt a' hibát másképen a' bölcsességben alattomban becsúszott véteknek (vitium subreptionisnak) hívják.

§. 4.

E. „A' tapasztalás bizonyítja: hogy „a' mágneselesben a' férfi az aszfzonyi nem-
 „et, kivált pedig ezt, a' kifejlés ideje el-
 „ött és alatt, vagy ha nádrakórságban (hy-
 „steriában) van, legjobban izgatja. Az
 „egyenlő nem (sexus) egymást hiában
 „mágneseles, hanemha egymástól korácsok-
 „ra, vagy idegek hangzásokra (nervusaik-
 „nak tonusaikra), és akaratjokra nézve
 „különböznek. E'nek talám a' vonzófág
 „(sympathia), a' különböző ideghang (ner-
 „vus tonusa), a' különböző természet,
 „vagy talám a' tüneménynek a' nem-hitele,
 „az oka? “ Ez egy csalárd menedéke a'
 mágneselesnek. Ugyan is természetes do-
 log, hogy a' az aszfzonyi nemben a' férfi
 nagyobb változást teszen: mint sem az asz-
 fzony, ha a'nak holmi csiklándós részeit
 dörgöli, p. o. mejjét, ágyékait, 's a'
 t. E'nek nem a' mágneseles az oka; kivált
 holmi gyenge lyánkák körül; hanem az a'
 természeti törvény, mely szerént a' Terem-
 tő

tő különös vonzófágot öntött a' két nembe egymás iránt, azért, hogy az ember szaporodása ne álljon szabad akaratjában a' két nemnek, hanem szükségesképen megtörténjék; akarja, nem akarja a' két nem. Nem a' mágnesezés tehát, hanem a' mondott természet törvénye teszi azt a' változást, mely eshet az úgy nevezetett mágnesezés alatt. A' mi pedig a' tüneteményekben való hitet illeti; ez csak a' fanaticusok nyerges lovok, lásd Paracelsnek, Rózsa-keresztéseknek, 's a' t. a' hitágazatai közt; azaz, ez ábrándozás. Lásd a' Tóldalékban Nasse alatt.

S. 5.

E. "A' mágnesezés szere (módja) igen „különböző. Legszokottabb, és elejénten „leghathatósabb az: midőn a' vonások két „kézzel a' homloktól hosszúsas tojásded „(ellipsz) képe szerént a' gyomorgödribe „húzatnak. A' vonzó (sympatheticus) ideg „hasonló tojásdedet csinál, rész szerént „maga, részént azon ágakon is, melyek a' „nagy nap-gáncsba bemezőnek. A' köz- „hártya (diaphragma) idegeit sem kell eg- „észen elnézni, az ő gyomorgödréhez való „szomszédfága miatt.“ Nevetség nélkül lehetetlen nézni, hogy kapkod (így fejezte ki egy falusi Mester) a' mágnesező, mi-
dön

dön dolgozik az ember körül. Ugyan is, hozzá nem ér az ember testéhez, hanem felette húzogatja nagy áhítatosan a' kezét. Már mi haszna e'nek? A' mágneselő kezéből mennyen ki valami? a' betegbe? De mi? A' mágneselő azt feleli; hogy az állati mágnesesség. De mi az állati mágnesesség? Már feljebb én meghatároztam sok nagy emberek, és tapasztalások után, hogy semmi. Tehát a' mágneselőből semmi mennyen által a' betegbe. E' nem sok; ezért kár a' kezét fárasztani mágneselő uramnak; kivéven, hogyba dolga nints, és nevetség-et akar indítani. Úgyde tojásded (ellipszis) képet ír le a' kapkodásával. Hát e'nek mi haszna? E. oda alább fogja megmondani; 's ott meg is czáfolom.

E. „A' már mágneses személyekben „elég, hogy a' mágneselő egyik kezét a' „homlokára, másikat a' gyomorgödrre „tegye a' betegnek. E'kor is mágneses „kört ír le a' mágneselő, melynek egyik „felét a' mágneselő, a' másik felét pedig „a' mágneseltetendő csinálja.“ Mágneses kört? Hiszem már mondtam egyszer, hogy feljebb megmutattam, hogy az állati mágnesesség semmi. Tehát a' mágneses kör, a'nyit teszzen; mint Semmis kör. Biz édes mágneselő úr, kár semmis körrel gyógyítani akarni.

E. „

E. „A' mágneses vonogatások, meny-
„nyiségeket, és arányoztatásokat a' beteg-
„ek foganthatóságok (receptibilitások) ha-
„tározza meg.“ En pedig azt állítom,
hogy mivel ezen vonogatások semmik, te-
hát ezeknek számokat a' határozza meg;
hogy ha valakinek van kedve és ideje sok
semmit csinálni, vagy más által magán csin-
áltatni, tehát az ezrenként simongattatsa
magát; úgy fints semmi dolga. Ez a' bet-
eg részről való meghatározás. A' mág-
neselőnek hasonlóképen ha van ideje, és
haszna sok semmit csinálni, tehát ez száz
ezrenként csinálja a' kapkodást. Azután ír-
jon contót, és fizettesse magát búsásan.
Mundus vult decipi, és, Volenti non fit
injuria.

Természetesen-ébredt mágnesesség.

§. 6.

E. „Az aszszonyi nem kifejlésekor
„(evolutiójakor), hofzáma megrekedésekor
„vagy rendetlenségekor, sok izomorkod-
„ásakor, vagy töprönködésekör igen érz-
„ékeny idegü léssen. E'kor görcsöket,
„ájulásokat, eszén-kívül-valóságokat, mint
„mély álomból való felrettenéseket, álom-
„ban való beszélést, magának orvofság
„rendelést, 's más zürzavart kap. Ha e'-

„kor az afzszonyi nemet megmágneselek,
 „mindjárt jobban leszen. E így ilyenkor
 „az afzszonyi nem természetesen - ébredt
 „mágneseleségben van. Ismét előfordúlnak
 „az alakoságok nagyobb erőben; és e'kor
 „az álomlátónék mindent magok rendelnek
 „magoknak, a' mi nekik szükség, az Or-
 „vos csak csupa néző.“ Itt az idegkór-
 ságot (nervus betegségét); alább pedig: a'
 lelki nőzés által való lelki nemzést; ne-
 vezi E. állati mágneseleségnek. Tehát ugyan
 azon egy dolgot kétféleképen határoz meg
 (definiál). Már hát vagy egyik, vagy más-
 ik határozás nem igaz. Világosan ellent-
 mond hát itt E. maga magának. Továbbá
 azt mondja: hogy a' mágneseleséget mágnese-
 seleséggel kell orvosolni. Itz az ő értel-
 me szerént ezt teszi: a' nyavalyát nyavaly-
 ával, még pedig ugyan azon nyavalyával
 kell orvosolni. E' szerént hát a' rühét
 rühvel, a' fenét fenével, a' rákot rákkal,
 a' sebet sebbel, a' nehéznyavalyát nehéz-
 nyavalyával kell orvosolni. (Mint most leg-
 közelébb cselekedett egy Bécsi Doctor,
 midőn a'dig mágneselet egy beteget, hogy
 azután az igazán nehéznyavalyásá lett, és
 a' Doctorot fogságba is ülteték). Ez fel-
 fordúlt gondolat az Orvostudományban.
 Nem csak az én kifogásom ez, hanem a'
 nagy Sellen is. Lásd feljebb. Bizonyosan
 ezt

ezt a' részeges emberek törvényeket vették
 hát fel a' mágneselek: szeget, szeggel. Csak
 hogy roszszul sült el a' Bécsi Orvosnak.
 Ellenmondás (contradictio) a' mágneseleléssel
 gyógyítani: Mert így a' mágneseleléssel mind
 betegség, mind orvosság. Úgyde e' con-
 tradictio.

§. 7.

E. „Az önkénes mágneseleléssel hihető-
 „ leg csak a' belső erőknek előfűlése, vagy
 „ égsark (polus) változások, minden kül-
 „ ső erők befolyása nélkül. Mindazon-
 „ által a' görcs után mágneseleléssel mer-
 „ űlőkbe a' körülöttök állókból, mehet be-
 „ valami külső erő. Ezt bizonyítja St ---
 „ ben a' W --- lyányaszszony példája, ki is
 „ Kleinból jóltévé erő befolyását tapasztalt.
 „ Nekem úgy látszik, hogy az idegeknek,
 „ a' lélekműszerének, a' lélek országának
 „ belső felháborodásokat a' férjfi erős akar-
 „ atja által hajtatott, valami műszeres let-
 „ ki munkálódónak, befolyása által csen-
 „ desíthetni meg. Mivel itt idegkíváncsi-
 „ sága támad, melyet csak külső erő eny-
 „ hithet meg. Ezt a' Klein története biz-
 „ onyítja. Mert ha St --- jelen volt vol-
 „ na W --- lyányaszszony mellett, nem
 „ volt volna oly gonosz a' görcse. Hason-
 „ ló történetet ír le Klein, 10-dik August-
 „ usról,

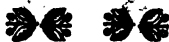
„usról, 's azt állítja, hogy ha a' St. - és
 „Klein öszszeköttetett erejek, és az orvos-
 „ságok, p. o. a' bor és melengető szerek
 „nem lettek volna, a' beteg meghalhatott
 „volna.“ Meg nem tudja magát háta-
 „rozni E., mitől származik a' természetes állati
 „mágneseesség. Egy szavában azt mondja,
 „hogy külső erő befolyása nélkül a' belső
 „erők zürzavarjoktól. Másik szavában azt
 „állítja, hogy külső erő befolyásától támad
 „az; és példákkal kívánja azt meg bizonyít-
 „ani; azután lehetőségből (possibilitásból),
 „mehet, úgymond, az az erő be a' beteg
 „körül állókból; végre a' mágneseességnek
 „a' természetéből; nevezvén azt idegkiván-
 „csiságnak. Minden magyarázatja, erőssége
 „E. Úrnak csupa csalás. Mert még meg sem
 „háta-rozta, 's meg sem bizonyította soha,
 „hogy mi a' mágneseesség? és van é az? már
 „molt még is a'nak eredetét akarja magya-
 „rázni. Előget sürgettem feljebb, hogy há-
 „tátozzák meg, és létét bizonyítsák meg a'
 „mágneseességnek. Nem cselekedték. Én meg-
 „mutattam, hogy a' mágneseesség semmi. Te-
 „hát csak ezt felelem, hogy ez az egész
 „magyarázat is semmiről lévén, semmi. De
 „ha belé ereszkedném is ezen magyarázatnak
 „a' czáfoltatásába, úgy sem nyert egyebet
 „femminél. Mert midőn azt mondja, hogy
 „a' mágneseesség a' belső erők zürzavarjok;
 „Mond-

Mondja meg micsoda erők azok? és miből áll azoknak az öszszezavarodások? Ha pedig külső erőből származik a' mágneseiség; hasonlóképen mondja meg: micsoda erők mennek bé a' körülállókból a' betegbe? Hogy mehet be valami erő, azt mondja. A' mehetségből, nem következik a' menetel; tudjuk a' bölcseségből. Úgyde azt állítja E., hogy Kleinból ment belé. De mi ment? azt nem határozza meg. E' hát csak csupa principii petitio. Előre felteszi, hogy Kleinban volt mágneseiség; azonban azt meg nem mutatta, hogy micsoda az a' mi Kleinban volt; azután ha volt volna is, meg nem mutatta, hogy a' betegbe ment. Úgyde kifogást tesz E., mondván: Jobban lett W. - - - lyányaszszony, különben meg holt volna. Honnan tudja azt? hogy megholt volna? ha ő ott nem lett volna? Ez is csalás. Jobban lett! jobban is lehetett; ha bort, és erős orvosságokat adott neki. Ilyen szemtelenek ezek a' mágneselek! Orvosságot adnak a' betegnek; 's azután a' magok kapkodásoknak tulajdonítják a' gyógyulást.

E. „Az átlomlátónék látrák, hogy a' „mágneselek újából fényes szikrák mentek- „ki; a' mágneseletett víz világít, mint a' „phosphor, és az ízére nézve majd keserű, „majd lúg ízű, majd édes, majd enyhítő.“

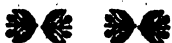
Az

Az álomlátóknak előttem semmi hitelek. Mert a' bizonyos, hogy ezek vagy csal-fakodnak, mint a' Pesti kocsisné, vagy a' szomszéd Vármegyebeli szobalyány, vagy a' Liverpooli Margit; vagy eszelösködnek, vagy képzelődnek; mint rólok ítélték a' Pá-risi Commiffiók, a' Berhni Academia, Sel-le, Frank Jósef Doctor és Profeffor 's a' t.

§. 8.

E. „Mind a' mesterséges, mind a' ter-mészeti mágneseleség különböző pályákon „fut keresztül, mint rendes és törvényes „betegség. A' zürzavarok kicsinyen kezd-„ödnék, nőnek, a' tetőn állanak, azután „fogynak, végre elmúlnak 's a' t.“ E'ből azt akarja megmutatni E., hogy mind a' magában származott mágneseleség, a' mi más névvel, E. szerént, idegkórság; mind a' mesterséges mágneseleség, melyet a' mág-neselő ábrándozók okoznak, valóságos betegségek, nyavalyák, kórságok. Ezt hallja minden! Megmutattam feljebb azt is, hogy ez ellenmondás, hogy valami orvos-ság is, és egyszersmind betegség is legyen. Nohát többet elő ne merjen jönni E. az-zal, hogy a' mágneseleség gyógyít. Mert mindég csak ide idézem. Továbbá innét hát világos, hogy a' mágneseleség, a' nyit tesz-én: mint beteggé tevés. Hát a' mágnese-
elők

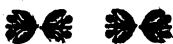
elők, másként: betegítők. Hát szabad pénzért beteggé tenni valakit. Még eddig az Orvosoknak azért fizettek, hogy gyógyítottak; most pedig azért fizetnek, hogy betegítsenek! Belfordúltság! Mivel tehát magok azt vallják a' mágneselők, hogy ők betegítők: nem kell őket megtiltani?

E. „Egy álomlátóné St! -- ben fél-
„esztendőnél többel előre megjövendölte
„a' maga utolsó zürzavarát.“ Jól megfelel e're maga magának E. mondván: „az-
„onban még hamar van a' jegyzékekből
„erős törvényeket csinálni.“ Csak ezt teszem hozzá: ez örökre is hamar lesz.

Az állati mágneseesség tüneteményeinek ismértető jeleik — különböző lépcsőjeik szerint.

§. 9.

E. „A' léleknek három fő különböző
„tehetségei vagynak: Ertelem (intellectus),
„Érzőtehetség, és Akarat voluntas.“ Nem jó osztály ez. Mert az osztálynak ezen törvénye ellen hibázik: az osztálytagjainak oly elválasztattaknak kell lenni, hogy egyik tag a' másikba be ne foglaltsék. Lásd Heinecc. Phil. Rat. pag. 88. §. XX.
XX.

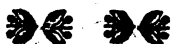

XXVII. 5. Úgyde a' lélek érzőtehetsége (facultas sentiendije) befoglaltatik az Értelmem (intellectus) nevű lélek tehetségébe. De általjában minden philosophusok csak két fő tehetséget vesznek fel a' lélekben, t. i. Értelmet (intellectust) és Akaratot (voluntást). Lásd St. Szent Györgyi Theol. Nat pag. 39. §. 41. és azokat az említett Szerző nevezi: értő erőnek (vis cognoscendinek), és kívánó erőnek (vis appetendinek). Heineccius pedig: Értelemnek (intellectusnak), és Akaratnak (voluntásnak) nevezi a' léleknek két fő tehetségét. Lásd Heinecc Phil. Rat. pag. 202, 203. Ezen osztályon épül az is, hogy a' Philosophiát is két részre osztják: elmélkedő (theoretica), és gyakorló (practica) részre. Mert az elsőben azon tudományok taníttatnak, melyek az értelemnek (intellectusnak); a' másodikban viszont, melyek az akaratnak (voluntásnak) a' tárgyai,

§. 10.

E. „Csak az érzéstehetség játszodja a'
 „maga személyét az állati mágnesetségben.
 „Az értelem és akarat keves részt vesznek
 „a'ban, sőt úgy látszik, hogy ezek épen
 „a'ban a' mértékben nyomatnak le, a' mely-
 „ben az érzéstehetség magát felemeli.“

Meg-

Megmondtam, hogy meg akar bennünket csalni E., ímé lássa meg a' világ igazságomat! Minthogy tehát most czáfoltam meg a' lélektehetségeinek háromra való osztatásokat; azért itt azt felelem, hogy az állati mágneseességben nem dolgozhat az érzéstehetség. Mivel olyan nevű és valószínű különös fő tehetséget nem engedek felvenni, a' már feljebb megmondottamokon.

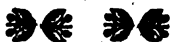
I. Mágneses nézés.

§. 11.

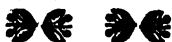
E. „A' nézés talpa (basifa) az állati „mágneseességnek.“ Mivel a' nézést E. az érzéstehetség legalsó lepcsőjének teszi; azért mondja az állati mágneseesség talpának lenni. En pedig minthogy az érzéstehetségnek a' szűrit már kivettem, utánna toszintom a' nézést is.

§. 12.

E. „Mind a' természeti mind a' mesterséges mágneseességnek kezdete a' mágneses áram. E'kor az epecselések után bátor nagy fájdalmak és görcsök legyenek is; minden külső belsővé válik, az ideg háborodásai megcsendesednek. De egyszer mind minden külső érzékmunkák, inas-
„ hús-

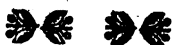
„húserők elenyésznek, a' mágneses szem-
 „éyek lerogynak. Némelyek, kikben az
 „idegháborodásai csekélyek voltak, csak
 „felette érzékenyekké lesznek; és meg-
 „gyógyúlnak; másokban pedig, kik nagy-
 „obban rajta voltak, felmagasztaltatik a'
 „belső érzékes nézés, és műszeres álla-
 „patjokat mintegy szemekkel látják. E-
 „kor beszélnek, felelnek a' kérdésekre, és
 „a' mit látnak leírhatják. A' Petetin és
 „Hufeland aszszonyi honczolóképen meg-
 „világosíttatva láták a' magok belsőrészei-
 „ket, és azokat a' bonczolás szerént le-
 „írák.“ Hogy ha valami aszszony személy-
 en görcs, rágás, vagy más idegkórság, és
 e'ből származott fájdalom 's kín van; tud-
 juk, hogy igen hasznos a' dörgölés, kenés
 's a't. Azt is tudjuk, hogy ezen orvoslás
 után azok a' bajok elcsendesednek, 's a'
 kórok elalufznak, és álmokban nyughatat-
 lankodván, álmodoznak, répelődnek; né-
 melyik közülök beszél is. Ez semmi csuda,
 természetes, isméretes dolog, mind az or-
 vosoknál, mind a' köznépnél. Sőt még az
 is tudva van, hogy ilyenkor álmában né-
 melyik beteg a' kérdésekre felel. Én mag-
 am tapasztaltam, hogy két különben nem
 beteg, hanem álmokban beszélni szokott
 ifjak, egy szobában hálván, egymással be-
 széltek rendesen álmokban, és felébredvén,
 a'ról

a'ról semmit sem tudtak. Egy aszszony-
ság pedig maga leányával álmában úgy
szokott vala évdni, hogy az ismeretes
énekeket vele kedve szerént elmondatta,
csak csupán az elejét kezdvén el neki. Ezek
a' személyek pedig nem mágneseztettek
meg. Nem szükség tehát itt ábrándozni,
édes E. úr. Hogy pedig a' Petetin és Hu-
felánd Fridrik aszszonyságai mint egy meg-
világosított láták belső részeiket, 's a' t.
azt már feljebb megczáfoltam. Annyit meg-
engedek; hogy valaki a' maga betegségéről
tépelődvén nappal, arról éjjel álmában be-
szélhet. Híszem már ezt Claudianus énekli:

*Omnia quæ sensu voluntur vota diurno,
Pectore sopito reddit amica quies.
Furto gaudet amans, permutat navita merces,
Et vigil elapsas quærit avarus opes.*

De feleljen már E. is: Itt az idegkórságot
hogy gyógyíthatta a' mágnesezés, holott a'
mesterséges mágnesezés is idegkórságot ok-
oz? mint E. maga mondja. Továbbá, mi
az a' belső érzékes látás? Mert belső ér-
zékekről (internus sensusokról) tanít ugyan
a' bölcsesség; és azok a' belső részekben
lévő idegeket teszik. De ezek nem látnak,
hanem csak a' testben megeseő változások-
at, p. o. fájdalmat, kellemetességet, éh-
séget,

séget, szomjúságot érzik meg. Lásd St. Szent Györgyi Theol. Nat. pag. 47. Nem szemek ezek. Csak vallja meg E., hogy itt is a' maga mételeyét rekgeri, de ki nem meri mondani; t. i. a' Democrit bálványát, Paracels csillagzatját, Trialisták 's a' t. szelleteket érti, mint minden babonáságnak első kútfejét.

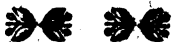
Jegyzék. E. azt állítja, hogy a' mágneses álmom mind a' természetes, mind a' mesterséges mágnesességnek kezdete. Itt Pest-en már 8 hólnaptól fogva mágneselnek, de még soha sem aludt el senki; sőt az idevaló mágneselők még kerülik ezt az álmod, úgy beszélik. Tehát E. szerént még Pest-en kezdete lints a' mágnesességnek?

§. 13.

E. „Hogy nézheti a' lélek az ő belső műszereit, és kivált az agyat? melyben a' nézés érzéke lakik? Vagy ha más idegek tennék is az érzékidegek köteleltségeket. melyik ideg nézhetné az agyat, úgy mint tárgyat? Vagy láthat a' lélek testi tárgyakat műszer segédje nélkül? A' képzelődőerő által látunk ugyan mi tárgyakat, de csak olyakat, melyeket az emlékezetünkbe ismét teremtünk, de itt az érzés nints öszszeköttetve a' jelenléttel, „mint

„mint az álomlátó állapotban. Ezen talál-
„gatós-mese megfejtésre egyenesen azt mon-
„dom Paracelsus: a' csillagzati test néz-
„heti az Ádami testet, belsőképen, vagy
„a' mi nyelvünkre átalfordítottva, az egész
„valóságos műzerség képe lelkiképen ki
„van ábrázoltatva mint példa (exemplar),
„a' mi a' híres Stahl tételével: hogy a' lé-
„lek az ő testét az ő példánya szerént
„építi; megegyezik, és így a' lélek, a' mág-
„nesességben külső izgatást kapván, a'
„valóságos műzerségnek minden részét
„képzetben kiábrázolhatja. Ezenfelül van
„valami belső műszeres világosság, mely
„a' belső nézésre szolgál, a' mely vízfűza
„nem veretik; mint a' természeti világ-
„osság, hanem mindent meghat, és meg-
„világosít, és e'kor minden ideget szem-
„műszerévé tehet a' lélek, az alább meg-
„mondandó törvények szerént.“ No hát
csak én fogom é? E. úrra, hogy Paracelsus-
háda? és minden fanaticusok követője?
Ez az E. magyarázatja egy fakóvát sem ér.
Mert én már feljebb mind a' Paracelsus csil-
lagzatját, mind a' Stahl tételét megczáfoltam.
Csak a' belső műszeres világosság van hátra.
Mi ez? Humboldt és Reil azt állíták, hogy a'
te nek érzékeny levegőköre (atmosphæra) van.
Ezt a' vélekedést Wienholt és Treviranus a' mág-
nes-

nęsefség magyarázatjára felvevék. Lásd Sprengel krit. Ueber. d. zuff. d. Arzn. in dem letzten Jahrzehend pag. 441. Ezt a' levegőkört E. még is világosítá. De hát Humboldt és Reil hōnnét vevék azt? Paracelsból, a' ki mindennek, még a' nedvességeknek is lelket ad. Lásd feljebb. Mivel pedig ezeket a' vélekedéseket senki igaznak lenni meg nem mutatá; tehát költemények. Ezenfelül ez Istentagadás. Lásd feljebb Paracelsot.

E. „A' mágneseesség tehát az emett „állapathéli megköttetett világosságnak „kiömlése.“ Megint új definitiója a' mágneseességnek!

§. 14.

E. „Ide tartoznak az érząceknek, részint a' gyomorgödribe, részint az új-vegeire, és hüvelykekre való általtételeik is. Nem csak a' látásnak, hanem a' hallásnak és ízlésnek érzékét találá Petetin általtétetve, a' maga megkapatjában (catalépticájában). Renárd hasonló történeteket ír le, melyek a' hallásérzékére néve még nevezetesebbek. Sok számtalan jegyzések bizonyítják, hogy az álomlátónék a' gyomrokgödrökre tetetett írást, vagy könyvet olvasták, vagy csupa tapintással az újaik végekkel a' tárgyakat megismérték.

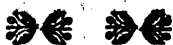
„ték. Ez a' tünemény csudálatos, de a'
„tudomány (theoria) szerént a' kevésbé
„nehezek közé látszik nekem tartozni.
„Már a' közönséges álomjárókban va-
„lami hasonló van. Mert ezekben a' kez-
„ek és lábák érzékek helyett lenni látsza-
„nak.“ Itt E. világosan azt állítja; hogy
a' gyomor láthat, hallhat, ízelhet; az
újak hegyeik, valamint a' hüvelykek is lát-
hatnak; azaz, a' gyomor lehet szemmé,
füllé, ínynyé, az újakhegyeik és hüvely-
kek is lehetnek szemekké. És azt veti
utánok E., hogy ezen tüneményeket könny-
nyű magyarázni, az ő tudománya szerént.
Ezekből következik, hogy az Isten által
nem csináltatott tsupán a' szem a' nézésre,
a' fül a' hallásra, az íny az ízlésre, az új-
hegye a' tapintásra. Úgyde ezt állítani
csak a'nyit teszen, mint az Isten lételét
tagadni, Mert Epicurus Lucretiusnál épen
ezen okból tagadja az Isten lételét. Lásd
Lucret. L. IV. V. 832.

. . . . et omnia denique membra

Ante fuere ut opinor eorum quam foret usus :

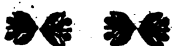
Haud igitur potuere utendi crescere causa.

Ellenben Socrat Xenophonnál épen a' dol-
gok végekből (ex finibus rerum) mutatja
meg az Isten lételét. Lásd Memor. Socra-
tis L. I. C. 4. Ezen felül, Turretin János
Alph-

Alphons azt mondja: Az Isten lételemről való kérdés, csak ide megy ki: valljon a' szem a' nézésre csináltatott é? Ezzel Turretin azt akarja mondani; ha nem csupán a' szem csináltatott a' nézésre, a'kor az Isten lételem nem mutathatni meg. Szent Györgyi az Isten lételem megmutatására főben járó erőségnek tartja a' dolgok végekből húzatott erőséget. Lásd Szent Györgyi Theol. Nat. pag 143. Midőn tehát azt akarja megmutatni E., hogy az Isten nem csinálta csupán a' szemet a' látásra, a' fület a' hallásra, az ínyet az ízlésre; a'kor az Isten lételem megmutató legerősebb fegyverünktől akar bennünket megfoztani, 's így az Isten tagadásra kíván utat nyitni. E're megyen hát ki a' dolog: vagy nem igaz az E. állítása, vagy nints Isten. Úgyde csak a' bolond szól így az ő szívében, hogy nints Isten. Tehát E., Petetin, Renard hazudnak. De hát miért mondja E. ? hogy ezek a' tünemények a' könnyűk, vagy a' nem nehezek közé tartoznak a' magyarázatra? az ő tudománya szerént? Azért, mert mint mindég vádoltam E., ő az Isten tagadóknak úton jár; 's hiszi a' Democrit bálványait, Paracels csillagzatját, Trialisták szelleket. Így könnyen lehet magyarázni! De mit mondok! hát

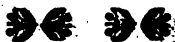
is-

ismeretlen dolog az? hogy az új hegycivel való olvasás hazugság? lásd feljebb az Avoy Margit történetét.

§. 15.

E. „Ez a tünet az idegalkatmány ég-
„sark megfordulásán épül, melyet alább
„magyarázok meg. Az agyban megkötte-
„tett, most pedig elszabadult műszeres le-
„vegőég (æther) magának a gyomorban,
„vagy az idegeknek köri (peripherals)
„végeken katlant csinál; és mivel az mind-
„en műszeres valóságokat keresztüljárhat;
„tehát a testen kívül is csinálhat magának
„levegőkört (atmosphærat), és a benyom-
„ásokat magába veheti, mint a szem, és
„a fül a rendes állapotban. A műszeres
„levegőég közérzék (sensorium commune).
„A mint vannak a különbözően-megtöre-
„tett és színes világosságsúgárai a fejt
„világossághoz; mely amazoknak egység-
„eket adja elő: úgy vagynak a különböző
„érzések, p. o. szem, fül, ízlés s a t. a
„közérzékhez. Minden különös érzékkész-
„ület különös megtörése a műszeres leve-
„gőégnek, mely a közérzékben az egység-
„et adja elő. Tehát a műszeres levegőég
„elszabadulván, a hol magának katlant
„csinál, ott származik az általtétetett köz-

„Érzék, mely minden változásokat éper-
 „úgy érez, mint az agyban, a' hol az ő
 „eredeti lakja van. E'ben áll az egész
 „tünet bájosága. Ez a' műszeres levegő-
 „ből álló közérzék a' csillagzat testhez
 „tartozik Paracels ként, a' köri érzék-
 „készületek pedig a' különböző megtörés-
 „ekkel csak az Adámi testhez tartoznak.“
 Az idegelkatmány égsark megfordulását,
 valamint E. alább megmagyarázza: úgy
 én ugyan ott megczáfolom. A' műszeres
 levegőég pedig, minthogy a' Paracels csil-
 lagzati testéhez tartozik, az E. vallása szer-
 ént is; a' csillagzati testét pedig Paracels-
 nek már megczáfoltam: tehát ez az egész
 magyarázatja E. úrnak semmit sem ér

E. „Ugyan a' műszeres levegőégből
 „magyarázatnak ezek is: más személyek
 „egész műszerségeknek keres túlláttatások;
 „a'nak a' kitaláltatása, mi bajok van azok-
 „nak; mennyi, és micsoda nemű pénz
 „van a' jelenvalók zsebekben; a' ki nem
 „nyitott könyvek neveiknek elolvasatá-
 „sok; a'nak a' meghallatása, midőn egy
 „sor ember öszszefogódzott kézen fogva,
 „mit beszélt az utolsó a' maga újára?“
 Minthogy ezeket a' tüneteményeket is a' mű-
 szeres levegőből akarja magyarázni E., ez-
 ek a' magyarázatok sem érnek egy hajintó
 fát is.

§. 16.

R. „Ide tartozik az is, midőn az ál-
„ómlátónak magoknak orvolságokat, még
„pedig a' betegsegeikhez alkalmaztattakat
„rendelnek. Ilyen, volt a' két álomlátóné
„St. . . ben. Igaz ugyan, hogy ha az álom-
„látóné az előtt az orvolságnak sem nev-
„et, sem erejét, nem tudta; a'kor azt
„innét ki nem magyarázhatni.“ Sem egy-
„iket, sem másikat nem magyarázhatni ki
„a' műszeres levegőégből, a' már megmond-
„ított okokon.

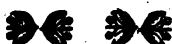
II. *Mágneses világos-látás.*

§. 17.

R. „A' mi ide tartozik, az a' helyet
„és időt kipótolni tudó képzelődőtehetség
„által megnyén véghez. Ide számlálom a'
„zürzavaróknak, ideiekre, tartótságokra,
„hathatóságokra, számokra nézve való
„megjövendőltetéseket. A' zürzavarokat
„hetekkel és hónapokkal előre meghatár-
„ozzák. St. . . ben egy lány félelztendő-
„nél többel előre megmondotta a' maga
„zürzavarját (paroxy musát), és épen a'
„kor történt meg. A' magam beteg, egy
„leány, ki megjörcsten kínlódék, és nap-
„onként 10—20 zürzavart szenved, mind-

12 *

„ég

„Ég mind az idejét, mind a' számát előre
 „megmondta a' bajának.“ A' józan bölcs-
 eség képzelődő erőt tulajdonít ugyan az
 embernek, de nem ilyet, mint E. vitat;
 hogy t. i. szerezsen (punctualiter) fél eszten-
 dővel 's többel előre tudjon képzelődni.
 Mert az már az Isten előretudásába üt be.
 De hogy E. ezt megengedi, sőt állítja,
 semmi csudálkozásra való dolog. Mert
 spiritusa (mint a' Magyar nevezi a' Tri-
 lista ízelletét) van.

§. 18.

E. „A' zűrzavarok előre megmondot-
 „ások nem jövendölés, hanem a' képzelő-
 „dőerő által megelső idő megnézés. Mind-
 „en műszerség törvények szerént változik,
 „az igaz, hogy olyanok szerént, melyeket
 „még e'koráig egyenlőítésbe (æquatio)ba)
 „nem tudtak hozni. E'ben a' törvényben
 „meg van az ábrázatja (typusa) minden
 „műszeres változásnak; és ezt az ábráza-
 „tot nézi meg a' képzelődőerő. Azt mon-
 „om, hogy a' műszeres munkás egyenlőit-
 „tetések nézetnek meg, és azokban megvan
 „a' bizonyos időbéli változásoknak az ösz-
 „szeségek (summájok) is.“ Hol van az az
 ábrázat (typus), melyet a' képzelődő-erő
 meg néz? Nem mondja meg E.; azért mint
 olyan

olyan dolgot, melynek hollétét, sőt csak létét, sem bizonyítja meg, a' költemények közé számlálom.

§. 19.

E. „Ide tartozik a' felemeltetett em-
„lékezőerő. Ezen számszerhez számlálom az
„idegen nyelvek tüneteményeket, melyeken
„neha oly személyek beszélnek, kik azok-
„ban nem gyakoroltatának. Gmelin emle-
„get ilyen lánykát, 's a' t. Ezen nyelvek-
„et azok a' személyek nem a'ban a' pil-
„lantatban találták; hanem valaha hallot-
„tak másokat azokon a' nyelveken beszél-
„ni, és most a' mágneseességben azon hom-
„ályos benyomások felbizgattattak, és in-
„nét származik a' csuda.“ Ezen tünetemény-
„eket a' rázó, mindégtartó, forró hidegek-
ben; az álombéli beszédekben; tapasztal-
juk; pedig ezek nem mágneseeségek. Te-
hát nints igazza E. úrnak.

§. 20.

E. „Nappali és éjjeli állapotja van a'
„léleknek. Lichtenberg megjegyzette, hogy
„más az ember értelme fektében, mint
„sem jártában, és álltában, menyinyivel in-
„kább az egyszersmind ébren lévőben és
„ugyan

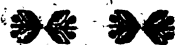

„ugyan a'kor félig mágneseesen alvóban,
Mese az a' mágneses alvás. Mert itt Pest-
en már több 8 hólnapjánál; hogy tüzzel
vassal mágneselnek, és még egy sem aludt
el a' mágneselés alatt.

III. *Mágneses vonzáság.*

§. 21.

E. „Ilyen díjúak mind azon tüne-
„mények, melyek felemeltetett érzőche-
„séget jelentenek. Ide tartozik a' mágnes-
„előnek az álomlátónéval való egymis (in-
„dividualis) összefüggtetése (rapportja).
„Ez a'ban áll: hogy a' szomorú vagy vig,
„felemeltetett vagy leveretett érzés, és
„kedvhangja a' megilletésköt hirtelen ál-
„talmén az álomlátónéba, sőt hogy has-
„onló gondolatok és akaratok ébrednek
„fel az álomlátónének tudomásában (con-
„scientiájában), mint a' milyenekkel azon
„szempillantásban foglalatoskodék a' mág-
„neselő lelke. Ilyen példákat emleget
Klein és Arndt.“ Ezt elhízi E. „mert
hízi a' spiritust Paracels 's a' t, után; de
mivel mi azt megczáfoltuk, nem hihetjük.
Mert az egész dolog ellenmondás mi el-
őtrünk, a' már sokszor mondattak szerént.
Ugyan is így az embernek egyszerre em-
ber-

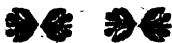
bernek is és Istennek is kellene lenni; tudva lévén, hogy a' lélek gondolatjait csak az Isten tudhatja, es senki más,

E. „Megjegyzették; hogy ha a' mágneselő bűja érzelmekkel, és nemifelgerjedésekkel epecsel, őt a' mágneses személy viszfzahajtja.“ Ez az előbbi meséhez tartozik; a' már mondtam okon,

§. 22.

E. „Ide tartoznak az egymis vonzóságok (sympathiák) és ellenkezések (antipathiák). A' nagy mértékben megmágneseltetett személyek megérik, kik közelitének a' szobához, vagy a' házhoz. A'kor nagy nyughatatlanságban, töpröködésben és görcsben vagynak, ha azok ellenkezők. Gyakran megmondják az álomlátónék a' közelítőnek nevét.“ A' szomszéd Vármegyebéli álomlátó szabályány is megérezé, hogy a' házhoz olyan borbély jö, kit ő nem szenvedhete. De mi vólt az egész dolog? Csalárdság. Épen ezt tartom minden többi ilyen hasonló történetekről. E. úr hidje el. Mert spiritusa van.

E. „Az álomlátóné megmondja a' véle öfzfzeköttetésben lévő személyek egészségekét. Példa e're S... Gróf. Carlsruhanban.“

„ban.“ Ez csak olyan hír, melynek Ura nint s, és már csak azért sem érdemel hitelt. Lásd Heinecc Phil. Rat. pag. 134.

§. 23.

E. „Ezen tüneményeknek tökéletes „magyarázatokra szükséges: 1) az által- „tétetett közérzék. 2) a' felemeltetett von- „szóság. 3) a' belénk született műszeres „törvények példányokat megnézés.“ Ez- „eket már mind megczáfoltam feljebb; csak épen a' belénk született képzeteket (innata ideákat) kivéven.

A' philosophia tagadja a' belénk szü- „letett képzeteket: Mert — 1. Vannak a' léleknek tehetségei, melyekkel az igazság- „okat kereshetjük, feltalálhatjuk, és meg- „ismérhetjük. Képtelen dolog lett volna rehat, magokat az igazságokat is az elmé- „be teremteni. Mert az épen olyan volna, mintha azt mondanók: a' színek képzeteket beléjük teremtette az Isten az állatokba, az- „onban szemeket is teremtett nekik, melyekkel a' színeket a' tárgyakból elhúzhatják, és az- „okat így megismérhetik. — 2. Nintsenek oly közönséges elők (principiumok), mely- „eket minden emberek egyaránt tudnának. Mert ha volnának, ilyenek volnának ezek is: A' mi van, szükségesképen van. Nem lehet valami egyszersmind ugyan az, a' mi, és

és nem az. Úgyde hány ember nem tud ezekről semmit is? — 3. Minden képzetek az érzékektől származnak, vagy közvetlenül (immediate), vagy közvetlenül (mediate). P. o. a' szín képzete származik a' szem által, és a' kinek szeme nints; nints képzete a' színről. A' hang képzete származik a' fül által, és a' kinek halló füle nints, mint a' némának, nints képzete a' hangról, 's a' t. És így nem születtek belénk a' képzetek. — 4. A' legfőbb igazságokat is csak okoskodásból, vagy tapasztalásból tudjuk. És így azok nem születtek belénk. Mert úgy nem kellene keresni azokat, ha már az eszünkben készen vólnának. — 5. Az erkölcsi elők nem mindeneknél ugyan azok; p. o. a' Görögöknél dicséret völt a' testvért feleségül venni. Az nálunk halál álos vétek, 's a' t. Tehát az erkölcsi elők nem születtek belénk. Különben mindeneknél ugyan azok vólnának. — 6. Minden igazságot tanulni kell; másképen azokat nem tudjuk. A' ki e'ről többet akar tudni, lássa Joh. Lockii L. IV. de Intell. Hum. Ismét R. P. Nic. Malebranc, Tract. de Inquis. Verit. Tehát minden magyarázatja E. úrnak itt dugába dül; a' mint maga is itt előre mentegeti magát, midőn még senki sem vádolta is, mondván: "Ezt a' magyarázatot valaki erőszakkos."

„osnak, talám ábrándozónak is tartja; de
„nem az, 's a' t.

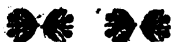
§. 24.

E. „Tapasztaljuk, hogy minden érzé-
„elem (sensatum) és indulat megrefszket-
„tetése hirtelen a' szívbe, és az edényal-
„katmányba (vasorum systemába) által-
„csap. Ha ilyenkor a' vonzó (sympathe-
„ticus) idegek is, az örömben, szomorú-
„ságban, ijedségben, félelemben, 's a' t.
„meg-illettetnek; miért nem mehetné-
„nek azok is másokba által, mint testté
„vált dolgok? “ Csak azért, mert ez az
általmenetel csak egy embernek a' testére
szól; nem pedig egyik emberből a' másikba.

E. „Minden gondolat a' lélek műszer-
„ével öfzfzeköttetésben van, tehát a' más
„ember lélekműszerét is meg illetheti.“
Nem igaz a' következés. Mert a' lélek
csak a' maga műszerét illeti meg, és víz-
ont; de nem a' másét. Amaz ábrándozó
philosophia; Paracels spiritusának a' dol-
ga; nem a' józan bölcsesség tudománya.

§. 25.

E. „Ezen fűámszerhez kell számlálni
„a' kettős személy tüneményit is, úgy a'
„nyira, hogy az önézés és az öntudomás
„a' rendes és a' mágneses állapotban való-
„ban

„ban kétfélének látszik. Gmelin beszél
„ilyen példát, 's a' t.“ E're a' feleletet lásd
a' 19. §. alatt.

§. 26.

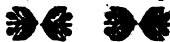
E. „Ezt a' tünetet az érzőtehetség-
„nek kettős állapotjából kell magyarázni,
„egyszer úgy gondolván azt, mint a' lelki
„gömbölynek középszúratját, minden töb-
„bi reherségeknek öszszeragadásokkal a'
„rendes állapotban: mászor pedig a' fel-
„magasztaltatott lépcsőben, mintha a' köz-
„épszúrat más félgömböly katlanává lett
„vólna.“ Csak úgy kell biz azt gondol-
ni, hogy egyszer eszén, mászor pedig
eszén kívül, van az ember. Nem szükség
ide a' titkolódzás (mysticusság).

IV. Mágneses jövendölés.

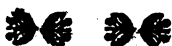
§. 27.

E. „Az ide tartozó tünetek a' felmag-
„asztaltatott és szabadabbá lett tünődöz-
„ést jelentik. A' tünődözés felette jeles
„tulajdonság, 's a' t.“ Itt E. úr a' tünö-
dözést az égig emeli. De van is oka. Mert
ezt az egész munkát a' tünődözés, vagy
inkább az ábrándozás szerént szerzette. Él-
jen vele, ha úgy szereti. Mi valóságot ke-
resünk, nem hijábanvaló képzeteket.

§. 28.

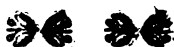

E. „Ezen számszerbe számlálom az ál-
 „omlatonék meszfzenézőmesterségeknék, és
 „jövendőléseknek tüneteiket. Példa e're
 „a' Hofm. Sch. - - által beszéltetett tör-
 „ténét; St - - - ben az R - - lyányaszszony
 „tette; a' bújdosócsillagban járt álomlátó-
 „nének példája; W. - - lyányaszszonynak
 „nevezetes történetei, melyeket Klein biz-
 „onyít, hogy t. i. St. - - - nemzetségnek
 „sok halálokat megjövendöle, és azok köz-
 „ül három be is teljesedék, a' mint meg-
 „mondá. Nevezetes az, hogy a'nak az Or-
 „osz táborban szolgált fíjoknak halálát is
 „megjövendöle. Ugyan ő szemberünökép-
 „en kimutatá magát, midön N. N. asz-
 „szonyfágnak egy férjfi gyermekkel 30.
 „Jun. lejendö jelenlételet előre meghatár-
 „ozá.“ Ezen híreknek nints utok; és így
 „semmi hitelek. A' meszfzére dolgozó mun-
 „kát (actio in distanst), és a' jövendölést
 „már feljebb az Arndt álomlátónéja alkal-
 „matofságával megczáfolám, és így semmi-
 „vel sem vagyok adós. Hogy pedig még
 „világosabbá tegyem az illetén dolgoknak
 „hijábanvalóságokat, ímé egy újdonan új hír-
 „rel (anecdotal) kedveskedem: A' minap
 „Párisban F - - - A - - - leghíresebb magnes-
 „előnek műhelyében megjelené a' leghíresebb
 „al-

alakosok (komédiások) közül is egy. A' mágneselő nagyon óhajtá, hogy mesteriségét egy ilyen nevezetes emberen mutatná meg. Tehát őt egy kanapéra tevé meg mágneselé, majd az egész testét tevé mozoghatatlanná, és azt kénye szerént vízont mozoghatóvá csinálá. Mágneseltetett vízzel itatá őt, mely mágneses erő által mindenmü roszolissá (liqueurré) változék, és hogy senki ezen csuda valóságáról ne kételkedhesék, a' mágneselő mindég előre megmondotta a' változást, melyet csinálni akar. Utoljára hagyá pedig, más műveszek szokások szerént, a' remeket, az ő mesteriségének főbélyegét, mely mindent csudálkozásra ragadna. A' világosanlátó alakos egy aszszonyfággal téteték öszszeköttetésbe, ki kevés idő múlva anyává leendő vala. Mivel terhes az aszszonyfág? kérdi parancsoló hangon a' mágneselő. Az álomlátó öszszeszedi magát, és azután a' neki tulajdon, és követhetetlen öszzintességgel (seriositással) felel így: „Valóban, ha az „nem fiú, a'kor a'nak lyányhoz hasonlónak kell lennie!“ Hát az ily kigondolatott komáskodás Journal universel des Sciences médicales munkába tartozik? lásd Medic. - Chirurg. Zeitung D. J. N. Ehrhart. 1. B. 1818. Salzburg. pag 300. — Gyönyörű mágneses jövendölés! !

S. 29,

E. „Képtelenségek, hallom kiabálni, „s a' t.“ Itt E. leírja az anyagosok (materialisták) alkatmányokat, és kikél ellentek, hogy csak azért tagadják a' mágnesességet; mert, úgy mond, a' lélek létét tagadják, a' mágnesesség pedig a' felemeltett lélektehetségének a' munkája. Káncsal mézfátos E.. Mert nem oda üt, a' hová néz. Nem a' materialistákat akarja ő itt rakni, farradni, mocskolni, hanem általjában mind azokat, valakik csak a' mágnesességet bolondságnak tartják. De nem meri a' dolgot világosan úgy kimondani, a' hogy gondolkozik. Ugyan is E. így gondolkozik: valaki csak a' mágnesességet tagadja, az mind materialista, és a' lélek halhatatlanságát tagadja. De jól tudjuk honnan vette ezt az erősséget. Ugyan is Cardanus állította azt, hogy a' ki a' boszorkányságot tagadja, az a' lélek halhatatlanságát is kétségbe hozza. Lásd feljebb II. Serp. 22. lap. Imé itt is egynek tartja E. a' boszorkányságot a' mágnesességgel. Mivel a' boszorkányok fegyverekkel dolgozik. Hát a' munkám folyamatjában, hányszor vertem én az anyagosságot az E. fejéhez? hányszor mutattam meg? hogy a' ki a' mágnesességet állítja, a' materialismusra vezet? Még

Még is neki áll feljebb? De most a' következendő §-ban is mindjárt megmutatom, hogy E. a' materialismushoz hunyorít; éppen a'kor, mikor azokat vádolni láttatik. Édes E. Uram tudja meg kigyelmed: hogy mi midőn a' mágnesefféget tagadjuk, a'kor nem a' halhatatlan lélek létét, hanem a' Democrit bálványát; a' Paracels csillagzatját; a' Spiritualisták, Trialisták, Rózsa-keresztetek, Fanaticusok, Illuminatusok, 's a' t. ábrándozók halandó szelleket (spirítusokat) tagadjuk. E' fáj Kigyelmednek. Mert ez a' lidércze, mely a' híreket hordja az álomlátóiba!

§. 32.

E. „Semmi kifogásom nints ez ellen az (t. i. a' 29 — 31 §§-ban előadatott) okoskodás ellen, az egymásból foly, 's a' t.“ Hát így haragszik E. az anyagosokra? hogy az okoskodásokat helyben hagyja? Nem hunyorítás ez a' materialismushoz?

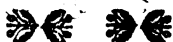
E. „A' ki nem hiszi a' lélek halhatatlanságát, az fel nem támad. Ellenben „a' ki a' halhatatlanságot hiszi, az mindég „tökéllerefebbé lesz, és a' kinyilatkoztatást „vizsgálja. Itt a' hit szükséges.“ Hát csak így kell megczáfolni a' materialistát, és al-

artomban azt mondogatni, hogy a' lélek halhatatlanságát nem lehet megmutatni a' philosophiából, mondván; azt csak hinni kell, a' Sz. Irás szerént. Hiszem vannak nekünk sok és nagy erőfőgeink a' halhatatlanság mellett a' philosophiából is. A' csupa Lit pedig ott szükség, a' hol semmi erőfőség nints a' józan okosságból.

No édes E. Úr, ha az Úr meg nem czáfolta a' materialistákat, majd megczáfolom én; pedig minket vagdalgatott az Úr materializmussal, a' kik t. i. a' mágneseffőget nem hiszszük.

A' lélek nem test, hanem anyagtalan valóság: Mert — 1. A' test nem dolgozik maga magában, p. o. a' kisűj, fark, maga magát nem érdekelheti. Ugyde a' lélek maga magában dolgozik, p. o. észre veszen, ítél, akar, és ezen gondolkozásokat, maga magába szálván, maga magában tapasztalja. Sőt maga magát magának tárgyúl teszi; meggondolván, vizsgálván a' maga erejeit, cselekedeteit, szenvedéseit. Tehát a' lélek a' maga cselekedeteinek tárgya is oka, is lehet. Ezeket test nem csináihatja — 2. Az a' valóság a' mi bennünk észreveszen, ítél, emlékezik, választ, vizsgál, és ezt mind öntudtával cselekszi, csak egyes (simplex). Mert ha többes (compositus) volna, úgy a' gondolkozás, és az azt tudás,

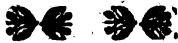
ás, a' fok részek által elosztatnék, és így az okoskodó élet rende megzavarodnék. Úgyde minden test fok részekből áll. — 3. A' gondolkozó valóság állandó vagy megkötetett (fixum). Mert a' 80 ézf-tendős ember is emlékezik a'ra a' mit 60, 70 ézf-tendővel az előtt ézf-zevett (percipiált). Úgyde az ember teste elrepülő, változó. Boerhaave állítása szerént minden ember teste 7 ézf-tendő alatt egészen megváltozik. — 4. Más törvények által mozgattatik, és mozog a' lélek, mint sem a' test; u. m. a' lélek törvényei az okoskodástudományban (logicában), lélektudományban (psychológiában) erkölcstudományban (ethicában) 's a' t. íratnak le: ellenben a' test törvényeit a' természettudomány (physica), méréstudomány (mathesis), egészségstudomány (physiologia), 's a' t. tanítja. — 5. A' test csak a' jelenvaló dolgok körül foglalatoskodik, azt csak a' jelenvaló dolog illetheti meg: de a' lelket megilleti az elmúlnak emlékezete, a' jövőendőknek reménylégek. Sőt a' test csak a' körül forog, a' mi valósággal van: de a' lélek foglalatoskodharik az elvonatott számokkal, csupa lehetőségekkel, elmúltakkal, jövőendőkkel, közönséges képzetekkel, melyek valósággal nintsének; azokat meghatározza, elosztja, 's a' t. — 6. A' léleknek

és testnek tulajdonágai tökéletesen különböznek egymástól, p. o. a' testek tömörségek, kiterjeszkedések, alkatmányok, belső szövetjek, képek, eloszolhatóságok, mozgathatóságok, hidegségek, melegségek, keménységek, lágyágok, darabosságok, fimságok, különböző hangok, színek, ízek, szagok, teljességgel semmiben meg nem egyeznek a' lelki ismerettel, erősítéssel, kételkedéssel, tagadással, képzeteket és ítéleteket öszszehasonlításal, következéseket előbből kihúzással, választással, visszavezetéssel, igazsággal, hamissággal, okossággal, bölcsességgel, igazságokat öszszekötéssel, melyekből állanak a' tudományok. Ezen egészen különböző minéműségek ugyan azon egy tárgyra nem tartozhatnak. — 7. Az emberben kétféle képzet van, t. i. érzéki; és értelembeli; és az utolsó az első megigazíthatja, p. o. úgy látszik, hogy a' nap jár, de az értelem azt megigazítja, és megmutatja, hogy az áll. Már ha csupa test volna az ember, e' nem történnék. Mert a' malom, óra, maga magát meg nem igazítja, ha hibázik. — 8. A' testi kívánságot a' lélek megigazítja, p. o. a' test kíván minden testi gyönyörűséget, a' lélek tiltja azokat. Van hát lélek. — 9. Ha az, a' mi bennünk gondolkozik, test, és a'nak részei vagynak; a'kor a' gondolkozóreghetség vagy minden különös részekben

egészen megvan, vagy csak különös részben egy különös tehetsége van a' gondolkodásnak; p. o. egy rész test észreveszen, másik ítél, s' a' t. Ha minden rész testcsekében egészen megvan minden gondolkozótehetség; a'kor a'nyi gondolkozó valóság lesz az emberben, a' mennyi része van az ember testének. Ha pedig csak minden különös részében a' testnek egy különös tehetsége van a' gondolkodásnak; kérdés; mi köti öszsze ezeket a' részeket? hogy azután egy gondolkozás lánczát csináljanak. Hogyha visszat a' gondolkozás a' részek öszszeköttetésekből származnék; a'kor a' test szövetétől, képétől, mozgásától függene a' gondolkozás. Úgyde egy nemű szövetttől, képről, mozgástól, csak egyféle gondolkozás következne. Tehát a' mennyiféle volna a' gondolkozás, a'nyifélének kellene lenni a' gondolkozó test szövetének, képének, mozgásának. Úgyde egyszerre kétféle gondolkozásunk is van, p. o. ítélünk, és a'kor egyszersem tudjuk is, hogy ítélünk. E' szerént a' bennünk gondolkozó testnek egyszerre, ugyan azon egy időben, kétféle szövetének, képének, mozgásának kellene lenni. De ez lehetetlen. Tehát a' bennünk gondolkozó valóság nem test, hanem anyagtalán lévőség. — Kifogásokat tesznek az anyagosok,

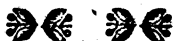
mondván: — 1. Az anyagoknak belső természeteket nem ismérjük: lappanghat azokban valami olyan, a' miből az értő, kívánó, választó erő következik. — Igaz az, hogy a' testeknek minden belső tulajdonságaikat nem ismérjük; de a'nyit csakugyan tudunk rólok, hogy azoknak természetekkel a' gondolkozás ellenkezik; a' mint megmutattam. Mert, példát vévén fel, bátor a' tűznek és víznek belső valóságát nem tudjuk is, de csak ugyan rólok a'nyit tudunk, hogy a' víz nem éget. — 2. A' lélek a' testtel nő; a' munkáiban a' testtől függ; mert a' beteg gyakran eszén nints; a' gondolkozás szere a' mértéklertől függ. Tehát, úgy mond, a' lélek test. — E'ből csak a' következik, hogy a' lélek a' testtel erősen van egyesülve; de azért vele nem egy. Két ellenkező dolog lehet egymással egyesítette, de azért az a' kettő nem egy; p. o. a' hangács (musicus) a' hegedűjével oly szorosán van egyesülve, hogy ha a' hegedű húrja elszakad, vagy a' hegedű maga eltörik, a'kor a' hangács többé nem hegedül; azonban még eddig egy okos ember sem mondta, hogy a' hegedű a' hegedűssel egy dolog. — 3. Ezek szerént a' barmoknak is kell lenni lelkeknek. Mert emlékeznek, kívánnak, s a' t. Ugyde ha azt mondjuk, hogy azoknak a' lelkek is anyagtalan; a'kor az ember mélt-

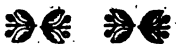
óságát alacsonyítjuk. És így a' test gondolkozhat. — Semmit sem alacsonyítja az ember nemességét, ha van is lelkek a' barmoknak. Mert az csakugyan nem oly nemes lélek, mint az emberé.

E. „Nékem az egymii (individualis) lélek egyszersmind közönséges lélek is, épen úgy, mint Paracels az Ádámi, és a' csillagzati testet együvé teszi. Az egymii lélek az Ádámi testtel kenyeret keres, a' tapasztalás tételeit és a' véleményeket minden elő nélkül mondja ki; ellenben a' közönséges lélek a' csillagzati testtel a' képzeteknek, tündésnek adja magát. Am, az a' véges kögben marad, ez pedig ker, esztül törí azt, és a' végetlen és örökké való után iparkodik.“ Hát nem világos Trialista E. úr?

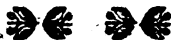
E. „Az ugrás nem oly nagy, mint látszik (t. i. az egymii és közönséges lélek közt, vagy a' véges és végetlen lélek közt). Mert a' maga magában visszafertő görbe vonat, az ellipsis, a' ízaráival val végetlenségbe kimenő hyperboleval, ugyan azon egy conusból vágatik ki. Csak az Ádámi lélekre illik amaz az ellipsis kög, a' maga tetőszúratjaival (verticale punctumaival): a' csillagzati lélek ellenben a' hyperbolébe esik. Ugyde az ellipsis lassán lassán parabolává, és a' parabolá

„ola lafsán lafaán hyperbolává változhat;
 „ésígy. az egymí - lélek lafsán lafsán
 „közönségeslélekké változhat.“ Eretnek-
 ség ez a' philosophiában; a' mit itt akar
 állítani E., t. i. hogy a' véges lélek, véget-
 lenné válhat, és válik is. Mert, úgy mond, az
 emberben mind a' kettő megvan. A' philos-
 ophia ilyen törvényeket szab ezen dolgok-
 ban: A' véges meg nem foghatja a' véget-
 lent. A' végesnek semmi közi a' végetlen-
 hez, azaz: *Finitum non est capax infiniti.*
Finiti ad infinitum nulla proportio. Lásd
 a' Philos. Primában. Hát nem nagy ugrás
 van a' véges és végetlen lélek közt E. úr?
 Már másutt megmutatám, hogy az ember
 lelke véges; de hogy az jobban megbizony-
 ítassék, lássuk meg azt itt újonnan, —
 Midőn valamit végesnek mondok, a'kor
 képelem — 1. hogy valamely dolog a'
 maga minéműségekkel, és tulajdonságaival
 van felruházva. — hogy azon tulajdon-
 ságoknak és minéműségeknek van to-
 vábbi lépc öjök és nagyobb mértékek. —
 3. hogy azon további lépcsőt, és nagyobb
 mértéket a'tól a' dologtól, melyet véges-
 nek nevezek, elhárítom. p. o. az én lelkem
 véges, mert — 1. vannak tehetségei. —
 2. azon tehetségekben nagyobb mértékek-
 et lehet képzelni. — 3. az a' nagyobb mért-
 ék nem tartozik az én lelkemhez. Véges
 pedig

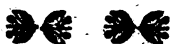

pedig az én lelkem tökéletességére nézve. Mert mind számokra nézve vagynak több, mind mértékekre nézve vannak nagyobb tehetségek, melyeket az én lelkem természetete megengedne, de még is a' melyek az én lelkemben most nintsenek; és a' mely tehetségekkel most bír az én lelkem, azok mind többek, mind nagyobbak lehetnének. Tehát az én lelkem tehetségei mind számokra, mind mértékekre nevezve végesek. Azt is meg kell gondolni a' tökéletességekre nézve véges dolgokban, hogy azok egyszerre meg nem szerezhetik azokat, melyeket az ő természetek megenged, hanem csak váltva (successive) egymás után juthatnak azokhoz; p. o. az ember lelke külön külön ezer tárgyra is figyelmezhetik, de nem egyszerre és egyszeremind, hanem egymásután: így a' léleknek vagynak egyszeremind több alkalmas voltjai (habilitásai), de azokat csak lassán lassán szerzette. Látuk már mi a' véges lélek; lassuk most mi a' végetlen lélek; Tökéletességére nézve végetlenségnek mondjuk azt, melyben minden ellenkezőképen van mint sem a' tökéletességére nézve való végesben. Tehát végetlen léleknek azt hívják; melyben minden ellenkezően van, mint sem az ember lelkében. Ugyan is, a' tökéletességet ez a' három határozza meg: a' szám, mérték, fel-

felváltás vagy egymás után következés (successio). Tehát az a' valóság, mely minden a' maga természetéhez tartozó tulajdonságokkal bír — 1. szám nélkül — 2. mérték nélkül — 3. felváltás (successio) nélkül; az tökéletességére nézve végetlen. Ilyen az Isten. De ilyen e' az ember lelke? Nagy ugrás van hát itt a' véges és végetlen lélek közt, E. uram! Sőt ezek ellenkeznek egymással. Nints hát az embernek véges és végetlen lelke; és eretnekséget tanít, a' ki azt állítja. Mert az emberből Istent, és az Istentől embert csinál. Spinoza az. Tehát Istentagadó.

Úgyde E. azt mondja: „Valamiképen az ellipsziből parabola, a' parabolából hyperbola lehet: úgy a' véges lélekből végetlen lélek lehet.“ — Plátónak volt az a' szokása, hogy a' megmutatásokban mérésstudománybéli (mathesisbéli) példák-
kal élt. De miért cselekedte ő azt? Azért, hogy a' papok ne érthessék, és azután eretnekséggel ne vádolhassák; és hogy magának nagy tekintetet szerezzen. Hát E. úrnak melyik? vagy talám mind a' kettő a' vége? Hogy pedig az Plátóról igaz, imé lásd I. Bruckeri Instit. Hist. Phil. Usui Acad. Juvent. pag. 162 mondván: A' mérésstudománybéli (mathematica) dolgokat a' természeti dolgok magyarázatjokra nem csak
al-

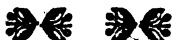

alkalmaztatta (Plato), hanem a' természeti dolgok számokra (ratiókra), arányosaagokra (proportiókra), és földmérési képekre (geometrica figurákra) változtattak, és azokkal öszszezavartattak. — De az erősség természetihez szólván: E. úr erősségül hozza a' hasonlatosságot. Pedig a' philosophia ezt mondja: a' hasonlatosság nem bizonyít, hanem csak világosít. Azonban itt nem is világosít. Mert két egymással ellenkező dolgot egymással öszszehasonlítani, sőt egymással világosítani akarni, nem *contradictio*? Úgyde a' lélek egyes valóság (*ens simplex*), a' *geometrica figura* pedig, vagy itt szólván, a' *conica sectio*, többes vagy öszszetétel (compositum ens) valóság.

A' többi hijábanvalóságára itt ezen §-ban E. úrnak semmit sem felelek. Mert már a' talpat elrontván; lerogyik az épület is.

§. 33.

E. „Van oly arányosság a' műzserésben, melyben az Adámi testet, a' csillagzati, tökéletesen felülmúlja, és az egymilélek a' közönséges lélekbe bú.“ Már ezeket a' képtelenségeket miud megczáfoltam; de azt csak elnem halgathatom, hogy E. azt mondja, „hogy az egymilélek a' köz-

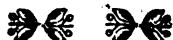
„közönséges lélekbe bú.“ Már e' micsoda? Csak olyan, mint mikor a' Magyar így káromkodik: ördög bújjon a' lelkedbe. Hiszem Édes Philosophiæ Professor uram, a' lélek egyes valóság (ens simplex); hát hogy búhat belé más lélek?

E. „A' legnagyobb lépcsőjében (t. i. „a' mágnesetségnek) a' lélek serénysége „végetlenné lesz, és a'kor a' távolság, „s jövő, jelenvalósággá lesz.“ Az ember lelkének serénysége soha sem lehet végetlenné. Mert a' véges a' végetlent be nem foghatja, mint feljebb megmutattam.

E. „Meggyőzetvén az ember lelke erejeinek végetlenségekről; hiszem minden „tüneteméit a' mágnesetségnek.“ De már az emberi lélek erejeinek végelességeket megmutattam. Tehát már nem hiheti E. a' mágnesetség tüneteméit.

E. „A' jövődőlés mesterségére nézve „azt veszem ki: hogy a' mi az emberek „nek szabad akaratjokból származik, azt „meg nem jövődölhetni; mert úgy a' Fatalismust kellene hinni; vagy az íhlő (inspiráló) ördögökhöz kellene folyamodni, „és így a' boszorkányságot ismét bé kellene hozni.“ A' philosophia azt tanítja, hogy az embernek minden cselekedete történetes (contingens), és változható; az embernek minden cselekedeteiben szabadakaratja van,

Hát

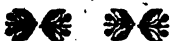

Hát micsoda cselekedeteket akar itt kivenni E.? Hogy fatalismust, és hoszorkányságot, sugálló ördögöt, vagy spítitust, akar behozni E., az világos.

E. „De azon történeteket megjövendölhetni; melyek a' műszeres példányból (typusból) szükségesképen következnek.“ Ezt a' példányt már feljebb megczáfoltam. És így édes E. Ur semmit sem lehet megjövendölni.

E. „A' legmagasabb lépcsőre emeltetett álomlátóné jövendölései és meszfelátó-kísírtetei (próbái) csak a'kor nyilatkoztatják ki magokat, midőn vagy a' mágnesező akaratja határozza meg azokat, vagy valami az atyafiakhoz, jó barátokhoz, nevezetes személyekhez való természeti vonzódás áll elő.“ A' legmagasabb grádicsra emeltetett álomlátóné az, a' ki legnagyobb ámitó. Az ilyen mond jövendőket, és igen meszfel lát; mint hallok hogy Selymeczen is támadt ilyen pythionica.

E. „Semmi ábrándozás sem szükség ezen tettek hitelekre. Csak a' hideg, az időlelkébe elsüllyedett elmének, a' tünődözés és erejével ismeretlennek, látszik ez olyanak, ki a' tünődözést a' képtelenséggel egynek tartja. Én az én tételeimben oly józan, oly vigyázó vagyok, mint
„am-

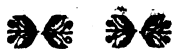

„amazok az ő jegyzéseikben, ítélettétel-
 „eikben, bezárásaikban (conclusioikban),
 „sőt mondhatom, kogy még józanabb vagy-
 „ok; mert engem az irgalmatlan időlelke
 „meg nem vesztegetett.“ Ludas E., azért
 mentegeti magát. A' kéretlen mentség, vád.
 Azokat mind visszra felé kell érteni, úgy
 igazak.

E. „Az anyagosság femmirekellőségét
 „sem az erkölcstudomány, sem a' lélektud-
 „omány még nem gátolhatja, hanem csak
 „a' mágneseiség töneménye. Pedig a' mat-
 „erialismus kárt teszen, és az erkölcsöt
 „rontja.“ Ki a' materialista? A' mágnese-
 elő: mint már meg mutattam töneményt-
 elen sok helyen. Ki rontja hát az erkölcs-
 öt? Ki teszen kárt? A' mágneseelő, és ne-
 vezetesen E.

E. „Már valahára ezt a' dolgot (a'
 „materialismust) a' hivatal igazi tárgyává
 „kell tenni.“ Én azt óhajtom, és hiszem-
 is; a' mi úgy lesz még; ha a' mágneseleést
 tökéletesen, kemény büntetés alatt a' kór-
 mányszékek megtiltiak. Ez a' tilalom mül-
 hatatlan is. Mert már nálunk még a' fa-
 lusi tudatlan köznép is elcsábíttaték. Bo-
 tránkozás látni a' szegény tudatlan ember-
 eket csordánként ide a' városra bétóldúlni,
 a' mágneseelő szűzfékokhoz. Minap egy táv-
 ol lévő Vármegyei úr azt beszélé előttem:

a'

a' falusi vén afzszonyok, kiket e'dig' boszorkányoknak csúfoltak, most tapsolnak örömökben, mondván: Imé! nevetség a' boszorkányság? De hagyján a' köznépet! Nálunk már sok tanult, és tudós név alatt isméretes férjfiak, vének, ifjak találatnak, kik a' mágneseiség mellett kéznek kardot kötni. Nekem szemem szám eláll, mikor ezeket hallok beszélni. De mit csudálkozom ezen? Hiszem hát az orvosok?

§. 34.

E, „A' mágneses jövendölést nem kell „a' prophetai jövendöléssel felcserélni.“ Ne kétszínűsködjék E. : Tudjuk, ismérjük az ilyen madaraknak a' fogásaikat. A' Sz. Irást szokták árnyéktartónak, vagy ernyőnek venni, azonban a'nak a' színe alatt Isten-tagadók, Kristus-tagadók, anyagosok, és mindenek. Így cseledett régenten Democrit. Hirte a' kísérteteket, de csak szóval, hogy a' nép meg ne kövezzé, azonban az Isten-tagadást koholta képlag (sub rosa). Hát Paracels? Ő mindég a' Sz. Irást pengette a' nyelvén; azonban Ariánus vólt. Valljon jobbak e' a' Rózsakeresztesek? Feljebb leírtam, hogy minden lépten nyomon a' kinyilatkoztatást (revelatiót), a' Kristust emlegették; azonban ezekből semmit sem hittek. Lásd feljebb, Csak ide mengyen ki

az E. áhíthatósága is, midőn a' materialisták-
at vádolja, pedig maga az: a' halhatar-
lanságot a' Sz. Irásból akarja hitetni; pe-
dig azt hiszi, hogy azon erőfeg semmit
sem ér; azonban azt állítja, hogy azt a'
philosophia meg nem tudja bizonyítani.
Most legközelebb a' prophétákat magafz-
talja; pedig állhatatosan hiszem, hogy az-
okat is mágneseknek tartja.

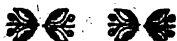
*V. Az állati mágnesezés egyes
tüneteménei.*

§. 35.

E. „Ide tartozik a' mágnesezés személy-
„ek fejlődésük: a' belső példány szerént
„való legszorosabb napidő mértéke, mely
„nem csak a' pillantásokat, hanem a' más-
„odikokat (secundákat) is megigazítja. Pél-
„da ére: R - - lyányaszszony St - - ben;
„és az a' lyánka, kit E. orvosla.“ Ez nem
a' mágnesezésről származott, ha igaz volt?
A' következő § alatt megmagyarázom.

§. 36.

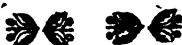
E. „A' műzserésben van olyan for-
„gás (circulatio), mely a' maga idejét a'
„földnek naponként maga körül való for-
„gásához szabja, a' mennyiben az a' nap
„állásával megegyezik. A' mágnesezésben.
„a'

„a' lélek a' maga műszerségébe néz, és
„minden kis különbséget észreveszen; és
„e'kor az időosztályát is meglátja a' táb-
„lán, melyen a' mutató' lalsán előre mén.
„A' zürzavarok csomók a' műszeres kög-
„ön, melyeknek számokat előre megjövén-
„dőlhetni, ha a' változások példányát (ty-
„pusát) megnézi az álomlátóné. és a' köz-
„öket a' csomók közt a' napidőmértékére
„elosztja.“ Itt E. azt mondja, hogy az
embernek belső órája van, és a' mágneses
azt nézi, 's innét határozza meg a' külső
órák meneteleket. E'nek a' magyarázat-
nak a' talpa tehát a' mágneses embernek bel-
ső maga részeit világos nézés, vagy látás.
Ezt már feljebb megczáfoltam. A' józan
philosophia a' lélek értőtehetségére viszi az
idő meghatároztatását. Lásd Szent Györ-
gyi Theol. Nat. pag. 50. De az ily jövén-
dőlésekről, mint E. beszél, a' bölcsesség
semmit sem tud.

§. 37.

E. „R - - lyányasfzszony a' gyógyúl-
„hatatlan nyavalyákban, p. o. vezett ku-
„tya dühösségében, nehéz nyavalyában,
„rákban, orvosságokat rendelt, igen szer-
„esen, és adatokra (dofisokra). Az orvos-
„könyvekből tanulta e' ezt? vagy a' kép-
„zelődés erceje? vagy valami íhlő (inspi-
rá-

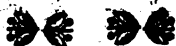
„ráló) vitte ezt véghez? e'ben a' lyányban, az nagy találgatómese.“ Illik philosophushoz az ily találgatás? Miért nem mondja egyenesen, hogy az egész dolog szemfényvesztés; vagy Doctor Frank Jósef ként, világos bolondság jele; mondván: És minthogy az orvofságookról van szó, szabad legyen más segedelemről, t. i. az állati mágneseffségről is, szólnani, melyel való fokáig élés a' bolondság állapotjának kedvezni látszik. Legalább némely világosan-látókban (clairvoyantokban), kötelességem szerént mondhatom, hogy, mivel mintegy háromlábú székéről látszanak jövedőlni, és a' betegek által megkeresternek tanács véget; világos bolondság jelei látszanak benne lenni. Lásd Jóseph. Frank Prax. Medic. Univers. Præcept. P. 11. Vol. 1. Sect. 1. pag. 743.

§. 38.

E. „Ide számlálom az új nagyszerű szám (machina) találást, és a' mágneses személy számolását. R - - lyányaszszony-nak ez a' története.“ Már ezt feljebb megczáfoltam.

§. 40.

E. „E'dig a' mágneses tünetényeket a' lélek tudományból magyaráztam, a'
lel-

„léleket végetlen előnek tévén.“ Elég roszszúl. Mért az ember lelke véges. Azonban nem is a' lélektudományból magyarázott e'dig E., hanem a' Philosophiáknak a' fejeirekből; melyeket ma egy okos és jó ember sem vitat.

Az agynak és idegalkatmánynak tekintete.

§. 41.

E. „Az állati mágneseleség tünetényéről való kérdés felére az egészségtudományra tartozván; most az egészségtudományából fogok magyarázni.“ Elvárjuk, de megne csaljon azután, mint a' psychológiával cselekedett.

§. 42.

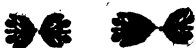
E. „Közönségesen az agyvelőt így osztják el: 1. nagyagy (cerebrum) 2. kisagy (cerebellum). 3. hosszúagy (medulla spinalis). Ez az osztály nem jó; mert nincs haszna az idegek ismérteikben. Jobb a' Reil osztálya, mely szerént ő az idegeket így osztja el — 1. agyalkatmány (cerebri systema) idegei. Ezek egész vezetők (conductorok). — 2. gáncsalkatmány (ganglion systema) idegei. Ezek gátolók vagy szigetelők (insulatorok). —

„ 3. vonzóalkatmány (sympatheticum syste-
 „ ma) idegei; u. m. a' vonzó idegek (sym-
 „ patheticus nervusok), és a' kóborló pár
 „ (par vagum). Ezek félvezetők. — Ezen
 „ különböztetésnek ezek az okai. — a. Az
 „ agyból és gerinczvelőből származó ideg-
 „ ek vezetők. Mert — 1. az érzelmet az
 „ agyhoz, és az akarat parancsolatait az
 „ agytól azon részekhez vezetik, a' mely-
 „ ekbe mennek; p. o. ha valamely felnyit-
 „ tatott eleven állatnak czomb. idege izgat-
 „ tatik, az tüstént a' legnagyobb fájdalom
 „ érzelmét nyilatkoztatja ki. — 2. a' vér
 „ edényekre mennek ugyan, de a' nélkül,
 „ hogy azokban elágaznának, — 3. fejr-
 „ ebbek, keményebbek, és mézszé-váltab-
 „ bak (oxydáltatottabbak), száakra válász-
 „ thatóbbak, mint sem a' gáncsalkatmány
 „ idegei. — b. A' gáncsalkatmány idegei. —
 „ 1. lágyabbak, kocsonyásabbak; szegsár-
 „ gák, veresesek, és száakra nem köny-
 „ nyen válászthatók. — 2. az akaratnak
 „ nem engedelmeskednek; p. o. a' véred-
 „ ényeknek és bélhurkákknak, mint ki — és
 „ elválászto műszereknek, mozgások ön-
 „ kéntelenek, szigetelők, a' benyomatok-
 „ nak az agyhoz való vitélekben. — 3. lágy-
 „ ak, a' szúrásokat és vágásokat sérelem
 „ kijelentés nélkül szenvedik. — 4. elter-
 „ jednek a' testnek egész növedék alkat-
 „ mány-

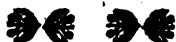

„mányában; azaz, mind azokban a' mű-
„szerekben, melyek a' műzserség képel-
„tetésére, táplátatására, növésére szol-
„gálnak; alkotják a' vonzó ideggel, és
„kivált szózat ideggel együtt, a' torok-
„nak, szívnek, tüdőnek, közhártyának,
„fodorhájnak; medenczének, magkésztit-
„ésnek gáncsait, és ezen egyesült alkot-
„mányból kapják a' nagy verő-erek ideg-
„eiket. — 5. a' verő-erekkel elszélednek
„minden műszerekbe; és minden elválasz-
„tás munkáit, anyagos képelést, és nem-
„zést igazgatnak. — c. A' vonzó idegek
„a' gerencznek mind a' két oldalán lefelé
„egy hosszú ellipsist csinálnak; mely az
„agyban felül kezdődik, és alól a' meden-
„cze gáncsban záródik öszfze; nem kezdet-
„ei a' gáncs alkotmányának, hanem határok az
„agyalkatmány és gáncs alkotmány közt, az-
„on ellipsis tartományában, a' gáncsalkat-
„mány körül, félvezető készületet csinálnak.
„Igy osztá el Reil az idegalkatmányt há-
„rom részre.“ Medicus Kázmér Fridrik
„azt állítja: hogy az életmozgásokban sem-
„mi akaratnak és tudomásnak (conscientia-
„nak) helye nincs; az onnét van; mi-
„vel az ideg gáncsok öszfzezavarodást, és
„gátlást okoznak, 's az akarat befolyását
„akadályoztatják. Ezt tulajdonképen elő-
„ször Le Cat Kolos Miklós, és azután John-

ston Jakab vitatá, 's a' Stahl elmékedésére (theoriájára) bizonyosan használt. Mert Johnston azt hitte: hogy megmutathatja, hogy azon műszerek, melyek idegeiket a' gancsokból (ganglionokból) kapják, önkéntelen mozgásokat cselekefsznek, tehát a' gancsok, úgy mond, a'ra valóok, hogy azok új, és az agytól különböző izgatást adhatnak az idegerőnek, 's e' szerént azokat úgy kell nézni, mint különös alsóbb rendű agyacsokakat. Tehát azon részeknek, melyeket idegekkel felruháznak, munkáságot adnak, ha szinten az agynak többé befolyása nints is azon részekbe, a' mely történet van a' gutaütésben. Még az álomban is folyvást dolgoznak az élet műszerei, holott az agynak munkásága, és az akarat befolyása elmúlék. — Bátor a' Johnston vélekedését még Scarpa Antal, Paviai Professor is rész szerént védelmezé; mindazáltal az az állítás minden hitelességét elveszté, Haasens János Gottlieb helyes megczáfolása által. Ugyan is ő legelőször mutatá azt meg, hogy valóban még az öukénes inashúsok is idegeiket a' gancsokból kapják, és hogy az agy, és ideggancsok színeknek egyenlőségekből épen nem következik, hogy a' munkák is egyenlők. — Hasonló közép útat választá Le Cat Kolos is; midőn a' léleknek a' testi

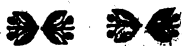
moz-

mozgásokba való befolyását magyarázá. A' lélek, úgy mond, minden inashúsoknak önözfeszehúzásokkor, nem az agyból, hanem meszsziről, először az idegekben dolgozik. Le Cat nem csak az ideg gáncait, hanem a' makkocskákat (glandulákat) is agy helyett valóknak tartja. Ezekből világos: hogy nem a' Reil eredeti gondolatja az, a' mit itt E. nagy dicséretekkel előad, és Reilnak tulajdonít. De továbbá az is igaz, a' mondottak szerént, hogy helytelen az az osztály, melyet itt E. előad, Reil után; és a' gáncs idegei nem gátolók vagy szigetelők, és az akaratnak is engedelmességek. És így be nem veszem azt az idegek osztályokat, melyet itt E. Reilből leírt, Reil pedig Le Cattól kölcsönözött.

E. „Mivel Reil az ideg alkatmányt „dijára nézve 3 részre osztotta: tehát szab- „ad legyen nekem is a' természetbölcse- „ségének közönséges arányosságát (propor- „tíóját), felvenni, mely az égsarkság- atya- „fiságából és a' különbségtelenségéből (in- „differentiából) áll, ezen képecskében: „— o +; és szabad legyen ezt azután az „idegalkatmányra alkalmaztatni; még pedig „így: hogy a' gáncsalkatmányt a' kevesebb „(minus), a' vonzó alkatmányt a' külön- „bségtelenség (indifferentia), és az agyal- „katmányt a' több (plus), jelentse.“

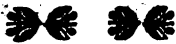
Már

Már feljebb megállítottam, hogy a' Reil osztálya az idegalkatmányra nézve nem igaz; azért be sem veszem. Minthogy pedig azon három részte való osztásból következik az a' drágalátos — o + természetbőlcsek közönséges arányofságoknak felvétele; tehát már ezt is amazon az okon fel nem veszem. De van más okom is, miért vetem ezt vissza. Azért, mert a' természeti dolgoknak mathematica ratiókra való szorittatások, mindég homályt okoz, és Plato épen azon az okon élt azokkal, mint már feljebb megjegyzém. Tartsa tehát E. úr a' maga — o + jegyeit a' mathe-sisre, és ne vesztegetse a' physiologiára. Mert nekünk nem szokásunk az egészség-tudományban titkolódnni (mysticuskodni), a' természetbőlcsefséggel (naturæ philosophiával) gyermekeskedni. Jól látom hová igyekezik az Úr — a'ból ugyan semmi sem lesz.

§. 44. 45.

E. „Azt az eredeti arányofságot (pro-
 „portiot) általjában meg lehet mutatni a'
 „testi műzserségben; p. o. A' nemzésben
 „származik három alkatmány: betzívóal-
 „katmány; edényalkatmány; idegalkat-
 „mány. Az egész ember teste osztályában,
 „mely szerént az: fejre; mejjre; hagra
 „osztá

„osztatik. És így az idegek is jól osztat-
nak háromfelé, t. i. agy- gáncs- és von-
szó alkatmányra.“ Itt először azt jegyzem-
meg, hogy E. azt ígérte most legközelebb,
hogy már az egészségtudományból (physi-
ológiából) fogja magyarázni a' mágnese-
séget. Hár physiologia ez? a' mit itt be-
szél? Hiszem ez sült természetbölcsesség
(physiosophia vagy naturæphilosophia).
Csal hát E. úr? és megérdemlené, hogy
ezt feleljem: mivel az úr szavát nem tar-
totta meg, én sem tartozom felelni. Nagy
büntetése van a' bajvivók közt a' rejtett
fegyverrel öldöklőnek. Talám nem elég
vált? hogy e'dig az egész munkáján ke-
resztül az okoskodás (syllogismus) helyett
álokoskodással (paralogismussal), csalással
(sophismával, fallaciával) csatázott, vagy
csatarázott inkább; és a' philosophia színe
alatt theosophiával boszszontott bennün-
ket? most már újra a' physiologia helyett
physiosophiával akar patvarkodni? És így
látni való, hogy E. nem philosophus (bölcs),
hanem sophista (álbölcs) lásd Heinec. Phil.
Rat. pag. 115. — De csakugyan lássuk
még is azt a' híres természetbölcsétséget,
melyet ha valaki megczáfol is, azt szok-
ták felelni: nem értik azt. — Azt mondja
tehát E., hogy mivel az ember teste edény-
beszívó - és idegalkatmányra; továbbá,
fejre,

fejre, mejjre, hasra osztatik: tehát az idegek is jól osztatnak három részre. A következőzés nem igaz, ésigy következőzés csalása (fallacia consequentis) van e'ben az álokoskodásban (sophismában). Lásd Heinecc, Philos, Rat. pag. 118. Továbbá, hiszem ha az az okoskodás szere jó, a'kor e'nek is jónak kell lenni: az ember teste áll tömött és folyó részből; az ember testében két szem, két kéz, két láb, két tüdő, két vese van: tehát az idegeket is két részre kell osztani. Jó é? mondom ez az okoskodás? No bizonyha é nem jó; ama' sem jó. Végre én már megmutattam, hogy az idegeknek Reil, vagy inkább Le Cat szerént három részre való osztálya nem jó.

37

§. 46.

„Mennél több töréseket szenved va-
 „lamely ideg, a'nál csekélyebb a'ba a'köz-
 „etlen akaratbefolyása; de a'nál erősebb,
 „magában felállóbb, szigetelőbb a' termé-
 „szet kezdetének a' munkája. Ugyde a'
 „szív idegei csak egy törést, az alhas bel-
 „ső részeinek idegeik pedig két törést szen-
 „vednek. Tehát helyesen nevezhetni a'
 „mejj idegeit félvezetőknék, a' hasbelső-
 „részeinek idegeiket szigetelőknék.“ Már
 feljebb Haasens János Gottlieb megczáfol-
 ta ezt; azért ott nézze meg az olvasó,

§. 47.

E. „A' természetbölcsesség ezt a' tételt „állítja: a' tevő jelentő (positivus exponens) mindég úgy áll elő mint egység; a' tagadó jelentő pedig sokságra hasgattatik. „Világos ez a' nap alkatmányból (solare systemából). Ugyan is a' nap egységének; szükség, hogy a' bújdosó-csillagok (planeták) sokságok álljon ellenébe. Mert — „ha az alól és felülrendeltetett testek közt „egyarányúság (æquilibrium) akar lenni; „a'kor a' tagadó alkatmány csak a' sokság „által érheti azt el, a' mit a' tevő az egységben magában hord. — Sok töredék (fractio) kell a'ra, hogy egységet kapjunk. — Így van az idegalkatmányban is. „Az agy egységének, mint tevő hatalomnak, a' gáncsok sokságok, mint tagadó hatalmak állnak ellenébe.“ Ez az okoskodás ott igaz, a' hol a' tevő és tagadó hatalmak egyarányúságban vagynak egymással. Úgyde, az E. vitatása szerént lévén mondátva; az agyalkatmánynak a' gáncsalkatmánynyal semmi közü. Mert az első az akaratnak engedelmeskedik, a' második pedig nem: az első a' véredényekbe megyen ugyan, de ott el nem ágazik; a' második pedig a' véredényekben, bélhurkákban elágazik; az első fehér, kemény, mély-

mézfészé vált (oxydáltatott); a' második lág, kocsonyás, szegsárga, verefes, száakra nem válatzatható; az első a' szúrásokat, vágásokat érzi; a' második nem. Sőt Johnston, a' kit követ Reil, azt állítja, hogy a' gáncsok különös alsóbb rendű agyacsok. Tehát az E. vélekedése szerint semmi atyafiság nincs az agyalkatmány és gáncsalkatmány közt, következőleg egy arányúságot sem kell ott köztök keresni. És így nem tartozik ide a' természetbölcsék előjök (principiumok). Vegre hát csak meg áll: hogy az idegeket nem lehet Reil szerint elosztani.

Ezen tétéleknek alkalmaztatások.

§. 48. 49.

E. „Ez a' képcske: — o +, minden „eredeti arányóságnak a' példánya (schemája). Ezt minéműségére nézve a' természeti világban mindentütt kinyomatva „találjuk. De világosabban megjelenik az „az érzi mágneseiségben, melyben az ég- „sarkakra (polusokra) és a' különbségtelenség szúratiára (indifferentiæ punctumra) „nézve elevenné lön. Sőt azon előadat- „ott arányóság példánya még a' műszeres „és lelki rendre is kiterjed. Mert az ki „van

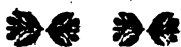
„van nyomatva: az okoskodástudományban
„(logicában), szépségtudományban (æsthe-
„ticában), erkölcstudományban (ethicában);
„és az egész műszerségben. Ezt az ere-
„deti, lelkünkbe született arányoságnak a'
„termékenységét megmutatni, a' tiszta és
„alkalmaztatott lélektudománynak (psycho-
„logiának) a' dolga. — Ezen tekintetből
„az ideg alkatmánya is a' maga három
„különbségében; 1. mint agyalkatmány,
„Többésark, egész vezető, 2. mint von-
„szóalkatmány, Különbségtelenség, félve-
„zető, 3. mint gáncsalkatmány, Kevesebb-
„égsark, szigetelő; azon eredeti arányos-
„ság alá állíttathatik.“ Beszél beszél a'
kóldús, de alamizsna a' végi. Azért dí-
csérgeti E. azt az eredeti arányoságot
oly szertelen, hogy utóljára még is az ideg-
alkatmánynak Reil által tétetett háromfelé
való osztályát a' nyakunkba kötheffe. De
megengedjen E., hogy azt most sem fogad-
juk el; még pedig azon az okon, mely-
et már feljebb előadtunk; t. i. mivel azt
Haasens megczáfolta.

E. „Most az a' Kérdés, micsoda vál-
„tozásokot, megfordításokat, általtétel-
„eket, felemelteté-eket és közbetételeket
„lehet felvenni, azon égsarki-aryafiságnak
„három tagja között? Ez az a' Kérdés,
„melynek megfejtetése minket valameny-
„nyire

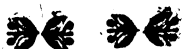
„nyire megismértet az idegalkatmány tör-
 „vényeivel, és azoknak az állati mágnese-
 „ességben megtörtendő változásaival.“ Mi-
 nekutánna azt az eredeti arányosság alá
 való húzását az idegalkatmánynak meg
 nem engedem; a'kor már semmit sem kell
 többé sürgetni az égsarki-atyafiság közt
 való változásokat. Mert azokról sem ak-
 arok semmit tudni. És így ezen az úton
 az állati mágneseességben megeseő változás-
 okról semmit sem lehet kitanúlni.

E. „Ha ilyen nemű tisztá aryafiságról
 „van a' szó, a'kor az érzi mágneseesség
 „tűneményeit kell először megtudakozni.
 „A' természetbölcs ugyan itt ily kifogást
 „teszen; hogy az egészségtudónak (phy-
 „siologusnak) nem szabad, valamely ter-
 „mészeti tűneményt, mely az anyagok ter-
 „mészetben csak különös testekre tartozik,
 „a' műszerségre általhordani, és ilyenkép-
 „sen a' felsőbb országra tolni az alsóbb
 „országból vétetett hasonlatosságokat (ana-
 „logiákat), példa behozásokat (inductio-
 „kat).“ Én is a' természetbölcs mellé ál-
 lok itt; még pedig a' következő okok-
 on: — Itt ez a' kérdés: Lohet é a' ter-
 mészeti mágnese tűneményeit a' műszerség
 (organismus) tűneményeivel özfzszehason-
 litani? ezt ama'hoz szabni? e're amából
 példát húzni? ezt ama'ból magyarázni?
 Nem

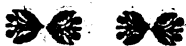

Nem lehet. Mert a' természeti mágnes az érczek országokba, hólt országba; a' műszerség pedig az állat országba, az eleven országba tartozik. Ugyde az eleven országbéli valóságok természetekre nézve egészen különböznek az ércz országbéli valóságoktól. Ezt a' nagy különbséget pedig teszi benne az életerő; mely minden testnek, melyet betölt, ad különös természetet, különös tekintetet; a' többi világi testekhez képest. Ad t. i. a'nak először tehetséget, hogy az izgatásokat és benyomásokat észrevehesse, 's azokra visszafatúrjon; másodsor, kivetzi azt a' hólt természeti testeknek (physicum corpusoknak) természettudománybéli (physicabéli), természettörvényszerű (chemiai) törvényei alól, úgy a'nyira, hogy igazán elmondhatni: hogy az életerőnek a' testhez való járulása által a' test kivetetik a' szerzámos (mechanicus), és chemiai világból; és általtétetik a' műszeres eleven világba. Itt a' természettudományban taníttatni szokott természet köz törvényei, csak részszerént, és azok is csak bizonyos körülíráttal igazak. Minden benyomatok másképen változnak, és vétetnek észre, mint sem a' hólt testben. Ezért van az, hogy az élő testben a' csupa szerzámos és a' chemiai munkák lehetetlenek; itt mind-

en

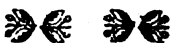
en munkának élet a' bélyege. Minden toszintás, csiklándás, hideg, meleg, egészen különös és tulajdon törvények szerént illeti, és érdekli az élő testet, és mindent itt származó változást úgy kell nézni, mint a' külső benyomásból, és az a'ra következő vizszarúgásból öszszetettetett munkát. Itt van a' nemek (genusok), sőt egymik (individuumok) különbségeknak a' talpa (fundamentoma) is. Látjuk azt minden nap, hogy a' növedékek, melyek egy földben, egymás mellett nőnek, és egyenmű eledellel tápláltatnak, még is képekre, nedveségekre, erejekre nézve egymástól mint az ég a' földtől úgy különböznek. Épen így különböznek az állatok is, és ez az a' mit mondanak: mindennek van valami különös ereje. — Az életerő legnagyobb megtartó eszköze a'nak a' testnek, melyben lakik. Nem elég, hogy' ő az egész műszerséget megköti és együtt tartja; hanem még ellent is áll erősen a' többi természet erejéi elrontó befolyásoknak, a' mennyiben azok chemiai törvényeken épülnek, melyeket elronthat, vagy legalább mérsékelhet. Ide számlálom főként a' rothadásnak, porhányúsodásnak, és a' fagynak munkáit. — Egy élő dolog sem rothad meg; a'ra mindég az életerőnek erőtelenítettése vagy semmivé létele szükség, hogy a' rothadás lehetséges le-

legyen. Sem a' tojás, míg csak életerő van benne, sem a' mag-szem, sem a' behálózott hernyó, sem az álhalott (látfszatós halott) meg nem rohad, és az valóságos csuda, hogyan őrizheti ő meg 60-80-sőt 100 éftendeig a' rohadástól az oly testeket, melyeknek nagy hajlandóságok van a' rohadásra, mint az ember testének. — De az elromlás második nemének is, az elporhanyúsodásnak, mely utóljára mindent, még a' legkeményebb testeket is széljelbontja, ellent áll az ő őszszekötő minémüségé által — és épen úgy, a'nak a' veszedelmes tűz részetskék elvonatoknak is, a' fagnak. Egy eleven test sem fagy meg, míg csak a'nak az életeréje dolgozik, a' dig a' fagy nem árthat neki. A' déli és északi égsark jéghegyeinek közepekben, a' hol az egész természet megmerevedtnek lenni látfszik, láthatni eleven állatokat, sőt embereket is, kíknek nem árt a' közönséges fagy. És nem csupán a'nak munkás, hanem még a' megkörtetett állapotjáról is igaz az. Egy még élettél bíró tojás, és mag-szem, sokkal később fagy meg, mint a' meghólt. A' medve az egész telet félig megmerevedve a' hóban, a' hólnak látfszó fecske, a' féreg bábúja a' jég alatt, tölti el, és meg nem fagy. Csak a'kor, midőn a' fagy úgy felhág, hogy az az életerőt meggyen-

gyengíti, vagy elnyomja, tiparhatja le azt, és az elevenégtelen testet általhathatja. Ez a' tünemény kívált az életerő tulajdonságán, a' meleg kifejtetésén, nyugszik. — Az életerőnek egész elveszése maga után húzza a' test műszeres öfszéköttesítésének elváltását, melyet az előtt betöltte. A'nak anyaga már engedelmeskedik a' holt kémiai természet törvényeinek, és atyafiságainak, melyhez most tartozik, a' maga talp-anyagaira fejlődik és bomlik; a' szokott környülállások alatt elkövetkezik a' rődhadás, a' mely csak egyedül győzhet meg bennünket a'ról, hogy a' műszeres testtől az életerő egészen eltávozik. A' legközelebb való munkái az életerőnek nem csupán azok, hogy a' benyomásokat észrevegyc, és a'ra vizsgálodogozzék, hanem hogy azokat az alkatórészeket is, melyek a' testbe vitetnek, műszeres természetűekké változtassa, azaz: azokat műszeres törvények szerént öfszéköttesse, és azoknak azt a' képet és alkatmányt adja, melyet a' műszerség aránya kíván; t. i. a' sárműves (plasticus) erő, ismerettermesztő erő, képelő ösztön, 's a' t. — Az életerő megtölti a' műszeres eleven testnek minden részzeit, szintúgy a' keményeket, mint a' folyókat, de az a' műszerek különbségék szerént különbözően nyilatkoztatja ki magát, az idegszálaiban érezhet.

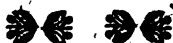
hetőség által, az inashús kanaffjaiban csik-
lándótság által, 's a' t. Ez néhány ideig
láthatóképen, és nevedve esik meg, 's
ezt nemzésnek, növésnek nevezzük. —
mind a'dig, míg a' műszeres test a' neki
meghatározott lépcsőű tökéletességet
eléri. De ez a' képelő teremő erő azért
most meg nem szűnik dolgozni, hanem az
a' mi az előtt növés vala, most szünetlen
újításá lesz, és az a' mindenkori ismertet-
mezés egy, a' teremtményeket megtartó
legfarkalatosabb eszközök közül. Lásd.
Chr. W. Hufeland die Kunst d. Menschl.
Leb. zu verlängern. 1. Th. 31—34, 41—
42 Seit. Ismét Az emb élet. meghoszsz.
Mesters. írta Hufel. K. W. Másod. kiadás,
fordít. Koyáts M. O. D. 1. Rész. 76—87,
122. lap. Imé hiszi é már E. Úr? hogy az
ásvány és az állat, nevezetesen pedig a'
mágnés vas és az ember idege egymástól
a'nyira különböznek, mint az ég a' földtől,
következőleg, hogy a' mágnés vas tünem-
ényeiből nem lehet okoskodni az ember
idegének tüneményeire.

E. „De nem úgy van az (t. i. a' ter-
„mészertbölcs ellenvetése). Az az eredeti
„arányosság az ember lelkébe belé szület-
„ett, és minden rendekben kinyomatik.
„A' mágnés egy különös, példa a' termész-
„eti rendben, melyben az az arányosság lát-
ható-

„hatóképen kinyilatkoztatja magát; tehát
 „hasonlatosságul a' műszeres országban is
 „felvétethetik.“ Már feljebb megmutatám,
 hogy a' mi lelkünkbe semmi képzet belé
 nem született; tehát ez az arányosság sem
 született belénk. Hogy minden rendekben
 kinyomaték az az arányosság, már csak a'
 nyiban sem igaz, hogy az idegalkatmány-
 ban ki nem nyomatik, mint megmutattam.
 Ha az ércz mágnésben kinyilatkoztatja mag-
 át ez az arányosság, az ideg alkatmányban
 pedig nem; e'ből világos, hogy ezt a'
 kettőt már csak azért sem lehetne öfzfze-
 hasonlítani; elhalgatván is a' most legköz-
 ebb előhozott sarkalatos okokat.

E. „Az ércz mágnésben megjelenő vált-
 „ozások jót állanak a'ról, hogy azoknak
 „a' műszeres országba való helyes álravit-
 „elekkor nem képtelenségekkel, vagy csud-
 „álatos véleményekkel, és szélmalomokkal
 „foglalatoskodunk. Mert a' mi egyszer a'
 „holt természetben törvény, törvény lehet
 „ugyan az a' műszeres országban is.“ So-
 ha sem kell a'nál nagyobb képtelenség,
 hogy a' vasat az ember idegéhez (nervus-
 ához) hasonlítja E. . A' mi pedig azt illeti,
 hogy a' mi az érczek országokban törvény,
 az törvény lehet az állatok országokban is,
 már megmutattam, hogy hazugság.

§. 50. — 53.

Itt leírja E. az égsarkság változásait az ércz mágnesen, a' Hamberger, van Schwinden és Cavalló jegyzéseik szerint. Azután a' fő dolgokat a'ban előszámlálja. Végre ezeket magyarázza. Utóljára ismét azon nyűgölgdik, hogy az ércz mágneshoz hasonlítsa az idegalkatmányt; de hiszem a'nak már vége van.

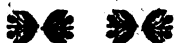
Az állati mágnesezésre való általmenetel.

§. 54.

E. „Rendes a' lelki műzserség állapotja, midön a' gondolkozás, érzés, és akarat szakadatlan egymást felváltó atyafiságban állanak egymással.“ Már feljebb megczáfoltam a' lélek tehetségeinek ezt a' felosztatásokat; azért itt sem veszem be azt.

§. 55. 56.

E. „Rendes a' lélekműszerének, vagy az agynak állapotja, midön a' nagy — kis — és hosszú agyat a' műszeres levegő (organicus æther) akadály-nélkül keresztül járja, és a' mozgás habja hátráltatás nélkül folyvást megyen.“ A' műszeres levegőget is megczáfoltam feljebb.

§. 57.

E. „A' mondattakban fekszik az élet „egész (dynamiója) hatalma.“ Igen is, de ha azok nem igazak!

§. 58.

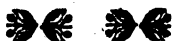
E. „Rendes az idegalkatmány állapot- „ja, ha a' feljebb leíratott háromság (triple- „plicitas) a'ban megvan.“ Ezt a' három- „ságot feljebb meg czáfoltam.

*Egészsegtudománybéli elmélkedés
az állati mágnesezésről.*

§. 59. — 67.

Itt ezekben a' §§ban azt cselekeszi E., hogy felveszi azt a' már ismértetes három- „ságot az idegalkatmányban, és e' szerént az idegeket a' vasmágneshoz hasonlítja; az- után ezen hasonlatosság szerént magyaráz- za ki az állati mágnesezésnek minden csud- álatos tüneményeit. De hiszem már ezek- et mind megczáfoltam feljebb. Ugyan is megmutattam, hogy az idegekben nem le- het felvenni a' háromságot. Továbbá hoz- szan megbizonyítám, hogy az idegeket a' vasmágneshoz hasonlítani képtelenség.

Mit

Mit teszen öszszeköttetésbe tétetni?

§. 68.

„A' lelki atyafisága az aszszonynak a'
„férjfihoz ez: hogy az aszszony a' férjfit
„érzésegységében; a' férjfi viszont az asz-
„szonyt észben és akaratban felülmúlja.
„A' műszeres atyafisága a' férjfinak az asz-
„szonyhoz ez: hogy az aszszonyban a' fog-
„anthatóság (receptivitas), a' férjfi-
„ban hatatóság nagyobb. Ezekről függ az
„öszszeköttetés. Mert az aszszonyban va-
„lami megváltozott foganthatóság, ideg-
„kíváncsiság támad, melyet csak a' férjfi-
„ban lévő hatatóság csendesíthet meg.
„Ez a' mágneselő és az átomlátóné közt
„való öszszeköttetés; és ez a' nyira mehet,
„hogy nem csak az öröm, szomorúság,
„harag, félelem, hanem még a' gondol-
„atok és akaratok is általmennek a' férjfi-
„ből az aszszonyba; sőt ezek az atyafiság-
„ok meszszire (in distans) is dolgozhatnak;
„vagy egymáshoz vonszódhatnak; vagy
„egymást gyűlölhettek, még pedig hasonló-
„an nagy meszsziségre is. Példák e're
„R - - és W - - lyányaszszonyok, kik gyak-
„ran nyughatatlanóságba jöttek, ha ellen-
„kező személyek a' szobához, vagy a' ház-
„hoz

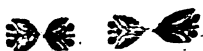

„hoz közelítettek ; sőt sokszor azoknak „jöveleteket előre megjövendölték.“ Képtelenség gondolni , hogy a' férjfinak az a'zfizonyhoz való azon előadatott arányossága azokat véghez vihesse, a' miket itt E. vitat. Azt már feljebb mind meg is czáfoltam. De micsoda okoskodás is ez? Pál erősebb mint sem Éva; tehát a'ma'ból e'be általmén a' gondolkozás , még pedig ezer mélföldre is. Philosophia ez E. úr? En ugyan a' gondolat általmenetelét, az in d'istans, vagy meszszire való dolgozást, a' vonszódásnak oly képtelen erejét, feljebb már mind meghazudtoltam. Most tehát már én magyarázom meg, hogy támadhattak ilyen ostoba hírek? Csak úgy, hogy holmi ravasz, csalárd emberek özszebeleztek; 's az embereket elámították. Itt a' szomszéd Vármegyében történt a' múlt őszkor egy hasonló csalárdság; 's röviden így esék még: Egy bizonyos háznál mulatozott egy csélcsep borbély, a'kor, midőn a' mi Országunkba is betört az állati mágneseesség. E'kor a' borbély elkezdte a' ház ura előtt magasztalni a' mágneseeséget; és sürgeti, hogy engedjék meg, hogy ő is kísértést (próbát) tehessen. Rá áll az úr. Most tehát a' szobalyányt száz forint jutalommal véveszik, hogy engedje magát mágneseeltetni. Rá áll a' szoba lyány

az

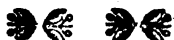
az űr által ígertetett jutalomért, hogy őt mágneselje meg a' borbély. Látván a' legjobb alkalmatosságot a' csalárdságra a' borbély, ígér 20 aranyat a' szobalyánynak, hogy mind azt cselekedje, felelje, a' mire őt ő előre megtanítja. Megadja neki előre a' húsz arany felét. A' szobalyánynak tehát el kellett aludni a' mágneselés alatt, azon epcselésekkel, mint szokás a' mágneselőknél. E'kor kérdé a' borbély a' lyánytól; ki van a' házban. Felel; hogy egy más borbély, de a' ki igen rossz ember, és ő azt nem szenvedheti; menjen ki a' szobából. Igaz is vólt, hogy egy más borbély vólt a' házban; tehát a'nak el kellett távoznia. Sok több csudálatos kérdésekre is megfelelt az álomlátóné, melyeket előbeszélni hofzszas vólna. E'ből a' következik, hogy a' ház ura, aszfzonya, tökéletesen elhídték a' mágneselés csudatévő erejét, és sok más becsületes urak is állították a' mágneselés hathatosságát. Történt pedig, hogy idővel a' mondatott házhoz méne egy űri vendég, ki ezen dologról tudakozódván, ígéré a' ház urának, hogy ő bizonyosan végire fog járni; ha csalárkodott é a' szobalyány? vagy nem? Tehát ezen vendég körül veszi, nagy ígéréttel a' szobalyányt, hogy vállalja meg igaz lelkére, hogy vólt a' dolog? Örülvén a' nyercséségnek, mind lebeszélte a' szoba-

szobalyány, hogy csupa csalárdság volt a dolog — Itt Pesten ugyan egy borbély a kocsisnéjával úgy egyezett meg, hogy előre mindenre megtanítván azt, helyesen jövendőlt mezszetöldről is, p. o. beviszen a borbély az álomlátónéjához egy urat, 's kérdi az álomlátónétól: Kicsoda ez? helyesen megfelel a kocsisné. Kérdi tovább a borbély: Miért jött? Megmondja; hogy a' fija betegsége miatt. Kérdi azután, hogy kell gyógyítani azt a' beteg gyermeket? Jó orvosságokat javasol. 's a' t. Ugyde kísült azután, hogy ezekre mind a' borbély tanítá meg előre a' kocsisnét. Imhol van hát az öfzfeköttetés (rapport)! de becstelen csalárdságból áll. Itt nem azért nints nevek a' személyeknek, mintha ura nem volna a' hírnek: hanem kedvezni akarok a' neveknek becsület végett. Innét hát szarvat nem vehet E., hogy feljebb az ő híreinek urok nints. Mert ő becstelenség nélkül megnevezherné a' személyeket; én pedig nem.

§. 69 — 75.

Már most azt mondja E., hogy ezeket a' felségesebb mágnesetség tünetényeit más-ként magyarázza, mint sem az előbbenieket. Lafuk hát: Az agyban is háromságot
vész-

veszen fel, mint az előtt az idegalkatmányban; hozzá veszi a' műszeres levegő eget; továbbá a' Stahl testet építő lelkét; az eredeti arányosságot; az égsark változásait; a' léleknek harmadik fő tehetségét, az érzést; az ércz mágnesnek az idegalkatmányval való hasonlatosságát; 's a' t. Hiszem ezek nem újak. Mert ezeket már feljebb mind láttuk, és mind meg is czáfoltam azokat.

E. „ Mennél jobban megismérkedünk „ a' felsőbb törvényekkel, melyek bennünk „ vagynak, a'nál inkább elenyészik a' természet Istenítés (deificatio). A' Görögök idejekben a' csillagzatokat még Isteni valóságok helyet imádták. A' physica és „ astronomia ezt a' ködöt lassán lassán elszéleszték. — Így van ez ma az oly természetekkel is, mint a' mellyeket az állati mágnesesség ad elő, mivel a' mi „ magyarázó okaink nem elégségesek. „ Nem jó a' hasonlatosság. Mert a' csillagokról való régi tudomány egy idős a' boszorkányokról, vagy állati mágnesességről, való tudományval. Amaz kifejtette magát helyes úton, e' pedig mind e' máig napig hazugság maradt; és örökké az is marad.

Az

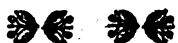

Az egészségtudománybéli magyarázatnak a' lélektudománynyal való öszszeragadása.

§. 76 — 78.

E. „Azon együgyű mágneses simongatások, melyek legközelebb csak a' műszerséget illetik meg, hogy húzhatják magok után azon különös alakosságokat a' lelki országban? “ Felelet, sehogy; a' mint már feleslegesen is megmutogattam. E. pedig azt feleli: mert az akarat elmúlik minden hatalmával. En pedig azt mondom, hogy a' legroszszabb akarat uralkodik itt, t. i. a' csaló akarat. Továbbá azt feleli E., hogy az érzőtehetség van ébren az állati mágnesességben. Igen is, az a' Democrit bálványa, Paracels csillagzatja, a' Spiritualisták szelleitek, ez az érzőtehetség. Ezeket mind megczáfoltam. Végre ezt is feleli E., hogy mivel a' mágneses öszszekötetésben egyedül a' férfi akaratja minden mindenkben, az aszszony pedig csak visszahang (echo.) a' férjfiira nézve: tehát azért illeti meg oly hathatósan az álomlátónét az az együgyű mágneses simongatás. Hogy ez a' férjfi hathatósága mese, vagy valósággal csalárdság, már feljebb mind példákkal, mind okokkal megbizonyítám.

Kö.

Következés az egészből.

§. 79 — 85.

E. „Az állati mágneseffég: lelki nemzés, lelki nőzés által.“ Mit tegyen ez a' definitio vagy meghatározás? hoízfzafan magyarázza E. egészen a' 85 §-ig. Hasonló tekervényes hijábanvaló ábrándozás az egész magyarázat, és csak a' ravaló, hogy észre ne vegyék az emberek, kicsoda ő? Kancsal mézfáros! Én hát kifejtem az egész dolgot. Democrit hitte é? vagy csak állította szemfényvesztésül? hogy a' levegőégben kóborló bálványok, vagy Cicero ként tündérek vagynak. Paracels ezt a' tudományt felvette, és nevezte azt a' tündért csillagzatnak; a' Spiritualisták hasonlóan követték ezt a' tudományt, és a' Paracels csillagzatát nevezték szelletnek (spiritusnak). Már Democritról fogva egész E. uramig, azt állítják ezekről a' szelletekről, hogy ezek hordják a' híreket meszfze földről egymásnak, sőt hogy ezek a' szelletek egymással közösködnék is, és nemzenek. E'ből érthetui már: mit teszen ez az E. definitiója? és E. kicsoda? Hogy ez az én magyarázatom igaz, olvasd meg feljebb a' Democrit, Paracels, Triallisták, Spiritualisták, Kabbalisták állítáfaikat.

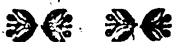
at. Hát nem Democrit, Paracels, 's a' t.
fajzatja a' mágnesesség? és a' mágneselő?

Zár - jegyzék.

E. „Az állati mágnesesség tünetény-
„eit, csonkíttatlan, a' mint azokat a' jegy-
„zők (observatorok) kezemhez küldék,
„beszélém el.“ És így világos, hogy E.
a' mágneselők prókátorok, vagy ügyészek.
De ő sem nem Salmasius; sem nem Mil-
ton. Mert a' rossz ügyet rosszúl is vé-
delmezé. Mivel mindég csaló okoskodás-
okkal (sophismákkal) élt. Ezt ha tudat-
lanfágból cselekvé; szégyen; Philosophia
Professornak: ha pedig tudva tevé, rossz-
szaság (malitia); az embereket tudva a'
régibabonáságba akarván vinni; és mind
a' két történetben bűnságot vet rá a' philo-
sophia. Az első történetben a' meggyőz-
ethető tudatlanság (ignorantia vincibilis),
a' másodikban az erkölcsstelenség, lévén
az ok.

Most támadjon már fel, az Eschen-
wayer Úr mágnesessége!!

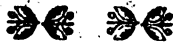
Meg-

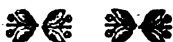
Megvizsgálatása és Megczáfoltatása ezen Tóldaléknak: Hasznos Mulatságok. 1818. 21. Az állati Mágnesség mivólta: a' Hazai és Külföldi Tűdősítések-ből. Böjt - Más - Hava 14 nap. 1818.

H. M. „De vagyon egy ellenkező ereje is a' léleknek, az úgy nevezetett mindennapiság, mely az éizrevehetetlenül megszokott életkörön kívül semmi jót, vagy szépet, vagy igazat el nem akar fogadni.“ Még e'koraig egy psychologustól sem hallottuk, hogy a' léleknek ilyen nevű ereje: mindennapilág (quotidianitas), volna. Ez tehát a' H. M. psychológiájának az újdonságnan új gyümölcse! Nem jól találtá a' dolgot a' H. M. . Nem lélekerejének nevezik azt a' philosophiában, a' mivel itt alacsonyítani igyekeznek a' mágnesség tündereit nemhívöket; hanem szelefségből támadt előítéletnek (præjudiciũ præcipitantianak); nevezetesen pedig, a' bevétetett vélemény előítéletének (præjudiciũ receptæ hypotheseosnak).

H. M. „Az megátalkodotr férjfiúság bélyege.“ Itt tehát azt mondja a' H. M.,
hogy

hogy a' præjudicium præcipitantæ, és a'
 præjudicium electæ vel receptæ hypothe-
 seos a' megátalkodottságból jö. Megint a'
 philosophia ellen szól a' H. M. . . Mert a'
 szeleffégből származott előítélet a' gyönyör-
 rüfégből (voluptasból) származik. Ugyan
 is, mivel a' gyönyörűség anyja a' restség-
 nek; tehát a' tunyák, ha valamely munká-
 hoz hozzá fognak is, mindjárt belé únnak
 a' dologba, és azután a' dolgoknak csak
 a' hajokat (cortexeket) nyalják, vagy a'
 dolgoknak csak a' tetejeken járó ismeretek-
 kel elégsznek meg, és még is a' dolgok-
 nak belső természetekről hoznak ítéletet,
 a' mi azután valóóságos szeleffégből szár-
 mazott előítélet. A' bevétetett vélemény-
 ből származott előítélet pedig a' kevély-
 ségből származik ilyenképen: A' negédes
 emberek rútnak tartják hibázni, még rú-
 tábbnak pedig a' hibát megismérni, és azt
 megigazítani. Ha tehát valamely-tudom-
 ányt, ha szintén hibás is az, felvettek, a'-
 val a' tudománynyal linea gyanánt élnek
 a' mások értelmeknek felvételekben, vagy
 viszszavettetésekben. Felveszik a' mi a'-
 val a' lineával megegyezik, ha szintén leg-
 nagyobb hazugság is; viszszavetik a' mi
 a'val a' lineával meg nem egyezik, ha
 szintén az legigazabb is; és már ez az a'
 præjudicium electæ vel receptæ hypothes-
 os.

os. Így tanítja ezt a' philosophia:

H. M. „Az állati Mágnesesség valóságos „újsága a' folyó Századnak.“ Hogy ez nem igaz, tanulja meg a' H. M. ezen munkámból, melyet írtam E. úr ellen.

H. M. „Némely aggottság szeretők.“ Így nevezi a' H. M. a' nemmágneselőket. Bár jobban szeretné a' H. M. is az aggottságot; úgy mindjárt tudta volna, hogy az állati mágnesesség nem új, hanem Krisztus Urunk születése előtt már 456 éztendővel volt dolog.

H. M. „Az a' tudománynak, vagy „mesteriségnek nem válik becstelenségére, „sőt díszére vagyon bizouyosan, mihelyest a' természetnek útmutatását követi.“ Nem becstelenségekre, sőt díszekre volt e' az az orvosoknak? midőn őket Romából mind kiverték? Úgy a' mágneselőknél sincs becstelenségekre, sőt díszekre van, hogy nem egy nagy városból, hanem országokból, sőt igazán szólván, majd csak nem az egész Európából Királyi, Császári parancsolatokkal kitiltják őket.

H. M. „Kétkedni a'ról, a' miben „teljes felvilágosodást nem kaptunk, nagy „része a' bölcsességnek; megvetni pedig, „vagy épen czáfolni, 's becstelentíteni akar- „ni azt, a' mit sok hiteles tanúk vallanak, „minekelőtte teljesen végére járnánk a' do-
log-

„lognak, hibás előítélet, melyet az Állati
 „Mágnességre nézve sok tekintetből le-
 „hetne rontani. Ilyen mindenek felett az-
 „on észrevétel, hogy a' mágnes orvoslást
 „meg kell különböztetni az utána követ-
 „kező mágnes álomtól; mely ama'nak
 „épen nem szükséges bélyege. Alutt nem
 „alutt a' beteg a' mágneselés után, az Or-
 „vosnak mindegy, csak valóságos haszna
 „szembetűnő legyen.“ Itt igen rendes ki-
 fejezések vannak: „Kétkedni a'ról, a'
 miben teljes felvilágosodást nem kaptunk,
 nagy része a' bölcsességnek. „Nem a' két-
 elkedésről mondja Grotius, hogy nagy
 része a' bölcsességnek, hanem a' nemtudás-
 ról. Nescire quædam, magna pars sapien-
 tiæ est. Lásd; Epigramma Grotianum, de
 ignorantia erudita. — „Minekelőtte teljes-
 séggel végére járnánk a' dolognak. „Nem
 járnánk az, hanem: járnók. — „Hibás elő-
 ítélet. „Hát van hibátlan előítélet is? —
 „Mágnes orvoslás. „Mit teszen ez? nem
 érthető. — „Mágnes álom. „Ezt sem ért-
 hetni. — De menjünk a' dologra: Nézze
 meg a' H. M. e'ben a' munkában, ha nem
 magára illenek é azok az intések? melyek-
 et itt a' nemmágneselőkhöz intéz. Valljon
 nem a' H. M. kellett volna é kétkedni az
 állati mágnességről? Valljon nem a' H.
 M. volt é? előítéletben?, midőn az ál-
 lati

lati mágneseffégnek bizonyos és hasznos voltát állította a'kor, mikor még a' dolgoknak teljességgel végére nem járt; mikor megvetette, vagy épen czáfolta, 's becs-teleníteni akarta azt, a' mit, sok hiteles Tanúk, u. m. Universitások, Academiák, Commissiók, nagy-Tudósok, mint Lavoisier, Franklin, Baro Störk, Selle, Hufeland 's a' t. az állati mágneseffég ellen egy szívvel lélekkel bizonyítottak. Rontsa hát le a' H. M. ezt az előítéletet, a' mint fenyegetődzik. Itt van most az alkalmatosság! megmutathatja erejét! Itt bizony van mire felelni! csak legyen mit? Azt mondja a' H. M., hogy az álom nem tartozik a' mágnesefféghez. Sőt inkább E. világosan mondja; hogy az álom a' mágneseffég kezdete. Tehát nem lehet azt mondani: „alutt nem alutt a' beteg“ mert aludni kell neki, a' mágneseffég állításaik fzerént.

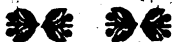
H. M. „Hogy pedig valóban hasznos „völt (az állati mágneseffég) sok nyava-„lyákban, azt nevezetes Orvosok: u. m. „Hufeland, Wolfart, Nasse, 's egyebek „mondják.“ Hufeland Fridrik, Wolfart 's a' t. nem nevezetesek egyébről, hanem hogy ők is mágneseffég, vagy fanaticusok. Azonban nem csuda ha a' mágneseffég használta, és használ; mert oly okosok a'

mai mágneselek, hogy a' mágneselek mellett egyfesz'smind orvofágokát is szoktak adni betegjeiknek.

H. M. „Hufeland pedig nem könnyen módiz.“ Hogy Hufeland Kristóf nem könnyen módiz az igaz; és azt megmutatta, 's megmutatja azzal, hogy a' mágneselekéget mái napig tagadja. De hogy Hufeland Fridrik könnyen módiz; az onnét világos; mert hiszi a' babonás mágneselekéget.

H. M. „Hogy a' mágneseleké hasznos, „azt az az által megorvosoltatott együgyűek bizonyítják.“ Ezek az együgyűek böldegok! De nem azért, a' miért a' Sz. Írás mondja. Azonban az együgyűek bizonyfágok ily villongós kérdésben semmit sem ér. Különbén pedig csakugyan igaza is van a' H. M., midön azt állítja; hogy a' mágneseleké hasznát együgyű emberek bizonyítják. Mert a' mágneselekék magok vitatják, 's ki is tetszik, hogy a' mágneselekékes személyek mind havások (hypochondriacufok), nádrakórok (hystericák). Úgyde ezek balog ítéletűek; a' mint szomorúan tapasztaljuk; és micsoda székek előtt áll meg ezeknek a' tanubizonyfágok? Együgyű ember is biz az, a' ki a' mágneselekével való orvofelés hasznát bizonyítja, ha különben nem hypochondriacus, és nem hy-

hysterica is; Mert a' feljebb mondattakból világos, hogy az nem csak egy csepp philosophiát sem tud; de csak természetes józan okossága fints. Az ily ember pedig csak együgyű? Sőt félzseg!

H. M. „De még, ha a' mágnes álom „szörnyű jelenetiről volna is kérdés (a' „milyeneket a' folyó esztendőbeli első szám- „ú Hasznos Mulatságokban előadtam), „azokat is hinnünk kell. Mert nem kép- „telnek, a' Tanúk olyanok, kik sem mag- „ok nem könnyen csalatkoznak, 's mint „hiteles tanúk végére járnak akárminek, „sem másokat ámitani nem akarnak. Szó- „val a' történetek bizonyosabbak, mint „sem hogy rólok csak kételkedni lehetne „is.“ Igen jól meg felel magának a' H. M., hogy t. i. szóval bizonyolok ezek a' történetek, mert cselekedettel hogy nem bizonyosok, azt megmutattam, és ott lássa meg a' H. M. az egész nehézségére való feleletét is.

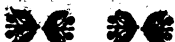
H. M. „Mezmer, a' Mágnesességnek „legelső felfedezője.“ Ez nem igaz, lássa meg a' H. M. a' munkámban.

H. M. „Stieglitz és Hufeland abból „fejtegetik a' mágneselésnek minden tehet- „ségét, hogy a' mágneseltetett betegnek „életéreje a' mágneselő Orvos gőz kör- „nyéke által ébred fel, és így minden egy-

„esülés a' bőr kigyözölés által történik.
 „De ezen értelem, azon kívül, hogy
 „nagyon alacson, 's tsupán külső színén
 „jár a' dió héjnak, egy oldalú is, melly
 „a' mágneselesnek minden erejét a' testre
 „szorítja, pedig ez minden jelenet kifejté-
 „getésére nem elégséges.“ Itt ismét hi-
 bázik a' H. M., nem tévén fel Hufeland-
 nak a' keresztnevét; pedig ez épen más
 Hufeland a'tól, kiről feljebb vitatá, hogy
 nem módiz; ésigy a' kihez ragaszkodik;
 és a' kit magasztal; 's a' kinek árnyékában
 keresi a' menedékhelyet, 's a' kinek pél-
 dájával akarja a' mágneseleshez hódítani
 a' publicumot. Ugyan is, az itt említett
 Hufeland ama' híres, tudos, Hufeland Kris-
 tóf Wilmány. Itt tehát ellenmondhatat-
 lanul megbizonyítja maga a' H. M., hogy
 Hufeland Kristóf, nem hiszi a' mágnese-
 séget mái napig, és azt, a' mit mágnese-
 ségnek neveznek az ábrándozók, ő csak
 bőr kipárolgásának lennie hiszi. Ugyde
 a' bőr kipárolgása és a' mágneseles két
 különböző dolog, mind a' mágneselesnek,
 mind a' nemmágneselesnek értelmek szer-
 ént. Ezért van már, hogy ezt az értel-
 met, bátor a' Hufelandé, nem csak nem
 dicséri, sőt gyalázza a' H. M., mondván:
 „ezen értelem nagyon alacson, 's csupán kül-
 „ső színén jár a' dióhéjnak, egy oldalú,

„•••

„... minden jelenet kifejtésére nem „elégleges.“ De mind ezek mellett is csakugyan ki nem fakasztja, hogy ez Hufeland Kristóf! Be rút! Vagy talám nem tudta? hogy e' más Hufeland. E' még rútabb! írni merni; és nem tudni kiről? Nem szükség tehát, hogy a' Közönség többé kételkedjék róla, hogy Hufeland Kristóf mái napig tagadja a' mágnesefféget. Bezzeg megfosztottam most a' mágnesefféket egy erős paizsoktól. Mert e'dig csalárdul mindég a' Hufeland nevével védelmezték magokat; ily világszerte tudós Orvosnak példáját tekintetül (auctoritásul), vetvén a' nemmágneseffé ellenekbe; s ilyeténképen mind e'koráig itt nálunk (de Németországban nem) az által sokakat, magokhoz hódítottak, vagy legalább megfédítették. Ezt a' tárgyat azért vátatom itt ily hosszasan; mert a' mi Hazánkban még a' Tudósok közül is sokan a'ban az értelemben vagynak mind e' koráig, hogy Hufeland Kristóf hiszi a' mágnesefféges boszorkányságot. Nevezetesen a' minap, egy igen tudós Hazafival vetélkedtem e'ről; és utóljára is csak a'ban maradt a' dolog, hogy azon tisztos Tudós, Hufeland Kristótot a' mágneseffé pártfogójának lenni tartja mind e'koráig. De legnevezetesebb az, hogy a' Budai és Pesti Német Újság,

30 Augusti épen azt az értelmet hirdette ; melyet is feljebb már megczáfoltam. — —

„Azt itéli a' H. M. a' Hufeland Kristóf , értelméről, hogy , az a' jelenet kifejté-
 „erésére nem elégséges“ Csudálatos do-
 log, hogy a' H. M. még a' jelenettől is
 azt kívánja, hogy az fejtegesse! Még
 e'dig a' természetvizsgálók fejtegették a'
 jelenetet, és nem a' jelenet fejtegette ma-
 ga magát.

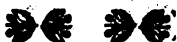
H. M. „Nasse, Hálai Professor, leg-
 „több rőt tulajdoit a' mágneselesben a'
 „lélek munkásságának, nevezetesen, a'
 „mágnesező részéről a' teljes akaratnak,
 „s magahittségnek; a' beteg részéről pe-
 „dig a' teljes bizodalomnak. Ezen értelem
 „nem fenéktelen, de egy oldalú, mint a'
 „Hufelandé, mert mindent csak a' lélekre
 „szorit“ Ez az értelem tetszik a' H. M.;
 azért mondja, hogy, nem fenéktelen.
 Fenéktelen, biz ez, sőt fenéketlen is: mert
 az ábrándozásnak, babonáskodásnak fené-
 ketlen tengerébe, mélységébe, örvényébe
 csavarja az együgyű embereket. Sőt e-
 ről az értelemről igazán elmondhatni,
 hogy: fúrták, faragták, 's még is fenéket-
 len hagyták. De ízó a' mi szó; itt csak-
 ugyan világosan kifejezi a' H. M., hogy
 ő az ábrándozók (fanaticusok) pártjokon
 van. Mert ez a' nem fenéktelen Nasse
 ér-

értelme, melyet előgad a' H. M., a' fanaticusok hitágozatjok. Ugyan is, a' Rózsakeresztesek a' nyavalyákat hit és képzelődő erő által gyógyítják. Lásd II. Serpenyű, 25. lap. — Agrippa azt állítja, hogy ha valaki az intelligentiákkal vagy menyeyci ajándékokkal akar élni a' gyógyításban, tehát szükséges, hogy a'ban mint bájosban (magusban) legyen hit, reménység, ha t. i. a' felső világban akar részeseülni. Lásd II. Serp. 18. lap. — Paracels is hit és képzelődő erő által akar gyógyítani. Lásd II. Serp. 25. lap.

Az Eschenmayer értelmét épen nem érti, és még is dicséri a' H. M. Nézze meg az olvasó mind magát Eschenmayert, mind az én munkámat, megfogja látni, hogy igazam van.

H. M. „Még vagyon egy értelem, „mely a' mágnes erőt úgy nézi, mint az „életerőnek különös módosítását, mely „valamint a' gyantaerő (electricitas), vagy „galván erő, vagy phosphor, 's egyéb „hasonló mérhetetlenek (imponderabilia) „magában az élő testben gerjesztetik, bő- „völködhetik, vagy megfogyhat; rendez- „állapotjában lehet, vagy attól eltávo- „hatik. Ki tudja? a' ragadó nyavalyának „mérge nem valamely ilyen erő meghá- „borodásának műve é a' másik élő test- „ben?

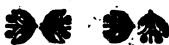

„ben? mellyre több erőtséget, mint ellen-
 „vetést lehetne felhozni. Hát ha egy meg-
 „bomlott életerő megvesztegetheti a' más-
 „ikat: miért ne jobbíthatná meg az ép
 „életerő a' betegest? “ Ez az értelem az
 életerőt úgy veszi fel, mint valamely mag-
 ában felálló valóságot (substantiat), még
 pedig mint testi valóságot, vagy anyagot
 (materiát). Ez onnét világos; mert azé
 hasonlítja a' menykövességhez, vagy meny-
 kö anyaghoz (electricitáshoz), gálvánérő-
 höz, phosphorhoz. Ezek pedig mind testi
 anyagok (corporea materiák). Továbbá
 onnét világos, hogy az életerőt anyagnak
 tartja; mert inponderabilénak, megmér-
 hetetlennek mondja, azaz, azt mondja,
 hogy az életerő test ugyan, de oly vékony
 testi anyag, hogy azt meg nem mérhetni,
 mint az electricitást, galván erőt, phos-
 phort. Midőn tehát ez az értelem azt
 mondja; hogy az állati mágneseffég az él-
 eterőnek különös módosítása, az a' nyit-
 teszen: az állati mágneseffég olyan any-
 ag, vagy materia, mely tulajdonképen az
 életerőből származik, ha t. i. az elváltoz-
 ik. Továbbá azt mondja ez az értelem:
 a' mágnesező ép életeréje megjobbíthatja a'
 mágneseztetendő beteges életeréjét. De
 miképen? Bizonyosan a' mágnesezőből men-
 gyen által az ép életerő. Itt is felteszi

te

tehát ez az értelem, mint feljebb, hogy az életerő valami anyag, vagy materia. Ez onnét világos; mert azt mondja: ha a megbomlott életerő (vagy a ragadó nyavalya) megvesztegetheti a másik testet: miért ne jobbíthatná meg az ép életerő a betegest? Úgyde tudjuk, hogy a ragadó nyavalyák mérgek testi materia. Tehát migdenekből csak a jő ki; hogy ez az értelem az életerőt egy különös magában felálló testi anyagnak (corporea substantiának) tartja? Úgyde ez nem igaz. Mert az életerő csak tehetség (facultas). Lásd Hufeland d. Kunst. d. mensch. 1. Thl pag. 31. mondván: „az életerő azon testnek, „melyet megtölt különös természet, más „világi testekhez egészen tulajdon arányosságot vagy atyafiságot ad. Ad neki t. i. „először olyan tehetséget, hogy a be- „nyomásokat mint izgatásokat észre vehesse, „és a'ra viszszaadolgozhassék. Ugyan- „ott pag. 42. „Az életerő tehát csak tehetség, maga az élet munka.“ Ismét lásd Röschlaub Pathogenie 1. Theil. Sőt már azon tekintetből, hogy az életerő csak tehetség, Röschlaub. és az újabbak vele együtt, nem is nevezik azt életerőnek (vis vitænek), hanem csak életelőnek (vitæ principiumnak); azaz, olyan fundamentomának az életnek, hogy ha ösztön járul hozzá.

hozzá, a'kor élet derül fel. Midőn tehát azt mondom: hogy az egészséges életerő általmén a' mágneselőből, a' betegbe, az csak a'nyit teszen, mintha mondanám; hogy a' beszédre való tehetség általmehet egyik emberből a' másikba. Jó volna ez a' némákra nézve. Nem állhat meg tehát az az értelem, mely az életerőt substantiának, valóságnak, még azt is testi valóságnak tartja.

H. M. „Az említettett értelem figyel-
 „metessé teheti a' mágneselő Orvost, hogy
 „épen nem lehet félténie egészségét, a' mág-
 „neselésben, bár mint Wolfart, 40—50
 „betegeket mágneseljen-is napjában.“ Ha
 az életerő testi általmehető anyag, és a'
 mágneselésben az Orvostól általmén a'
 betegbe, mint tartja az az értelem, hogy
 ne félhetne a' mágneselő Orvos?

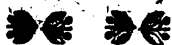
H. M. „(Máskor a' mágneselés mód-
 „járól, 's itten tapasztalt orvosló erejé-
 „ről).“ Ezeket nem láthattuk az ígéret
 napjától mái napig. Kár! mert most egy-
 úttal meg lehetett volna vizsgálni, 's ha
 szükség lett volna, czáfolni is.

Nyom-

Ny o m t a t é k.

Tegyük fel az én ellenemondhatatlan megmutatásaim ellen; és a' philosophián igazságtalanságot és méltatlanságot követvén el; hogy van mágnesezés; és az a'ról hirdettetett tünetények is igazak. Most az a' kérdés: micsoda igazság ez? A' philosophia útmutatása ként az igazság kétféle: bizonyos (certa); és hihető (probalis). A' bizonyos igazságokat tapasztalásokból; vagy kétségtelen előből (indubitatum principiumokból) mutatják meg. Ide hát nem tartozik a' mágnesezés. Mert azt sem tapasztalásból, sem kétségtelen előből nem mutathatni meg. — Úgyde azt mondja a' mágnesező: hát nem tapasztalások azok? melyeket azon 19 Orvos: Mesmer, Wolfart, Renard, 's a' t. itt az Eschenmayer könyvében előhordott? Valóban nem tapasztalások (experientiák) azok, hanem csak jegyzések (observatiók). Úgyde sokat különböznek az observatiók az experientiától. Lásd a' Philosophiában. Azonban, hiszem magok a' mágnesezők sem vitatják azt, hogy azok tapasztalások vólnának. Mert nézd meg az Eschenmayer munkájában, ő azon előszámláltatott Orvosokat mindenütt csak jegyzőknek (observatoroknak), a' tetteket (factumokat) pedig jegyzés-

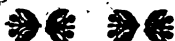

zéseknek (observatióknak) nevezi. — A' második nemű igazság, a' hiteles (probabilis) igazság, melynek talpa (fundamentoma) a' vélemény (hypothefis). A' vélemény épül vagy a' szavak értelmeken, vagy a' tanúk tekinteteken, vagy a' hajlandóságok jegyeken, vagy a' tüneményeknek valamely okokból való magyarázatjokon. Inét származik már; a' magyarázó (hermeneutica), történeti (historica) (mely nevezetesen hitnek fidesnek is neveztetik), erkölcsi (moralis), rendtartási (politica), természeti (phyfica) hitelesség (probabilitas). Melyik hitelességre tartozik már az állati mágneselesség igazsága ezek közül? A' történetire (historicára). Nohát itt a' tanúk törvényeket kell előhozni; hogy t. i. mikor hitelek a' tanúk? A' philosophia ezt parancsolja: hitelek, úgy mond, a' tanúk, mikor azok lehető (possibilis) történeteket beszélnek; és egynél több tanú van; a' tanúk egy részhez se szítsanak; hazugok ne legyenek; szemmel látott tanúk legyenek. 's a' t. Lásd Heinecc. Phil. Rat. pag. 135, 136. Úgyde megmutattam, hogy az állati mágneselességről lehetetlen dolgokat beszél azon 18 Orvos; mindenütt csak egy a' tanú; mindenütt ezek a' mágnesező Orvosok magok a' mágnesezők is, a' tanúk is; és így részre hajlók (interessatusok) a' tanúk; Eschenmayer

mayer maga szemével soha egy történetet sem látott, még is tanú akar lenni; hazug tanúkat is találtam az Orvosok közt magok közt is, mint Renvick Liverpoolban; Itt Pesten; és ide nem meszszé holmi mágnesező borbélyok; Hollandiában is megjegyzetrem csaló mágnesezőt. Ezek az Orvosok tehát nem jó tanúk. De nagyobb az, hogy igazán szólván itt tanúk nintsenek is; kivéven magokat a' mágnesező orvosokat; és egy helyen egy szurkos szolgálót. Úgyde a' maga ügyében kilhet tanú? Némely helyen emlegeti Eschenmayer; hogy mások is látták; de még csak nevet sem ad azoknak, hanem csak egy betűvel jegyzi őket. Ez nem tanú a' legrosszszabb faluban is, nem kogy a' philosophiában. Nints hát az állati mágnesezés történeteiben legkisebb hitelesség (probabilitas) is, nem hogy igazság volna. — De tegyük azt fel; hogy tanúk elegendők, és azok más-képen is minden kifogáson kívül valók volnának; lehetne é? meg így is hinni a' philosophia szerént a' mágnesezés történeteit? Nem lehetne. Itt az a' történet volna, hogy a' hihető (probabilis) igazság a' bizonyos (certa) igazsággal ütköznék öszsze. Melyik nyer e'ben az esetben? Bizonyosan az utolsó. Csak nyúgodjunk hát meg e'ben: az állati mágnesezés történeteit lehet-

et-

etlenség; a' lehetetlenség ellenmondás, az ellenmondás hazugság a' philosophia szerént. Mert a' lehetetlenséget, a' bölcsesség állítása szerént, azért nem cselekedheti meg az Isten is; mivel hazugság van benne. Az Isten pedig nem hazudhat.

Végre az állati mágnesesség tudománya Istentagadásból, minden névvel nevezendő vallás tagadásból, Krisztus tagadásból, lélek tagadásból, anyagosságból (materialismusból) származván, épülvén, és most kegyetlenkedvén; a' mint megmutatám; intek minden hazafiakat! hogy vigyázzanak! ne hogy kísértetbe jussanak! pedig a' miért kell minden jó Keresztyénnek minden nap imádkozni az Uri imádságban.

A

A Szerzőnek kijött Munkái:

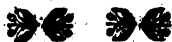
Efstendőben.

1798. Az emberi élet meghofszabbításának Mestersége. Írta Kr. W. Hufeland. O. D. és a Jénai Fő-Oskolában az O. R. és K. Tanító. fordítá, 's megbövité Kováts Mihály O. D. Elfogyott.

1798. Szükségben való és Segedelem Tábla a vízbe fült, megfagyott, felakasztott emberekre és holtan születni látszott kisdedekre nézve. Írta Kováts Mihály O. D. Találtatik Kifs és Eggenberger Könyvárosoknál Pesten.

1798. Szükségben való és Segedelem Tábla a veszett kutya harapásról, mérgekről, falatnak gégeben való megakadásáról, gőz miatt való megfúlásról 's a t. Egy veszettkutya metszett képével. Találtatik Kifs és Eggenberger Könyvárosoknál Pesten.

1799. Az ember élete meghofszabbításának Mestersége. Írta K. W. Hufeland

land O. D. 's a' t. fordítá Kováts Mi-
hály O. D. Második kiadás. Elfogyott.

1802. A' gyenge Élet Meghosszabbítás-
ának, és a' Gyógyíthatalan Nyavalyák
Húzásoknak Mestersége. Írta Struve
K. A. Orvos Doctor. Fordítá Ko-
váts Mihály O. D. I. II. III. Réfz.

1807. Chemia vagy Termélfzet Titka Gren.
Fr. A. K. Doctor szerént. Magyarúl
legelőször írta Kováts Mihály Orvos
I. II. III. IV. Darab. Találtatik Kifs
Könyvárosnál Pesten.

M